

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

E-RESIDENTSUSE PROJEKTI TSIVIILÕIGUSLIKE RISKIDE KAARDISTAMINE

Lõpparuanne
2015

Eesti tuleviku heaks

Uuringu tellis riigikantselei ja seda rahastatakse ühtekuuluvusfondide 2014–2020 rakenduskava prioriteetse suuna 12 „Haldusvõimekus“ meetmest 12.2 „Poliitikakujundamise kvaliteedi arendamine“.

Uuringu koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE.

Uuringu autorid: Maarja Torga (õigusanalüüs)
Kerly Espenberg (projektijuht)

Autorid tänavad analüüsi koostamisel osutatud abi eest Jaanus Otsa.

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missiooniks on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonnaeksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

Kontaktandmed: Lossi 36-124, 51003, Tartu
<http://www.ec.ut.ee/rakendusuringud>

ISBN: 978-9985-4-1051-6

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. KAVANDATAVAD MUUDATUSED JA KEHTIV ÄRIÜHINGU ASUKOHA REGULATSIOON	6
1.1. Kavandatavad muudatused.....	6
1.2. Hetkel kehtiv regulatsioon ja selle kitsaskohad	6
1.3. Vahekokkuvõte.....	9
2. ÄRI- JA ETTEVÕTLUSKEELU REGULATSIOON.....	11
2.1. Eestis kehtiv äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsioon	11
2.1.1. Ärikeelu eesmärk, sisu, ulatus ja rikkumise tagajärjed	12
2.1.2. Ettevõtluskeelu eesmärk, sisu, ulatus ja rikkumise tagajärjed	13
2.2. Eestis kehtiv regulatsioon välisriigi äri- ja ettevõtluskeeldude kohaldamise kohta	15
2.2.1. Välisriigi ärikeeldude Eestis kohaldamise tingimused ja tagajärjed	15
2.2.2. Välisriigi ettevõtluskeeldude Eestis kohaldamise tingimused ja tagajärjed	19
2.3. Välisriikides kehtiv äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsioon	19
2.3.1. Soome	19
2.3.2. Suurbritannia	20
2.3.3. Ameerika Ühendriigid (Delaware)	22
2.3.4. Ukraina.....	22
2.3.5. Malaisia.....	23
2.4. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest.....	24
3. ÜHINGUÕIGUSLIK REGULATSIOON	26
3.1. Äriühingu ja selle juhatuse Eesti asukoha vajalikkus kehtiva ühinguõiguse regulatsiooni järgi	26
3.2. Äriühingu Eesti asukoha kaotamisega kaasnevad ühinguõiguslikud riskid, sh riskid aktsionäride/osanike ja võlausaldajate jaoks.....	27
3.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest.....	28
4. TAHTEAVALDUSTE KÄTTETOIMETAMISE REGULATSIOON	29
4.1. Eestis kehtiv regulatsioon äriühingutega seotud tahteavalduste kättetoimetamise kohta	29
4.2. Äriühingu Eesti asukoha kaotamisega kaasnevad ja tahteavalduste kättetoimetamisega seotud riskid.....	31
4.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest.....	32
5. RAHVUSVAHELISE ERAÕIGUSE REGULATSIOON.....	33
5.1. Eestis kehtiv regulatsioon äriühingute suhtes kohalduva õiguse määramise kohta.....	33
5.1.1. Juriidilisele isikule kohalduv õigus	33
5.1.2. Juriidilise isikuga seotud lepingutele (sh tahteavalduste tegemisele) kohalduv õigus.....	37
5.1.3. Juriidilise isikuga seotud lepinguvälistele kohustustele kohalduv õigus	38
5.1.4. Juriidilise isiku pankrotimenetluses kohalduv õigus	40
5.2. Välisriikides kehtiv regulatsioon äriühingute suhtes kohalduva õiguse määramise kohta.....	40
5.2.1. Soome	41
5.2.2. Suurbritannia	41
5.2.3. Ameerika Ühendriigid (Delaware)	42
5.2.4. Ukraina.....	43
5.2.5. Malaisia.....	43
5.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest.....	43
6. TSIVIILKOHTUMENETLUSE REGULATSIOON	45

6.1. Kohtualluvuse kontrollimise regulatsioon.....	45
6.1.1. Soome kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Soome kohtutes	46
6.1.2. Suurbritannia kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Suurbritannia kohtutes	50
6.1.3. Ameerika Ühendriikide (Delaware) kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Ameerika Ühendriikide (Delaware) kohtutes	50
6.1.4. Ukraina kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Ukraina kohtutes	52
6.1.5. Malaisia kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Malaisia kohtutes	53
6.1.6. Kohtualluvuse kontrollimine maksejõuetusmenetluse asjades	54
6.1.7. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest	55
6.2. Menetlusdokumentide kättetoimetamise regulatsioon	55
6.2.1. Menetlusdokumentide kättetoimetamine Eestis ja välisriikides	56
6.2.2. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest	59
6.3. Kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise regulatsioon	60
6.3.1. Soome kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Soomes	60
6.3.2. Suurbritannia kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Suurbritannias.....	61
6.3.3. Ameerika Ühendriikide (Delaware) kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Ameerika Ühendriikides (Delaware's).....	62
6.3.4. Ukraina kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Ukrainas	63
6.3.5. Malaisia kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Malaisias	64
6.3.6. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest	65
6.4. Tõendite kogumise regulatsioon.....	65
6.4.1. Tõendite kogumine välisriigis ja tõendite kogumiseks rahvusvahelise ametiabi osutamine välisriikide asutustele	66
6.4.2. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest	66
6.5. Menetlusabi andmise regulatsioon.....	67
6.5.1. Menetlusabi andmine Eestis registreeritud äriühinguga seotud Eesti e-residentidest füüsilistele isikutele	67
6.5.2. Menetlusabi andmine välisriigis elava või asuva Eesti e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingule	67
6.5.3. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest	68
7. TÄITEMENETLUSE REGULATSIOON	69
7.1. Täitemenetlus Eestis kui võlgniku vara asukohariigis	69
7.2. Täitemenetlus välisriigis kui võlgniku elu- ja asukohariigis	71
7.2.1. Täitemenetlus Soomes	72
7.2.2. Täitemenetlus Suurbritannias.....	72
7.2.3. Täitemenetlus Ameerika Ühendriikides (Delaware)	73
7.2.4. Täitemenetlus Ukrainas	74
7.2.5. Täitemenetlus Malaisias	74
7.3. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest.....	74
KOKKUVÕTE.....	75

SISSEJUHATUS

1. detsembril 2014 jõustusid isikut tõendavate dokumentide seaduse muudatused, millega loodi **õiguslik alus e-residendile** (e-resident on isik, kes ei ole Eesti kodanik ega Eesti välismaalasest elanik¹) **digitaalse isikutunnistuse väljaandmiseks, selle kasutamise õiguspärasuse üle järelevalve teostamiseks, kehtivuse peatamiseks ja kehtetuks tunnistamiseks**. E-residendi digitaalne isikutunnistus võimaldab asukohast sõltumata nõ *online*-keskkonnas e-teenuste kasutamisel ennast õiguslikult siduvalt tuvastada ning anda digitaalallkirja.

Eesti seadusandja kaalub e-residentsuse juurutamisel võimalust lubada asutada ja juhtida Eesti äriühinguid ilma, et äriühing ja selle juhatus peaksid Eestit oma asukohana määratlema. Selleks **plaanitakse kaotada äriühingu Eesti asukoha nõue** (alternatiivselt kaalutakse määratlema äriühingu asukoht kohaliku omavalitsuse üksuse täpsusega), kaotada juhatuse ruumilised piirangud ning kanda registrisse välismaalase välisriigi aadress ja e-mail, millele oleks võimalik dokumente saata.

Käesoleva uuringu eesmärk on:

- **kaardistada pankrotiõiguslikud, ühinguõiguslikud, tsiviilõiguslikud, rahvusvahelise eraõiguse, tsiviilkohtumenetluse ja täitemenetlusega seonduvad riskid**, mis võivad kaasneda nn e-residentsuse projektis pakutud muudatustega, mis seonduvad äriühingute asutamise ning registreerimisega Eestis;
- analüüsida, kas muudatusele kaotada äriühingu kohustuslik Eesti asukohanõue on **alternatiivne**, arvestades, et väljapakutud muudatuste eesmärgiks on saavutada, et Eestis aadressi märkimine ei saaks e-residentide jaoks takistuseks Eestis äriühingu asutamisel.

---

¹ E-residentsuse kohta vt: isikut tõendavate dokumentide seadus (RT I 1999, 25, 365; RT I, 23.03.2015, 1) § 20⁵-20¹². Loe lähemalt: (eesti keeles) R. Annus. E-residentsus. – Juridica X/2014, lk 740-750; (inglise keeles) A.Piik, K.Kala. Estonia: Unique E-Residency Regime – Towards the End of the Nation States As We Know Them? – Computer Law Review International 6/2014, lk 186-187.

1. KAVANDATAVAD MUUDATUSED JA KEHTIV ÄRIÜHINGU ASUKOHA REGULATSIOON

1.1. Kavandatavad muudatused

Analüüsi koostajatele esitatud lähteülesande kohaselt soovitakse e-residentsuse juurutamise raames võimaldada asutada ja juhtida Eesti äriühinguid ilma, et äriühing ja selle juhatuse peaksid Eestit oma asukohana määratlema. Selleks plaanitakse kaotada äriühingu Eesti asukohanõue (alternatiivselt kaalutakse määratleda äriühingu asukoht kohaliku omavalitsuse üksuse täpsusega),² kaotada juhatuse ruumilised piirangud ning registrisse kanda välismaalase välisriigi aadress ja e-posti aadress, millele oleks võimalik dokumente saata.

1.2. Hetkel kehtiv regulatsioon ja selle kitsaskohad

Kehtiva regulatsiooni kohaselt saab Eestis äriregistrisse kanda vaid neid äriühinguid, mille asukoht on Eestis. See nõue on tuletatav äriseadustiku³ (ÄS) § 22 lõikest 1, mille järgi peab äriregistrit Tartu Maakohtu registriosakond Eestis asuvate füüsilistest isikutest ettevõtjate ettevõtete ja äriühingute kohta. Seega kantakse äriregistrisse hetkel vaid nõ Eestis “asuvad” äriühingud. Kuidas täpselt määrata, kas äriühing “asub” ÄS § 22 lõike 1 tähenduses Eestis (st millised äriühingud tuleks ÄS § 22 lõike 1 kohaselt Eestis äriregistrisse kanda), on seadusandja jätnud mõneti lahtiseks.

Kui füüsiliste isikute puhul on tulenevalt rahvusvahelise eraõiguse seaduse⁴ (REÕS) §-st 10 selge, et selliste isikute elukoha kindlaksmääramiseks Eestis tuleb kohaldada Eesti õigust, siis juriidiliste isikute osas ei ole Eesti seadusandja sarnast rahvusvahelise eraõiguse reeglit otsesõnu ette näinud.⁵ REÕS § 14 lõike 1 kohaselt kohaldatakse juriidilisele isikule küll selle riigi õigust, mille kohaselt ta on asutatud, ning sama sätte lõike 2 kohaselt, kui juriidilist isikut juhitakse tegelikult Eestis või tema põhitegevus toimub Eestis, kohaldatakse juriidilisele isikule Eesti õigust, kuid kaheldav on, kas viidatud õiguse alusel tuleks kindlaks määrata ka äriühingu “asukohta” ÄS § 22 lõike 1 kehtiva sõnastuse tähenduses st kas selle õiguse alusel saab kindlaks määrata, millised äriühingud on Eesti äriregistrisse kandmise kõlbulikud. Nimelt tooks rahvusvahelise eraõiguse reeglite alusel ÄS § 22 lõike 1 kohase äriühingu Eesti “asukoha” kindlaksmääramine kaasa eri normide vahel edasi-tagasi hüppamise, kuna REÕS § 14 viitab peamise ühendava seosena äriühingu “asutamise” kohale, ÄS § 22 lõige 1 aga tegelebki just äriühingu asutamisega. ÄS § 22 lõike 1 sõnastus ei ole seepärast ehk kõige õnnestunud – piisaks, kui ÄS § 22 lõige 1 sätestaks, et Tartu Maakohtu registriosakond peab äriregistrit füüsilistest isikutest ettevõtjate ettevõtete ja

² Viidatud alternatiivi osas juhivad käesoleva analüüsi koostajad siiski tähelepanu asjaolule, et ka kehtiva regulatsiooni kohaselt (ÄS § 62 lg 4) esitatakse registripidajale ja kantakse äriregistrisse juriidilise isiku asukohana kohaliku omavalitsuse üksus, kus isik asub, st sisuliselt on juriidilise isiku asukoht ka kehtiva regulatsiooni kohaselt määratletud kohaliku omavalitsuse üksuse täpsusega.

³ RT I 1995, 26, 1995; RT I, 19.03.2015, 3.

⁴ RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385.

⁵ REÕS § 15 annab küll avatud loetelu küsimustest, mis määratakse juriidilisele isikule kohaldatava õiguse alusel, kuid seejuures ei ole otsesõnu ette nähtud, et sellise õiguse alusel tuleks määrata kindlaks ka juriidilise isiku “asukohta”.

äriühingute kohta, kuivõrd äriühingu “Eestis asumist” ei ole enne äriregistrisse kandmist nagunii võimalik kindlaks määrata, kuna asutamisele eelnevalt puudub äriühing,⁶ mille puhul saaks selle “asukohta” kindlaks määrata. Eelnevast tulenevalt tuleks ÄS § 22 lõike 1 eesmärgiks ilmselt pidada mitte seda, et kõik abstraktselt Eestis “asuvad” äriühingud peavad ilmingimata olema Eesti äriregistrisse kantud, vaid pigem seda, et isikud, kes soovivad Eestis tegutseda registreeritud äriühingu vormis, peavad tagama, et selline äriühing omandab Eestis “asukoha” Eesti õiguse mõttes. Sellest nõudest lähtudes võiks kaaluda ka ÄS § 22 lõike 1 parandamist.⁷ “Asukohta”, mille äriühing peaks registreerimisel omandama, et ta oleks Eestis ÄS § 22 lõike 1 parandatud sõnastuse alusel registrisse kandmise ja registris olemise kõlbulik, tuleks kindlaks määrata REÕS § 14 lõikes 1 viidatud õiguse alusel, st Eesti kui äriühingu asutamisriigi (registri pidamise riigi) materiaalõiguse alusel.

Eesti materiaalõiguses on äriühingu asukoha mõiste esmajoones avatud tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 29 lõikes 1, mille kohaselt on juriidilise isiku asukoht tema juhatuse või juhatust asendava organi asukoht, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Asukoha kindlaksmääramise eriregulatsioon on ette nähtud täisühingute, usaldusühingute, sihtasutuste ja mittetulundusühingute jaoks. Täisühingu puhul näeb ÄS § 81 lg 1 ette, et täisühingu asukoht on koht, kust ühingut juhitakse, või koht, kus ühing tegutseb. Sama põhimõte on tulenevalt ÄS § 125 lõikest 2 kohaldatav ka usaldusühingute puhul. Sihtasutuste puhul näeb sihtasutuste seaduse (SAS)⁸ § 4 ette, et sihtasutuse asukohaks on koht, kus asub sihtasutuse juhatus, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti. Samasugune regulatsioon mittetulundusühingute asukoha kohta sisaldub mittetulundusühingute seaduse (MTÜS)⁹ §-s 3. Seega peab selleks, et äriühingu asukohaks saaks Eesti materiaalõiguse järgi lugeda Eestit, üldreeglina olema äriühingu juhatuse või juhatust asendava organi asukoht Eestis; täisühingu ja usaldusühingu puhul tuleb sellist ühingut juhtida Eestist või peab ühing Eestis tegutsema, sihtasutuste ja mittetulundusühingute puhul peab Eestis asuma selliste ühingute juhatus, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud, et selliste isikute asukoht määratakse muul viisil, kui juhatuse asukoha järgi. Eelnevast tulenevalt võiks ÄS § 22 lõiget 1 koos TsÜS § 29 lõikega 1 tõlgendada ilmselt selliselt, et juhul, kui äriühing soovib olla Eesti äriregistrisse kantud äriühing, peab ta üldreeglina (arvestades siiski täisühingute, usaldusühingute, sihtasutuste ja mittetulundusühingute kohta käivaid erireegleid) tagama, et tema juhatuse või juhatust asendava organi asukoht oleks Eestis.

⁶ Näiteks Eesti kui asutamise riigi materiaalõiguse kohaselt tekib eraõigusliku juriidilise isiku õigusvõime seadusega ettenähtud registrisse kandmisega, vt: § 26 lg 2 tsiviilseadustiku üldosa seadusest (TsÜS). RT I 2002, 35, 216; RT I, 29.06.2014, 109.

⁷ Näiteks võiks ÄS § 22 lg 1 parandatud sõnastus olla, kas: a) *Äriregistrit peab Tartu Maakohtu registriosakond (edaspidi registripidaja) füüsilisest isikutest ettevõtjate ettevõtete ja äriühingute kohta. Registrisse kandmise tagajärjel loetakse, et ettevõtja või äriühingu asukoht on Eestis; (või) b) Äriregistrit peab Tartu Maakohtu registriosakond (edaspidi registripidaja) füüsilisest isikutest ettevõtjate ettevõtete ja äriühingute kohta. Äriregistrisse kantud ettevõtja või äriühingu registrijärgne asukoht peab olema Eestis.*

⁸ RT I 1995, 92, 1995; RT I, 29.06.2014, 109.

⁹ RT I 1996, 42, 811; RT I, 29.06.2014, 109.

TsÜS § 29 lõige 1 jätab lahtiseks küsimuse, kuidas määrata kindlaks äriühingu juhatuse või juhatust asendava organi asukohta, mh kuidas määrata kindlaks, kas selline asukoht asub Eestis.¹⁰ Näiteks ei ole TsÜS § 29 lõike 1 puhul päris selge, kas juhatuse asukoht TsÜS § 29 lõike 1 tähenduses on nõ õiguslik fiktsioon, mille lihtsalt määrab äriühing ise, või peaks tegemist olema konkreetsete juhatuse liikmete (või enamiku juhatuse liikmete) asukohaga või hoopis abstraktse juhatuse liikmete ühise tegutsemise kohaga vms. Eesti õiguskirjanduses on leitud, et juhatuse asukoht TsÜS § 29 lg 1 tähenduses peaks eelduslikult seonduma kohaga, “kust teostatakse juriidilise isiku juhtimist”.¹¹ Selline määratlus ei ole just ülemäära selge ning tugineb ilmselt TsÜS § 29 lõike 1 eeskujuks olnud Šveitsi tsiviilseadustiku (ZGB)¹² artikli 56 sõnastusele, mille järgi on juriidilise isiku registrijärgne asukoht juhul, kui põhikirjas ei ole ette nähtud teisiti, seal, kus juriidilist isikut juhitakse.¹³ Ka see määratlus ei ole üheselt mõistetav, mistõttu võib juriidilise isiku “juhtimise koha” määramine ZGB artikli 56 järgi sarnaselt TsÜS § 29 lõike 1 sisustamisele tekitada küsimusi. ZGB artikli 56 tõlgendamise küsimusse toob aga selgust Šveitsi kohtupraktika, mille järgi loetakse ZGB artiklis 56 viidatud kohta kohaks, kust äriühingut faktiliselt juhitakse, kus võetakse vastu äriühingu juhtimisega seotud otsuseid ja antakse korraldusi äriühingu juhtimiseks.¹⁴ Lähtudes nõ ajaloolisest tõlgendamismeetodist ning arvestades seda, et TsÜS § 29 lõige 1 on Eesti õigusesse jõudnud just Šveitsi eeskujul, võiks ilmselt sarnaselt tõlgendada ka TsÜS § 29 lõiget 1. Seega peaks selleks, et äriühingul oleks TsÜS § 29 lõike 1 tähenduses Eestis asuv juhatuse, sellist äriühingut ka faktiliselt Eestist juhitama.

Kuigi teoreetiliselt tuleks eelnevast lähtudes Eestis asukohta omavat äriühingut faktiliselt juhtida Eestis, ei ole praktikas registripidajal siiski võimalik takistada seda, et äriühingu juhatuse liikmed elavad, töötavad ja võtavad äriühinguga seotud otsuseid vastu välisriigis, tingimusel, et nad on äriühingu põhikirjas märkinud, et äriühingu (või äriühingu juhatuse) juriidiliseks asukohaks on Eesti ning tingimusel, et äriregistrisse kantud asukohaks on märgitud Eesti.¹⁵ Äriühing ning teda juhtivad isikud riskivad nõ fiktiivse (õigusliku tähendusega) Eesti asukoha määramisel küll sellega, et selline asukoht toob vastavate isikute jaoks kaasa konkreetseid õiguslikke tagajärgi (nt võimaluse äriühingut Eesti kohtus hageda, toimetada äriühingule Eestis kätte tahteavaldusi jms), kuid mingit efektiivset mehhanismi tegelikult välisriigist juhitavate äriühingute Eestis registreerimise tõkestamiseks registripidajal hetkel olemas ei ole. Näiteks ÄS § 71 lõikest 1 tulenevalt võib valeandmete esitamise korral registripidaja ettevõtjat ja kõiki andmete esitamiseks kohustatud

¹⁰ TsÜS § 29 lõike 1 tõlgendamisprobleemidega sarnased probleemid tekivad ka SAS § 4 ja MTÜS § 3 tõlgendamisega, mis viitavad sarnaselt TsÜS § 29 lõikele 1 sihtasutuse ja mittetulundusühingu “juhatuse asukohale”, ning ka täisühingu ja usaldusühingu puhul ei ole selge, kuidas määrata (ÄS 81 lg 1 tähenduses) selliste ühingute asukohta st kohta, kust ühingut “juhitakse”, või kohta, kus ühing “tegutseb”.

¹¹ P. Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 102.

¹² *Schweizerisches Zivilgesetzbuch*. 10.12.1907; 01.07.2014. Elektrooniliselt kättesaadav nt: <http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19070042/index.html#a80> (21.05.2015).

¹³ Sätte originaalsõnatuses: *Der Sitz der juristischen Personen befindet sich, wenn ihre Statuten es nicht anders bestimmen, an dem Orte, wo ihre Verwaltung geführt wird.*

¹⁴ Sellised juhised on andnud Šveitsi kõrgeim kohus: *Schweizerisches Bundesgericht*, 04.12.2003, 2A. 321/2003, E. 3.

¹⁵ Asukoht on osa äriregistrisse kantavatest andmetest, vt nt: ÄS § 84 p 2 (täisühing), ÄS § 145 lg 1 p 2 (osaühing), § 251 p 2 (aktsiaselts).

isikuid küll trahvida, kuid raske on ette kujutada situatsiooni, millal registripidaja saaks praktikas olla tõsikindlalt veendunud selles, et äriühingut juhitakse tegelikkuses välisriigist ning et andmed äriühingu juhatuse asukoha kohta Eestis on seetõttu valed. Lisaks tuleks tähele panna, et seadus ei nõua iseenesest äriühingult “juhatuse asukoha” kindlaksmääramist – vajalik on üksnes (kohaliku omavalitsuse üksuse täpsusega)¹⁶ äriühingu enda asukoha märkimine, kuivõrd ÄS näeb ette kohustuse edastada registripidajale üksnes äriühingu enda ning mitte äriühingu juhatuse asukoht. Näiteks märgitakse ÄS § 139 lõige 1 punkti 1 kohaselt osaühingu põhikirjas mh osaühingu asukoht, mitte aga osaühingu juhatuse asukoht. ÄS § 64 punkti 2 kohaselt kantakse aga registrikaardile üksnes ühingu asukoht ja aadress, mitte “juhatuse asukoht” või “juhatuse aadress”. Seega on iseenesest võimalik, et äriühingu tegelik juhtimine toimub küll välisriigis, kuid äriühingu (ja TsÜS § 29 lõikest 1 tulenevalt seega ka äriühingu juhatuse) asukoht registripidaja vaatepunktist asub Eestis, kuivõrd äriühingu asukohana on registripidajale esitatud Eesti kohaliku omavalitsuse üksus. Eelnev ei tähenda mõistagi seda, et selliste äriühingute juhatuse juriidiline asukoht oleks Eesti riigi silmis välismaal, küll aga on võimalik, et Eestis registreeritud äriühingut juhitakse ka hetkel kehtiva regulatsiooni tingimustes faktiliselt välismaalt, vaatamata sellele, et äriühingu näol on tegemist õiguslikus tähenduses Eestis asukohta omava äriühinguga.

Lisaks äriühingu “asukohale” tuleb kehtiva õiguse kohaselt registripidajat teavitada äriühingu aadressist, mida loetakse ÄS § 63 tähenduses kuuluvaks nõ “sidevahendite andmete” alla. Ettevõtjal on täiendavalt õigus (ning tulenevalt ÄS § 63¹ lõikest 2 teatud tingimustel lausa kohustus) registripidajale lisaks oma aadressile esitada ühe isiku Eesti aadressi, millel saab sellele isikule kätte toimetada ettevõtja menetlusdokumente ja ettevõtjale suunatud tahteavaldusi (ÄS § 63¹ lõige 1).¹⁷ Äriühingu “aadressil” on seega tähendus üksnes menetlusdokumentide kättetoimetamise kontekstis, ülejäänud eraõiguse valdkondades (nt ühinguõigus, tsiviilkohtumenetluse muud valdkonnad) lähtutakse ühendava seosena äriühingu “asukoha” mõistest.

1.3. Vahekokkuvõte

E-residentsusega seoses plaanib Eesti seadusandja kaotada ära Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude st kaotada ära nõude, et Eestis registreeritud äriühing ja selle juhatuse peaksid Eestit oma asukohana määratlema. Alternatiivselt kaalutakse määratleda äriühingu asukoht kohaliku omavalitsuse üksuse täpsusega.

¹⁶ See tuleneb ÄS § 62 lg-st 4.

¹⁷ Alates 12.07.2013.a. kehtiva ÄS § 63¹ lg-st 2 tulenevalt, kui vähemalt poolte osaühingu, aktsiaseltsi või filiaali juhatuse liikmete elukoht ei ole Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsi Konföderatsioonis, peab osaühing, aktsiaselts või välismaa äriühing nimetama sama sätte esimeses lõikes nimetatud isiku (st isiku, kelle Eesti aadressil saab sellele isikule kätte toimetada ettevõtja menetlusdokumente ja ettevõttele suunatud tahteavaldusi). Sellise muudatuse eesmärgiks oli kaotada nõue, et filiaali vähemalt ühe juhataja elukoht peab olema Eestis või mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsi Konföderatsioonis. Vt lähemalt välismaalaste seaduse, isikut tõendavate dokumentide seaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 425, SE, lk 29-30.

Eestis hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt peab Eestis registreeritud äriühingul olema Eestis asukoht, kusjuures selline asukoht peab juba praegu olema määratud kohaliku omavalituse üksuse täpsusega. Eesti äriühingu kohustuslik asukohanõue tähendab mh seda, et sellise äriühingu juhatuse asukoht peab samuti asuma Eestis. Praktikas võib siiski esineda juhtumeid, kus Eestis registreeritud äriühingut juhitakse faktiliselt välisriigist, vaatamata sellele, et Eesti riigi silmis on sellise äriühingu ning tema juhatuse (õigusliku tähendusega) asukoht Eestis. Sellisel juhul peab selline äriühing arvestama, et tema enda ning tema juhatuse (õigusliku tähendusega) asukoha asumine Eestis võib äriühingule ning sellega seotud isikutele kaasa tuua mitmeid erinevaid õiguslikke tagajärgi. Lisaks äriühingu asukohale tuleb kehtiva õiguse kohaselt registripidajat teavitada äriühingu aadressist, mida loetakse ÄS § 63 tähenduses kuuluvaks nõ “sidevahendite andmete” alla.

Milline on kehtiva õiguse kohaselt äriühingu Eesti asukoha, juhatuse asukoha või aadressi täpne õiguslik tähendus äriühingu ning temaga seotud isikute jaoks, sõltub kontekstist, millega seoses neid mõisteid erinevates õigusaktides kasutatakse. Järgnevalt on selgitatud, millised riskid võivad erinevates õigusvaldkondades (pankrotiõigus (sh äri- ja ettevõtluskeelu regulatsioon), ühinguõigus, tsiviilõigus, rahvusvaheline eraõigus, kohtumenetlus ja täitemenetlus) realiseeruda seoses e-residentsuse juurutamise raames välja pakutud muudatustega kaotada äriühingute või nende juhatuste kohustuslik Eesti asukohanõue.

2. ÄRI- JA ETTEVÕTLUSKEELU REGULATSIOON

2.1. Eestis kehtiv äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsioon

Eestis kehtiv äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsioon sisaldub pankrotiseaduse (PankrS)¹⁸ §-s 91 (*Ärikeeld*)¹⁹ ning karistusseadustiku KarS §-s 49¹ (*Ettevõtluskeeld*).²⁰ PankrS § 91 reguleerib küsimust, millisel juhul kehtib ja kohaldatakse isiku suhtes tsiviilõiguslikku ärikeeldu. KarS § 49¹ näeb ette, millistel juhtudel kohaldatakse isiku suhtes teatud süütegude toimepanemise eest karistusõigusliku lisakaristusena ettevõtluskeeldu.

Tulenevalt ÄS §-st 69¹ tehakse nn “kehtivad” st Eesti kohtute määratud²¹ äri- ja ettevõtluskeelud e-äriregistri vahendusel avalikkusele kättesaadavaks.²² Sarnane regulatsioon puudub majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse (MsÜS)²³ alusel määratud majandustegevuse keeldude²⁴ kohta, mistõttu on sellised keelud kooskõlas justiitsministeeriumi lähteülesandega²⁵ käesolevast analüüsist välja jäetud.

¹⁸ RT I 2003, 17, 95; RT I, 29.06.2014, 109.

¹⁹ Loe soovi korral lähemalt PankrS 91 alusel kohaldatava ärikeelu kohta: A. Tubin. Menetlusjärgne ärikeeld: kas pankrotiõiguslik piirang või karistusõiguslik lisakaristus? – Juridica VI/2012, lk 442-449; P.Varul. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. – Juridica IV/2013, lk 234, 236-237.

²⁰ Loe soovi korral lähemalt KarS § 49¹ alusel kohaldatava ettevõtluskeelu kohta: P. Pikamäe ja J. Sootak. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 3. trükk. Juura: 2009, lk 213-214.

²¹ Kuigi PankrS § 91 näeb ette võimaluse tunnustada teatud välisriikide õigusaktide alusel määratud ärikeelde, ei näe ÄS § 69¹ ette välisriikide kohtute või muude ametiasutuste poolt määratud ärikeeldude teatavaks tegemist ning praktikas seda analüüsi autoritele teadaolevalt siiani (vähemalt 21.05.2015 seisuga) ka tehtud ei ole.

²² Kehtivad äri- ja ettevõtluskeelud avaldatakse järgmisel võrgulehel: <https://ariregister.rik.ee/arikeelud.py>. Näiteks 17.05.2015.a. seisuga kehtis ettevõtluskeeld 7 isiku suhtes, ärikeeld aga 437 isiku suhtes.

²³ RT I, 25.03.2011, 1; RT I, 19.03.2015, 4.

²⁴ MsÜS § 36 lg-te 1 ja 2 järgi võib majandushaldusasutus ettevõtjal või ettevõtjaga seotud isikul majandustegevuse nõuete olulise rikkumise tõttu keelata majandustegevuse, sellise keelu korral kaotab isik õiguse tegutseda keelamise otsuses märgitud tegevusalal ettevõtjana ning olla sellele tegevusalal tegutseva juriidilise isiku juhtorgani liige, likvideerija või prokurist või osaleda muul viisil sellise juriidilise isiku juhtimises.

²⁵ Kuigi justiitsministeeriumi lähteülesandes on palutud analüüsida vaid Eestis kehtivat äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsiooni, kasutavad analüüsi autorid siiski võimalust ja juhivad justiitsministeeriumi tähelepanu vajadusele tagada ka majandustegevuse keeldude üldsusele ning registripidajalae teatavaks saamine - selles osas võiks seadusandja kaaluda ÄS § 69¹ lg 1 täiendamist viitega majandustegevuse keeldudele. Mõneti sarnase regulatsiooni kohta MsÜS-s vt: MsÜS § 51 lg 1 p 1, § 56 ja 58 lg 5.

2.1.1. Ärikeelu eesmärk, sisu, ulatus ja rikkumise tagajärjed

Pankrotiõigusliku **ärikeelu eesmärgiks** on üldistatult öeldes kaitsta kolmandaid isikuid (nt võimalikke võlausaldajaid, teisi juriidilise isiku aktsionäre/osanikke) isiku tegevuse eest, kelle suhtes on ärikeeldu kohaldatud. Näiteks Riigikohus on selgitanud,²⁶ et ärikeelu regulatsiooni eesmärk on kolmandate isikute preventiivne kaitse, tõkestamaks ärikeelu subjektile toime panna uusi võimalikke süütegusid või tekitada kolmandatele isikutele kahju st tegemist on nõ preventiivse sunnivahendiga. Ärikeelu määramise kitsamaks eesmärgiks on takistada ühe juriidilise isiku pankroti põhjustanud isikutel teha sama teiste juriidiliste isikute puhul.²⁷ Keelu eesmärgiks ei ole isiku vastu algatatud kriminaalmenetluse tagamine.²⁸

Ärikeelu sisuks on keeld olla kohtu loata ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, juriidilise isiku likvideerija või prokurist. Näiteks ei või isik, kelle suhtes on PankrS § 91 lõike 2 alusel kohaldatud ärikeeldu, olla prokuristiks ÄS § 16 lõike 1 tähenduses st ta ei või esindada ettevõtjat majandustegevusega seotud tehingute tegemisel. Kuivõrd PankrS § 91 on Eesti kohtus käivas menetluses ärikeelu määramist reguleeriv menetlusõiguslik norm, tuleks viidatud sättes kasutatud mõisteid (st “prokurist”, “ettevõtja”, “juriidiline isik”, juriidilise isiku “juhtorgani liige”, juriidilise isiku “likvideerija”) sisustada lähtudes Eesti materiaaloiguses (st eelkõige ÄS-s ja TsÜS-s) kasutatud mõistetest, kuna Eesti äriregistril ei ole kuidagi võimalik kontrollida seda, kas isik tegutseb sarnastel positsioonidel (nt prokuristina) välisriigi õiguse tähenduses välisriigis. Ärikeeld on nõ automaatne füüsilisest isikust pankrotivõlgniku suhtes, kes ei või tulenevalt PankrS § 91 lõikest 1 pankroti väljakuulutamisest kuni pankrotimenetluse lõpuni olla kohtu loata ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, juriidilise isiku likvideerija ega prokurist. Kohtu poolt eraldi määramist vajavad aga PankrS § 91 lõike 2 kohaselt ärikeeld PankrS § 19 lõigetes 1 ja 3 märgitud isikute suhtes ning PankrS § 91 lõike 3 järgi nõ pankrotimenetluse järgne ärikeeld.

Ärikeelu ulatusest lähtudes võib ärikeelud liigitada nõ pankrotimenetluse aegseteks (PankrS § 91 lõiked 1 ja 2) ja pankrotimenetluse järgseteks ärikeeldudeks (PankrS § lõige 3). Pankrotimenetluse aegse ärikeelu ulatus on tuletatav PankrS § 91 lõikest 1, mille kohaselt ei tohi füüsilisest isikust võlgnik tema pankroti väljakuulutamisest kuni pankrotimenetluse lõpuni olla kohtu loata samas sättes viidatud isikuks (nt prokuristiks või likvideerijaks). Juhul, kui pankrotivõlgnikuks on juriidiline isik, võib sarnase ärikeelu PankrS § 91 lõike 2 kohaselt määrata ka PankrS § 19 lõigetes 1 ja 3 viidatud isikute suhtes st juhtorgani liikme, likvideerija, täisühingu osaniku, usaldusühingu täisosaniku, vähemalt 1/10 suurust osalust omava osaniku või aktsionäri, prokuristi ja raamatupidamise eest vastutava isiku suhtes. Menetlusjärgset ärikeeldu saab määrata pankrotimenetluse lõpetamisel tingimusel, et võlgnik või PankrS § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isik on jõustunud kohtuotsuse alusel süüdi mõistetud PankrS § 91 lõikes 3 nimetatud süütegudes.

²⁶ Vt eelkõige: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.02.2010.a. määrus nr 3-2-1-124-09, p 15. Vt lisaks: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27.03.2000.a. määrus nr 3-2-1-26-00; Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.05.2000.a. määrus nr 3-2-1-70-00; Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.01.2005.a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-158-04.

²⁷ Vähemalt sellist kitsamat eesmärki on PankrS § 91 lg-l 2 näinud Riigikohus: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.02.2010.a. määrus nr 3-2-1-124-09, p 14.

²⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.02.2010.a. määrus nr 3-2-1-124-09, p 16.

Menetlusjärgse ärikeelu ulatuseks on PankrS § 19 lõike 3 järgi kolm aastat pärast pankrotimenetluse lõppu.

PankrS ning ÄS ei näe otsesõnu ette **ärikeelu rikkumise tagajärgi**. See ei tähenda aga, nagu oleks ärikeelu rikkumine lubatud või nagu ei tooks ärikeelu rikkumine endaga kaasa mingisuguseid tagajärgi. Esiteks näeb KarS § 373 ette, et kohtulahendis²⁹ ettenähtud ärikeelu rikkumise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Teiseks, juhul, kui isik, kelle suhtes kehtib ärikeeld, soovib tegutseda ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liikme, juriidilise isiku likvideerija või prokuristina, siis ei tohiks teda sellise isikuna äriregistrisse kanda. Registripidaja vastav keeldumisõigus on tuletatav ÄS § 33 lõikest 5, mille järgi ei tee registripidaja mh kannet registrisse juhul, kui avaldus või sellele lisatud dokumendid ei "vasta seadusele". Praktikas saab Eesti registripidaja ärikeelust kinnipidamist kontrollida seega eelkõige seeläbi, et isikuid, kellele on Eesti kohtu või teatud kindlate välisriikide kohtute³⁰ poolt määratud ärikeeld, ei kanta äriregistrisse isikutena (nt likvideerija³¹ või prokuristina³²), kellenä tegutsemist ärikeeld keelab. Juhul, kui isik on aga siiski keelatud isikuna tegutsenud,³³ on tema tegevus KarS § 373 alusel karistatav.

2.1.2. Ettevõtluskeelu eesmärk, sisu, ulatus ja rikkumise tagajärjed

KarS § 49¹ alusel kohaldatud **ettevõtluskeelu eesmärk** on sarnane pankrotiõigusliku ärikeelu eesmärgiga st kaitsta kolmandaid isikuid (nt võimalikke võlausaldajaid) isiku tegevuse eest. Kuna KarS § 49¹ alusel kohaldatud ettevõtluskeelu näol on tegemist teatud kindlate süütegude st

²⁹ KarS § 373 jätab seejuures lahtiseks küsimuse, kas selline kohtulahend peab olema tehtud Eesti kohtu poolt. Ilmselt võiks ka välisriigis kohaldatud ärikeelu rikkumine tuua Eestis kaasa karistusõigusliku vastutuse, kui on täidetud KarS § 6 lg 1 tingimus (st kui tegu on toime pandud Eesti territooriumil) või KarS § 7 tingimused (nt kui tegu on toime pandud välisriigis Eesti kodaniku poolt ning ka vastavas välisriigis on tegu karistatav). Vaieldav on siiski, kas isikut saab KarS § 373 alusel karistada välisriigis kohaldatud ärikeelu rikkumise eest, kui sellise ärikeelu Eestis "tunnustamist" PankrS § 91 lg 5 ette ei näe.

³⁰ PankrS § 91 lg-st 5 tulenevalt kehtestatakse justiitsministri määrusega loetelu, milliste välisriikide õigusaktide alusel määratud ärikeelde Eestis tunnustatakse. Tunnustatavad ärikeeldu peavad sama sätte teise lause kohaselt olema määratud kohtu poolt ning nende eeldused ja sisu peab olema sarnane Eesti õiguse alusel määratavate ärikeeldudega. 06.04.2015 seisuga oli justiitsminister ette näinud üksnes Soome Vabariigi õigusaktide alusel määratud ärikeeldude tunnustamise. Vt: Justiitsministri määrus "Välisriigis määratud ärikeeldude tunnustamine Eestis". RTL 2009, 45, 612.

³¹ ÄS § 64 p 5 kohaselt kantakse registrikaardile mh likvideerijate andmed. ÄS § 116 lõike 2 järgi kantakse äriregistrisse likvideerijate nimed ja isikukoodid.

³² ÄS § 64 p 6 kohaselt kantakse registrikaardile prokuristi andmed. ÄS § 21 lg 1 esimese lause kohaselt tehakse prokuura kanne äriregistrisse ettevõtja avalduse alusel.

³³ Äriregistris juriidilise isiku juhatuse liikme kohta tehtud kanne ei ole konstitutiivne, mis tähendab seda, et teoreetiliselt saab isik juhatuse liikmena tegutseda, vaatamata sellele, et teda ei ole registrisse vastava isikuna kantud. Nagu on selgitatud õiguskirjanduses: "Kui isik vaatamata ärikeelule on näiteks valitud aktsiaseltsi nõukogu poolt juhatuse liikmeks või ta jätkab juhatuse liikmena tegevust pärast ärikeelu kehtestamist, ei ole ärikeelu tõttu tema valimine tühine, ta ei kaota ärikeelust tulenevalt automaatselt juhatuse liikme õiguslikku seisundit." – P.Varul. Tühine tehing. – Juridica I/2011, lk 35, 41.

kelmuse (KarS § 209-213), usalduse kuritarvitamise (KarS § 217²), altkäemaksu andmise või vahendamise (KarS § 292 ja 402⁴), mõjuvõimuga kauplemise (KarS § 298¹), avaliku usalduse vastase kuriteo (KarS § 332-351) või majandusalse kuriteo (KarS § 372-402⁴) eest kohaldatava lisakaristusega, on sellisel keelul ka isiku karistamise (sh üld- ja eripreventiivne) eesmärk.

Ettevõtluskeelu sisuks on KarS § 49¹ lõikes 2 ette nähtud keeld olla kohtu poolt määratud ajavahemikul ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, juriidilise isiku likvideerija või prokurist või osaleda muul viisil juriidilise isiku juhtimises. Küsimus, kas KarS § 49¹ lõikes 2 loetletud isikute mõisteid tuleks sisustada (sarnaselt PankrS §-le 91) lähtudes Eesti materiaalõigusest, on mõneti taandatav küsimusele Eesti karistusõiguse ruumilisest ja isikulisest kehtivusest. Vaidlust ei tohiks olla selle üle, et isikut, kelle suhtes on Eesti kohus KarS 49¹ lõike 2 alusel kohaldanud ettevõtluskeeldu, saab KarS § 329 alusel sellise ettevõtluskeelu rikkumise eest Eestis toime pandud tegude eest karistada vaid juhul, kui ta on tegutsenud Eestis KarS 49¹ lõikes 2 viidatud isikuna Eesti materiaalõiguse tähenduses st nt prokuristi või äriühingu juhatuse liikmena ÄS ja TsÜS tähenduses. Isiku tegutsemine Eestis vormis, mida ei loeta Eesti õiguse kohaselt nt juhatuse liikmena tegutsemiseks, kuid mida loetakse juhatuse liikmena tegutsemiseks mõne välisriigi õiguse kohaselt, ei saa isiku suhtes kaasa tuua karistusõiguslikku reageeringut, kuna selline reageerimine tähendaks sisuliselt välisriigi karistusõiguse kohaldamist Eestis. Eesti riigi poolset karistusõiguslikku reaktsiooni ei tohiks reeglina järgneda ka juhul, kui isik, kelle suhtes on Eestis kohaldatud ettevõtluskeeldu, tegutseb juhatuse liikme või prokuristina välisriigis sellise riigi tsiviilõiguse tähenduses, kuivõrd KarS § 6 lõike 1 järgi kehtib Eesti karistusseadus üldreeglina³⁴ üksnes tegude kohta, mis pannakse toime Eesti territooriumil. Eelnevast tulenevalt ei ole vajadust sisustada KarS § 49¹ lõikes 2 toodud isikute mõisteid muul viisil kui Eesti materiaalõigusest (st ÄS-st ja TsÜS-st) lähtudes.

Ettevõtluskeelu ulatus on tuletatav KarS § 49¹ lõikest 1, millest tulenevalt võib kohus ettevõtluskeeldu kohaldada ühest kuni viie aastani. Seega otsustab kohus lähtudes konkreetsest isikust ja toimepandud teo asjaoludest, kui pikk konkreetne ettevõtluskeeld selles ajavahemikus olema saab.

Kuivõrd ettevõtluskeeld on olemuselt lisakaristus, on ka **ettevõtluskeelu rikkumise tagajärjed** reguleeritud esmajoones KarS-s. Nimelt näeb KarS § 329 ette karistuse ettevõtluskeelu rikkumise eest: ettevõtluskeelu täitmisest teadliku kõrvalehoidmise eest karistatakse isikut rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Lisaks peaks registripidaja ettevõtluskeeldude puhul (sarnaselt ärikeeldudega) tulenevalt ÄS § 33 lõikest 5 keelduma kandmast äriregistrisse KarS § 49¹ lõikes 2 viidatud isikuna isikut, kelle suhtes on ettevõtluskeeldu kohaldatud.

³⁴ Vt siiski KarS §-s 7 kirjeldatud erireeglit Eesti karistusõiguse isikulise kehtivus kohta välisriigi territooriumil ning KarS § 6 lg-s 2 sisalduvat erireeglit, mille järgi kehtib Eesti karistusseadus ka teo kohta, mis pannakse toime Eestis registreeritud laeval või õhusõidukil või selle vastu, sõltumata laeva või õhusõiduki asukohast süüteo toimepanemise ajal ja asukohamaa karistusseadusest. Arvestades ettevõtluskeelu olemust ei ole viimane erireegel ettevõtluskeelu rikkumiste puhul ilmselt kuigi aktuaalne.

2.2. Eestis kehtiv regulatsioon välisriigi äri- ja ettevõtluskeeldude kohaldamise kohta

Uuringu lähteülesandes on peetud oluliseks tagada tulevikus välismaalaste välistamine äriühingute juhtorganitest juhul, kui nende suhtes on määratud välisriigis äri- või ettevõtluskeeld. Seetõttu on lähteülesandes palutud kirjeldada välisriigis määratud äri- ja ettevõtluskeeldude Eestis kohaldamise eeldused. Eelnevast tulenevalt selgitatakse järgnevalt välisriigis määratud äri- ja ettevõtluskeeldude Eestis kohaldamise tingimus ja tagajärgi (sh seda, milline on Eesti ametiasutuste kontrolliulatus välisriigi äri- ja ettevõtluskeeldude kohaldamisel ning milline on välisriigis määratud äri- ja ettevõtluskeeldude mõju ja tagajärjed Eestis selliste keeldude subjektiks olevate isikutega lepinguid sõlmivate isikute jaoks) ning seda, kas uuritavates välisriikides (Soome, Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid (Delaware), Ukraina, Malaisia) on mingeid instituute, mille alusel keelatakse isikutel äriühingute juhtorganites osalemine ning kas Eesti ametiasutustele oleks vastav info kättesaadav.

2.2.1. Välisriigi ärikeeldude Eestis kohaldamise tingimused ja tagajärjed

Välisriigis kehtivate või välisriigis määratud ärikeeldude kohaldamise tingimusi ja tagajärgi Eestis reguleerib PankrS § 91 lõige 5. Teistes Euroopa Liidu liikmesriikides maksejõuetusmenetluses tehtud kohtulahendite tunnustamist ja täitmist Eestis reguleerib ka EL maksejõuetusmenetluse määrus.³⁵ Järgnevalt selgitatakse PankrS § 91 lõike 5 regulatsiooni ning seejärel EL maksejõuetusmenetluse määruse ja PankrS § 91 lõike 5 vahekorda välisriigis kohaldatud ärikeeldude kohaldamisel Eestis.

Välisriigis määratud ärikeeldude **kohaldamise tingimused** avab PankrS § 91, mille teisest lausest tulenevalt peavad (Eestis) "tunnustatavad" ärikeelud olema määratud kohtu poolt ning nende eeldused ja sisu olema sarnased Eesti õiguse alusel määratavatele ärikeeldudele. Eesti rahvusvaheline tsiviilkohtumenetlus tunneb välisriigi kohtulahendi tunnustamise mõistet, kuid PankrS § 91 lõikega 5 on soovitud sellest regulatsioonist mööda minna ja kehtestada välisriigi ärikeeldude nõ vahetu "tunnustamise" menetlus. Sellise menetluse puhul ei ole kehtivat regulatsiooni arvestades üheselt selge, kes ja millises menetluses sellist nõ "tunnustamist" peaks läbi viima. Tulenevalt PankrS § 91 lõikest 5 peavad Eestis tunnustatavad ärikeelud olema määratud kohtu poolt st mõneti on välisriigi õiguse alusel määratud ärikeelu "tunnustamise" näol olemuslikult tegemist välisriigi kohtulahendi tunnustamisega, kuid vastupidiselt välisriigi kohtulahendite tunnustamise regulatsioonile, ei näe PankrS lõige 5 ette ühtegi reeglit selle kohta, kes peaks kohtulahendit tunnustama, millises vormis peab välisriigi kohtulahend olema tehtud jne. Samas ei oleks õige pidada PankrS § 91 lõike 5 regulatsiooni välisriigi kohtulahendi tunnustamiseks, kuivõrd välisriigi kohtulahendi tunnustamise menetlus leiab aset nõ huvitatud isiku taotlusel, välisriigis kohaldatud ärikeelu nõ tunnustamisest Eestis on aga esmajoones huvitatud Eesti riik lähtudes vajadusest kaitsta potentsiaalsete kolmandatest isikutest võlausaldajate huve. Segaduse vältimiseks ning õigussüsteemi ühtsuse huvides võiks seadusandja seega kaaluda PankrS § 91 lõike

³⁵ Nõukogu määrus (EÜ) nr 1346/2000, 29. mai 2000, maksejõuetusmenetluse kohta. – EÜT L 160, 30.06.2000, lk 1–18.

5 parandamist viisil, et selles sättes kasutatud sõna “tunnustamine” asemel kasutatakse väljendit “Eestis kohaldamine”, mis vastab paremini vastava tegevuse olemusele ja eesmärgile.³⁶

Välisriigis määratud ärikeeldude kohaldamiseks Eestis on PankrS § 91 lõike 5 kehtiva sõnastuse kohaselt vajalik, et vastav välisriik, mille õiguse alusel ärikeeld määrati, oleks kantud valdkonna eest vastutava ministri (st justiitsministri) kehtestatud loetelusse. Sellesse loetelusse³⁷ on hetkel kantud vaid Soome Vabariik. PankrS § 91 lõike 5 teisest lausest tulenevalt saab Eestis nõ “tunnustada” vaid selliseid (välisriikide) ärikeelde, mis on määratud kohtu poolt ning mille eeldused ja sisu on sarnased Eesti õiguse alusel määratavate ärikeeldudega.³⁸ PankrS § 91 lõike 5 kolmanda lause kohaselt on “tunnustatavate” (välisriigi) ärikeeldude ajaline kestus määratud vastava välisriigi õigusega, kuid Eestis kohaldamise ulatus siiski Eesti õigusega. Selline regulatsioon on mitmeti tõlgendatav - kuivõrd sama sätte teise lause kohaselt peavad kohaldatava ärikeelu eeldused ja sisu nagunii olema sarnased Eesti õigusega, tuleks PankrS § 91 lõike 5 kolmandas lauses kasutatud sõna “ulatus” ilmselt tõlgendada selliselt, et seejuures peetakse silmas nõ ajalist “ulatust” mitte ärikeelu sisu või eelduste kohta käivat “ulatust”. Seega näiteks juhul, kui Soome Vabariigis on isiku suhtes ärikeeld määratud 5 aastaks pärast pankrotimenetluse lõppu, saab sellist keeldu tulenevalt PankrS § 91 lõikest 3 Eestis kohaldada ilmselt vaid kolmeks aastaks pärast pankrotimenetluse lõppu.

Seadus ei reguleeri küsimust selle kohta, kes peab PankrS § 91 lõike 5 kohaselt välisriigis kohaldatud ärikeeldu kohaldama. Välisriigis kohaldatud ärikeelu kohaldamiseks ei ole seega vaja läbida eraldi välisriigi ärikeelu “tunnustamise” menetlust (mida oleks vaja läbi viia nt välisriigi kohtulahendi tunnustamise puhul). Ilmselt tuleks PankrS § 91 lõiget 5 tulevikus tõlgendada selliselt, et välisriigi ärikeelu kohaldamise üle peaks otsustama registripidaja, kes peab hea seisma selle eest, et kehtivad ärikeelud tehakse ÄS § 69¹ kohaselt avalikkusele arutivõrgu kaudu kättesaadavaks.³⁹ ÄS § 69¹ praegune sõnastus siiski muu kui Eesti õiguse (st PankrS) alusel määratud ärikeeldude teatavaks tegemist ette ei näe.

Välisriigid määratud ärikeelu Eestis **kohaldamise tagajärjed** on liigitatavad menetluslikeks, tsiviilõiguslikeks ja karistusõiguslikeks tagajärjedeks. Välisriigis välisriigi õiguse alusel määratud ärikeelu Eestis kohaldamise menetluslikuks tagajärjeks on see, et registripidajal tekib ÄS § 33 lõike 5 alusel kohustus keelduda kandmast äriregistrisse PankrS § 91 lõigetes 1 ja 2 viidatud isikutena isikut, kellele on välisriigis ärikeeld määratud. Kui välisriigis on isikul keelatud tegutseda muu

³⁶ Näiteks välisriigis isikule antud nime Eestis nõ korrigeeritud tunnustamise (st mille puhul võidakse nime kirjapilti muuta) kontekstis räägitakse samuti välisriigis antud nime “kohaldamisest”. Vt selle kohta nimeseaduse (NS) § 4: RT I 2005, 1, 1; RT I, 06.03.2015, 24. Välisriigis antud nimede puhul on võimalik, et neid nõ ei “tunnustata” alati nii, nagu need on välisriigis antud (nt rakendatakse vajaduse korral võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreegleid). Ärikeeldude nõ “tunnustamisel” PankrS § 91 lg 5 alusel kohaldatakse selliseid keelde Eestis samuti üksnes ulatuses, mille näeb ette Eesti õigus st tegemist ei ole üks-ühele tunnustamisega, nagu tehakse nt välisriigi kohtulahendite või muude tunnustamisele kuuluvate täitedokumentide puhul. Õigussüsteemi ühtsuse huvides võiks seadusandja ehk kasutada erinevates õigusvaldkondades sarnasele metoodikale viitamiseks samasuguseid väljendeid.

³⁷ Vt: Justiitsministri määrus “Välisriigis määratud ärikeeldude tunnustamine Eestis”. RTL 2009, 45, 612.

³⁸ Vt käesoleva analüüsi p 2.1.1.

³⁹ Äriregistrisse samas ärikeelu ja isikule määratud ettevõtluskeelu kohta kannet ei tehta, vt: ÄS 58 lg 5.

isikuna, kui PankS §-s 91 viidatud isikuna, siis selles osas välisriigis määratud ärikeeldu tulenevalt PankS § 91 lõike 5 teisest lausest Eestis ei kohaldata. Juhul, kui välisriigi ärikeeldu Eestis kohaldatakse st kui ärikeelu subjektiks olevat isikut ei kanta äriregistrisse PankS §-s 91 lõigetes 1 ja 2 viidatud isikuna, on sellise kandmata jätmise tsiviilõiguslikuks tagajärjeks see, et selline isik ei saa PankS §-s 91 lõigetes 1 ja 2 viidatud isikuna tegutseda, sh ei saa selline isik äriühingut esindada nt äriühingu juhtorgani liikmena. Täiendavalt olgu öeldud, et välisriigis määratud (kuid Eestis kohaldamata) ärikeelu tsiviilõiguslikuks tagajärjeks võib pidada ka seda, milline on sellise keelu mõju ja tagajärjed Eestis keelu subjektiks oleva isikuga äriühingu nimel lepinguid sõlmivale isikule (nõ kolmas isik). Kuna sisuliselt on sellisel juhul tegemist küsimusega, kas Eestis tuleks pidada äriühingu nimel lepingut sõlminud isikut esindusõiguslikuks isikuks sh millises ulatuses mõjutab võimalik esindusõiguse puudumine sellise isiku sõlmitud lepingu kehtivust, annab vastuse sellele küsimusele REÕS § 9, mis reguleerib esindamisele kohalduva õiguse määramist Eest kohtutes.⁴⁰ Tulenevalt selle sätte esimeses lõikes sisalduvast üldreeglist, määrab esindusõiguse olemasolu (ning selle võimaliku puudumise seoses välisriigis määratud ärikeelule) Eesti kohtutesse jõudnud vaidlustes selle riigi õigus, kus esindaja tegutses.⁴¹ Seega juhul, kui välisriigis määratud keelu subjektiks olev isik tegutses vastuolus välisriigi ärikeeluga äriühingu esindajana välisriigis, kohaldub tulenevalt REÕS § 9 lõikest 2 sellise isiku ja kolmanda isiku vahelisele suhtele Eesti kohtutes vastava välisriigi õigus. Juhul, kui välisriigis määratud keelu subjektiks olev isik tegutses vastuolus välisriigi ärikeeluga äriühingu esindajana Eestis, kohaldub keelu subjektiks oleva isiku ja kolmanda isiku vahelisele suhtele Eesti õigus. Viimasel juhul ei ole tänu PankS § 91 lõike 5 olemasolule välistatud, et Eesti kohus leiab, et puudust esindusõiguses ei esine, kui vastavat välisriigis määratud keeldu ei ole Eestis PankS § 91 lõike 5 alusel kohaldatud, kuigi käesoleva analüüsi koostajad kahtlevad sellise (võimaliku) järelduse õigsuses. Mis puutub välisriigis määratud ärikeelu karistusõiguslike tagajärgi, siis ei ole üheselt selge, kas välisriigis määratud ärikeelu kohaldamine PankS § 91 lõike 5 alusel peaks olema eeltingimus KarS § 373 kohaldamiseks, mis näeb ette karistuse kohtulahendis ette nähtud ärikeelu rikkumise eest. See on küsimus, mis vajaks ilmselt lahendamist kohtupraktikas, ärikeelde puudutav senine kohtupraktika⁴² siinjuures abiks ei ole.

Lõpetuseks tasub selgitada PankS § 91 lõike 5 vahekorda EL maksejõuetusmenetluse määrusega. Maksejõuetusmenetluse määrus reguleerib maksejõuetusmenetluse asjades tehtud kohtulahendite vastastikkust tunnustamist ja täitmist Euroopa Liidus. Maksejõuetusmenetluse määrus ei reguleeri ärikeeldude nõ vahetut tunnustamist, mille vastu on huvi eelkõige Eesti riigil, mitte aga konkreetsel, välisriigi kohtulahendi tunnustamise suhtes huvi omaval isikul.⁴³

⁴⁰ Lepingule endale kohalduv õigus määratakse Eesti kohtutes lepingutele kohalduva õiguse määramise rahvusvahelise eraõiguse reeglite alusel. Nende reeglite kohta vt lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 5.1.2.

⁴¹ Arvestades siiski selle riigi rahvusvahelise eraõiguse reegleid, mis võivad teoreetiliselt viidata Eesti kohtuniku Eesti õiguse juurde tagasi (vt selle kohta REÕS § 6).

⁴² 06.04.2015.a. seisuga nähtus Riigi Teataja kohtulahendite andmebaasist 11 kohtulahendit, mis oli tehtud KarS § 323 kohta. Neis lahendites välisriigis kohaldatud ärikeelu rikkumise problemaatikaga ei tegeletud.

⁴³ Kuigi TsMS § 620 lg 3 esimese lause kohaselt tunnustatakse välisriigi kohtulahendit Eestis, ilma et selleks oleks vaja läbi viia eraldi kohtumenetlust, saab tsiviilasjas (sh pankrotiasjas) tehtud välisriigi kohtulahendi tunnustamine siiski toimuda üksnes tsiviilkohtumenetluse osana, mille läbiviimine eeldab avaldaja õigustatud huvi (vt: TsMS § 371 lg 2).

Maksejõuetusmenetluse määruse kohaldamisalas võib teoreetiliselt küll olla teises Euroopa Liidus määratud ärikeelu kohta käiva kohtulahendi tunnustamine,⁴⁴ kuid selline tunnustamine on võimalik üksnes tingimusel, et tunnustamise suhtes on kellelgi õigustatud huvi. PankrS § 91 ja ÄS § 69¹ ei näe aga ette, et keegi saaks välisriigis kohaldatud ärikeelu nõ “tunnustamisel” olla asjast huvitatud isikuks. Ainus isik, kellel võiks olla huvi välisriigis määratud ärikeelu kohta tehtud kohtulahendi tunnustamiseks, on sellise keelu objektiks olev isik (nt kui ta soovib tõendada, et tema suhtes on juba kohaldatud ärikeeldu, mida tuleks PankrS § 91 alusel Eestis kohaldada). Sellisel juhul võiks ta teoreetiliselt tugineda maksejõuetusmenetluse määruses sisalduvale regulatsioonile.

Maksejõuetusmenetluse määruse artikli 17 lõikest 1 tulenevalt on ühes riigis tehtud maksejõuetusmenetluse algatamise otsusel teistes liikmesriikides ilma täiendavate formaalsusteta samad tagajärjed nagu menetluse algatanud riigi seaduse alusel, tingimusel, et kõnealuses teises liikmesriigis ei ole algatud määruse artikli 3 lõikes 2 osutatud menetlust (nn teisest menetlust). Ilmselt ei ole pankrotivõlgniku suhtes ärikeelu kohaldamise kohtulahend käsitletav selle sätte tähenduses maksejõuetusmenetluse algatamise otsusena. Lisaks maksejõuetusmenetluse algatamise otsuste tunnustamisele näeb maksejõuetusmenetluse määruse artikli 25 lõige 1 aga ette ka teatud muude, maksejõuetusmenetluse läbiviimist ja lõpetamist või kohtu heakskiidetud kompromisse käsitlevate otsuste tunnustamise. Seega on maksejõuetusmenetluse määruse alusel teoreetiliselt tunnustatavad ka teiste EL liikmesriikide kohtute otsused maksejõuetusmenetluses tsiviilõiguslike ärikeeldude määramise kohta tingimusel, et sellised lahendid on tehtud nõ maksejõuetusmenetluse läbiviimise või lõpetamise kohta. Kuivõrd aga maksejõuetusmenetluse määruse artikli 25 lõike 3 kohaselt ei ole liikmesriigid kohustatud selliseid otsuseid tunnustama või täitma, kui need võivad mh piirata isikuvabadust, ei ole PankrS § 91 lõikes 5 sisalduv regulatsioon iseenesest maksejõuetusmenetluse määrusega vastuolus ning registripidaja saab sellest sättest lähtuda ka juhul, kui Eesti kohus on mingil põhjusel pidanud vajalikuks tunnustada Eestis teise EL liikmesriigi kohtu poolt tehtud kohtulahendit, millega määrati isikule maksejõuetusmenetlusega seoses ärikeeld.

---

⁴⁴ Arvestades maksejõuetusmenetluse määruse art-s 4 toodud loetelu küsimustest, mida reguleerib maksejõuetusmenetlusele kohalduv õigus, võiks selles võimaluses siiski pigem kahelda. Kuivõrd aga hetkel puudub Euroopa Kohtu seisukoht selle kohta, kas ka ärikeelu määramise kohtulahend võiks olla maksejõuetusmenetluse määruse alusel tunnustatav, käsitletakse analüüsis ka teoreetilist võimalust, et sellised otsused võiksid maksejõuetusmenetluse määruse kohaldamisalasse kuuluda.

2.2.2. Välisriigi ettevõtluskeeldude Eestis kohaldamise tingimused ja tagajärjed

Välisriigi õiguse alusel määratud ettevõtluskeelu Eestis kohaldamist PankrS ette ei näe. Välisriigi õiguse alusel välisriigis määratud ettevõtluskeeldude kohaldamise võimalust ei saa tuletada ka ÄS-st, kuivõrd ÄS § 69¹ kohaselt tehakse arvutivõrgu kaudu kättesaadavaks andmed (Eesti “karistusseadustiku” alusel määratud kehtivate ettevõtluskeeldude kohta st ilmselgelt on selles sättes silmas peetud Eesti kohtu poolt KarS § 49¹ alusel kohaldatud ettevõtluskeelde. Seega puudub hetkel regulatsioon selle kohta, kas ja kuidas peaks toimuma välisriigi ettevõtluskeeldude (olemuslikult karistusõiguslike lisakaristuste) tsiviilõiguslik⁴⁵ kohaldamine Eestis, mistõttu ei ole võimalik selgitada ka sellise kohaldamise tagajärgi.

2.3. Välisriikides kehtiv äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsioon

Uuringu lähteülesandes on palutud analüüsida, kas Soomes, Suurbritannias, Ameerika Ühendriikides (Delaware), Ukrainas ja Malaisias on olemas regulatsioon, mis on sarnane Eesti äri- ja ettevõtluskeelu regulatsioonile, kirjeldades seejuures, millise eesmärgi, sisu ja ulatusega vastavad instituudid on ning kuidas on võimalik seoses e-residentsust sooviva või omava isiku taustakontrolliga uurida asjaolu, kas isikul on olemas kehtiv äri- või ettevõtluskeeld, mis alustel ja ulatuses seda isiku suhtes kohaldatud on ning kas ja kuidas on vastav info kättesaadav Eesti ametiasutustele. Eelnevast tulenevalt antakse järgnevalt ülevaade⁴⁶ Soomes, Suurbritannias, Ameerika Ühendriikides (Delaware), Ukrainas ja Malaisias kehtivast äri- ja ettevõtluskeelu regulatsioonist ning võimalustest koguda nendes riikides määratud äri- ja ettevõtluskeeldude kohta teavet.

2.3.1. Soome

Soome Vabariik on ainsaks riigiks, mis on hetkel kantud PankrS § 91 lõikes 5 viidatud riikide loetelusse st tegemist on ainsa riigiga, mille õiguse alusel määratud ärikeelde Eestis hetkel nõ “tunnustatakse”. Avaldatud ärikeeldude loetelust⁴⁷ ei nähtunud 06.04.2015.a. seisuga avalikkusele ühtegi ärikeeldu, mis oleks olnud määratud Soome õiguse alusel st Soome pädeva ametiasutuse poolt.⁴⁸ Justiitsministeeriumilt saadud informatsiooni kohaselt ei nähtu Soome

⁴⁵ Rahvusvahelise kriminaalmenetluselase koostöö kohta välisriigi kohtuotsuste tunnustamisel ja täitmisel kriminaalasjades vt lähemalt kriminaalmenetluse seadustiku (KrSM) 19. peatükki. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 19.03.2015, 1.

⁴⁶ Põhjalikku eesti keelset ülevaadet ärikeelu regulatsiooni kohta Iirimaa, Prantsusmaal, Saksamaal, Soomes ja Suurbritannias vt: S. Mikli. Juhatuse liikme suhtes rakendatava ärikeelu regulatsioon. Justiitsministeerium, Tallinn 2012.

⁴⁷ Kehtivad äri- ja ettevõtluskeelud avaldatakse järgmisel võrgulehel: <https://ariregister.rik.ee/arikeelud.py>. 21.05.2015.a. seisuga kehtis ettevõtluskeeld 6 isiku suhtes, ärikeeld aga 429 isiku suhtes.

⁴⁸ Pankrotiõigus on olemuselt menetlusõigus st võib eeldada, et Soome õiguse alusel määratud ärikeelu määrab just Soome ametiasutus, mis kohaldab alati enda menetlusõigust.

ametiasutuste määratud ärikeelde avaldatud ärikeeldude loetelust põhjusel, et need on mõeldud vaid ametialaseks kasutamiseks (kättesaadavad vaid registripidajale ja notarile).

Soome õiguses sisaldub ärikeelu regulatsioon pankrotiseaduse (*Konkurssilaki*)⁴⁹ peatükis 4, mille artikli 13 kohaselt juhul, kui seadusega on piiratud pankrotivõlgniku pädevust seoses mingi ameti või positsiooniga, kehtib selline piirang pankrotimenetluse algusest kuni pankrotivara inventuuri kinnitamiseni. Kui ei ole teistmoodi määratud, kehtib selline piirang maksimaalselt 4 kuud pärast pankrotimenetluse algust. Sarnane regulatsioon sisaldub piiratud vastutusega äriühingute seaduse (*Osakeyhtiölaki*)⁵⁰ kuuenda peatüki artikli 10 lõikes 1, mis näeb ette, et isik ei saa olla äriühingu juhatuse liige ajal, mil tema suhtes on kohaldatud ärikeeldu. Soome õiguse alusel määratavate ärikeeldude näol on seega tegemist PankrS § 91 lõikes 1 sisalduvale menetlusaegsele ärikeelule sarnanevate institutidega, mille eesmärgiks on võlausaldajate ja võimalike kolmandate isikute kaitse.

Lisaks Soome pankrotiseadusest tulenevale üldisele ärikeelule on Soomes kehtiva nn äritegevuse keelamise seaduse (*Laki liiketoimintakiellosta*)⁵¹ II jao kohaselt keelatud teatud äritegevustega tegelemine (nt inimkaubitsemine), kuid tegemist on pigem karistusõigusliku regulatsiooniga st sellised keelud ei saa olla PankrS § 91 lõike 5 kohaldamisalas.

Infot Soome pankrotivõlgnike kohta pakutakse võlausaldajatele Soome pankrotiombudsmani (*Konkurssiasiamiehen toimisto*)⁵² poolt hallatava nn *Kosti*⁵³ veebilehe vahendusel, kuid selle lehe kasutamine eeldab Soome panga kaudu identifitseerimist või Soome ametiasutuseks olemist, mistõttu ei õnnestunud käesoleva analüüsi koostajatel seda lehte kasutada.

2.3.2. Suurbritannia

Eesti ärikeelu regulatsiooniga sarnanev regulatsioon sisaldub Suurbritannia äriühingu juhtide diskvalifitseerimise seaduses (*Company Directors Disqualification Act 1986*)⁵⁴, mida on parandatud Suurbritannia pankrotiseadusega (*Insolvency Act 2000*)⁵⁵ ning mille punkti 1(1) kohaselt võib kohus määrata, et isikul on keelatud kohtu poolt määratud tähtaja jooksul olla äriühingu juhtorgani liige, tegutseda otseselt või kaudselt äriühingu vara saajana, osaleda äriühingu

⁴⁹ *Konkurssilaki*. 20.2.2004/120. See Soome pankrotiseadus on kättesaadav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040120> (21.05.2015). Sama seadus on inglise keeles kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040120.pdf> (21.05.2015).

⁵⁰ *Osakeyhtiölaki*. 21.7.2006/624. Kättesaadav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624> (30.05.2015).

⁵¹ *Laki liiketoimintakiellosta*. 13.12.1985/1059. Kättesaadav soome keeles: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19851059> (21.05.2015).

⁵² Vt lähemalt selle ameti võrgulehelt: <http://www.konkurssiasiamies.fi/en/index.html> (21.05.2015).

⁵³ Võrguaadressil: <https://kosti.oikeus.fi/web/guest/home> (21.05.2015).

⁵⁴ *Company Directors Disqualification Act 1986*. c. 46. Kättesaadav inglise keeles: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/46> (21.05.2015).

⁵⁵ *Insolvency Act 2000*. c. 39. Kättesaadav inglise keeles: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/39> (21.05.2015).

asutamises või juhtimises, va kui talle on selleks antud eriluba, või tegutseda nõ pankrotihaldurina (*insolvency practitioner*). Sarnaselt Eestis kehtiva ärikeeluga on selliste ärikeeldude sisuks seega keeld teatud isikutena tegutseda, keelu eesmärgiks on kaitsta võimalikke kolmandaid isikuid sh võlausaldajaid. See, millise isiku suhtes saab Suurbritannia äriühingu juhtide diskvalifitseerimise seaduse alusel keeldu määrata ning kui pikaks ajaks selline keeld maksimaalselt määratakse (st milline on keelu võimalik pikim ajaline ulatus), on avatud Suurbritannia äriühingu juhtide diskvalifitseerimise seaduse punktides 1A-10. Näiteks saab keelu subjektiks Suurbritannia äriühingu juhtide diskvalifitseerimise seaduse punkti 2(1) kohaselt olla isik, kes on süüdi mõistetud süüteo eest, mis pandi toime seoses äriühingu asutamise, juhtimisega või lõpetamisega või seoses äriühingu vara vastuvõtmise või äriühingu nimel tegutsemisega - sellisel juhul on keelu maksimaalseks pikkuseks seaduse punkti 2(3) kohaselt (sõltuvalt sellest, milline kohus keeldu määrab), kas 5 või 15 aastat. Sarnaselt saab seaduse punkti 9A kohaselt keeldu määrata isikule, kes on juhtinud äriühingut, mis on toime pannud konkurentsioiguse rikkumise, ning kes on sobimatu äriühingu juhtimisega tegelema; sellisel juhul on kohtu poolt määratava keelu maksimaalseks pikkuseks 15 aastat. Suurbritannia äriühingu juhtide diskvalifitseerimise seaduse punkti 6 kohaselt määratakse keeld aga isikule, kes juhtis äriühingut, mis pankrotistus sellise juhtimise ajal või sellele järgnevalt, ning kes ei ole sobilik äriühingu juhtimisega tegutsema; sellisel juhul on keelu maksimaalseks pikkuseks 15 aastat, kusjuures ette nähakse ka keelu minimaalne pikkus, milleks on 2 aastat.

Lisaks ärikeeldudele, mis määratakse Suurbritannia äriühingu juhtide diskvalifitseerimise seaduse alusel, saab Suurbritannias isikule määrata ka keeldu seoses tema suhtes läbiviidava pankrotimenetlusega. Sellised keelud määratakse ettevõtlusseaduse (*Enterprise Act 2002*)⁵⁶ alusel ning võivad olla 2-15 aasta pikkused. Piirangud võivad oma sisult olla väga erinevad ning sõltuvad kohtumäärusest, millega piirang kehtestatakse, nt võib sellise piirangu sisuks olla kohustus ettevõtlusega tegelemisel informeerida oma äripartnereid oma pankrotist, keeld tegutseda äriühingu juhtorgani liikme või pankrotihaldurina või keeld tegutseda Suurbritannia kohaliku omavalituse üksuse juhina.⁵⁷

Kuna Suurbritanniat ei ole (erinevalt Soomest) kantud PanrKS § 91 lõikes 5 viidatud riikide loetelusse, siis Suurbritannias määratud ärikeelde ja pankrotimenetlusega seoses määratud piiranguid hetkel Eestis ei kohaldata. Juhul, kui Suurbritannia sellisesse nimekirja kantaks, saaks selliseid Suurbritannias määratud keelde kohaldada ulatuses, milles need ei lähe PanrKS § 91 lõikes 5 toodud tingimustega vastuollu. Näiteks juhul, kui Suurbritannias on isiku suhtes ärikeeld määratud 15 aastaks, saaks sellist keeldu tulenevalt PanrKS § 91 lõikest 3 ilmselt Eestis kohaldada vaid kolmeks aastaks pärast pankrotimenetluse lõppu.⁵⁸ Kuna PanrKS § 91 lõike 5 teine lause nõuab, et Eestis kohaldatavad välisriigi ärikeelud oleksid välisriigi määratud kohtu poolt ning et selliste keeldude eeldused ja sisu oleksid sarnased Eesti õiguse alusel määratavate ärikeeldudega, saaks Eestis kohaldada ilmselt vaid neid Suurbritannia kohtu määratud ärikeelde, mis on määratud

⁵⁶ *Enterprise Act* 2002. c. 40. Kättesaadav inglise keeles: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/contents> (21.05.2015).

⁵⁷ Lähemalt selliste võimalike piirangute kohta vt: <https://www.gov.uk/government/publications/bankruptcy-restrictions-orders> (21.05.2015).

⁵⁸ Seda põhjusel, et PanrKS § 91 lg 5 viimase lause järgi on tunnustatavate ärikeeldude Eestis kohaldamise ulatus määratud Eesti õigusega.

isiku suhtes, kes on Suurbritannias eelnevalt süüdi mõistetud PankrS § 91 lõikes 3 viidatud süütegudega sarnanevate süütegude eest.

Suurbritannias määratud ärikelud (*disqualification orders*) ja pankrotimenetlusega seoses määratud tegutsemispiirangud (*bankruptcy restrictions*) registreeritakse riiklikus registris (*Companies House*), mille haru (*The Insolvency Service*) avaldab oma vörgulehel⁵⁹ regulaarselt infot määratud keeldude ja piirangute kohta. Sellest vörgulehest ei ole e-residentsusega seoses taustakontrolli tegevale Eesti ametiasutusele siiski väga palju kasu, kuna informatsioon on lehel avalikkusele kättesaadav kuni 3 kuud, Suurbritannias määratud keelud võivad aga olla kuni 15 aasta pikkused. Juhendmaterjal selle kohta, kuidas saada teada, kas isiku suhtes on Suurbritannias ärikeeld määratud varem või kas isikule on määratud tegutsemispiirang seoses pankrotimenetlusega, on kättesaadav järjekordsel vörgulehel,⁶⁰ millelt allalaetava juhendi kohaselt peaks huvitatud isik vastava soovi saatma kas e-posti aadressile: defendant.liaison.team@insolvency.gsi.gov.uk (kui soovitakse infot ärikeeldude ehk nn *disqualification* kohta) või insolvency.enquiryline@insolvency.gsi.gov.uk (kui soovitakse infot pankrotimenetlusega seoses määratud tegutsemispiirangute ehk nn *bankruptcy restrictions* kohta). Seega on selline info põhimötteliselt kättesaadav, kuid vastuse saamine sõltub Suurbritannia ametiasutuste heasoovlikkusest ja töökiirusest.

2.3.3. Ameerika Ühendriigid (Delaware)

Analüüsi autoritel puudub info selle kohta, et Ameerika Ühendriikide (Delaware) õigus näeks ette äri- või ettevõtluskeelde, mis võiksid põhimötteliselt langeda PankrS § 91 lõike 1 kohaldamisalasse. Näiteks ei nähtu selliseid keelde Delaware kirjutatud õiguse kogumiku (*Delaware Code*)⁶¹ pankrotimenetlust (*Title 10 – Courts and Judicial Procedure, Chapter 73 Insolvency*) ega äriühinguid (*Title 8 – Corporations*) käsitlevast osast.

2.3.4. Ukraina

Analüüsi autoritel puudub info selle kohta, et Ukraina õigus näeks ette ärikeelde, mis võiksid põhimötteliselt langeda PankrS § 91 lõike 1 kohaldamisalasse. Näiteks ei nähtu selliseid keelde Ukraina pankrotiseadusest.⁶²

⁵⁹ Kättesaadav: <https://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/IESdatabase/viewdirectorssummary-new.asp> (21.05.2015).

⁶⁰ Kättesaadav: <https://www.gov.uk/government/publications/unfit-conduct-our-disqualification-and-restrictions-search-facilities--2> (21.05.2015).

⁶¹ *The Delaware Code Online*. Kättesaadav inglise keeles: <http://delcode.delaware.gov/index.shtml> (21.05.2015).

⁶² *The Law of Ukraine on Restoring Debtor Solvency or Declaring a Debtor Bankrupt*. Kättesaadav inglise keeles: http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/013_Draft_Law_On_Bankruptcy_2143_new%20edition_Oct14_2010.pdf (21.05.2015).

2.3.5. Malaisia

Malaisias kehtiv äri- ja ettevõtluskeelu regulatsioon on leitav Malaisia nn äriühingute seadusest (*Companies Act*)⁶³ ning lihtsamad üldised vastused Malaisia maksejõuetusregulatsiooni sh maksejõuetusega seonduvate ärikeeldude kohta on leitavad ka asjakohase Malaisia ametiasutuse (*Malaysia Department of Insolvency*) võrgulehelt.⁶⁴

Malaisia äriühingute seaduse art 125(1) kohaselt ei või pankrotivõlgnik, keda kohus ei ole võlgadest vabastanud, olla ilma kohtu loata äriühingu juhatuse liige või võtta otseselt või kaudselt osa äriühingu juhtimisest. Sellise keelu rikkumise eest nähakse samas sätte kohaselt ette karistusena 5 aastat vangistust või rahalise karistusena 100 000 RM (ca 25 000 EUR). Kuna keeldu kohaldatakse pankrotivõlgniku suhtes ajaks, mil võlgnikku ei ole võlgadest vabastatud, on tegemist olemuslikult PankrS §-s 91 kirjeldatud menetlusaegsele ärikeelule sarnaneva keeluga. Sellist keeldu ei saaks Eestis tulenevalt PankrS § 91 lõike 5 kehtivast sõnastusest siiski tunnustada, kuna esiteks ei ole Malaisiat kantud PankrS § 91 lõikes 5 viidatud justiitsministri poolt kehtestatud riikide loetellu ning teiseks ei määrata Malaisia õiguse kohaselt ärikeeldu kohtu poolt (tegemist on PankrS § 91 lõikes 1 kirjeldatud ja füüsilisest isikust pankrotivõlgnike suhtes kohaldatud nõ automaatse ärikeeluga sarnaneva keeluga, mis kehtib pelgalt seetõttu, et tegemist on pankrotivõlgnikuga). PankrS § 91 lõike 5 teise lause kohaselt peavad välisriigi õiguse alusel määratud ja Eestis tunnustatavad ärikeelud olema aga määratud just kohtu poolt.

Kui pankrotistunud isik soovib Malaisias pankrotimenetluse ajal siiski tegutseda nt juhatuse liikmena, peab ta selleks eraldi saama Malaisia äriühingute seaduse art 125(1) kohaselt kas kohtu või Malaisia ametiasutuse (*Malaysia Department of Insolvency*) võrgulehel oleva info kohaselt ühe kindla ametiisiku (nn *Director General of Insolvency*) nõusoleku. Lisaks ei tohi pankrotistunud isik Malaisia ametiasutuse (*Malaysia Department of Insolvency*) võrgulehel oleva info kohaselt töötada oma abikaasa/lapse/sugulase äriühingus ning iseseisvalt tegeleda majandustegevusega.

Malaisia ametiasutuse (*Malaysia Department of Insolvency*) võrgulehel oleva info kohaselt saab Malaisia pankrotivõlgnike kohta infot, kas: a) Putrajayas oleva kontori kaudu (päring maksab 10 RM sularahas st ca 3 EUR) või b) võrgulehelt www.insolvensi.gov.my (alajaotus About Us – Online Services) (päring maksab 12 RM st ca 3 EUR-i). Neist viimast otsingut ei õnnestunud analüüsi koostajatel nõ Safari browser'i abil eelnevalt viidatud võrgulehelt leida, kuid Firefox kasutamisel suunatakse kasutaja järgmisele võrgulehele,⁶⁵ millel registreerumise järel lubatakse kasutaja tasulise päringu abil infot Malaisia pankrotivõlgnike kohta. Päringu eest saab võrgulehel oleva info kohaselt maksta kas krediitkaardi või võrgulehele kantud rahakonto (nn *E-cash*) abil.

⁶³ Companies Act 1965 Act 125. Kättesaadav: <https://www.ssm.com.my/acts/fscommand/CompaniesAct.htm> (21.05.2015).

⁶⁴ <http://www.insolvensi.gov.my/faqs/bankruptcy> (21.05.2015).

⁶⁵ St *Malaysian Electronic-Government Services Berhad* võrguleht: <https://www.myeg.com.my> (21.05.2015).

2.4. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest

Eestis kehtiv äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsioon sisaldub pankrotiseaduse (PankrS) §-s 91 (*Ärikeeld*) ning karistusseadustiku KarS §-s 49¹ (*Ettevõtluskeeld*). Välisriigis määratud ettevõtluskeelde Eestis kehtiva regulatsiooni järgi Eestis kohaldada ei saa, küll aga saab teatud tingimustel Eestis kohaldada välisriigis määratud ärikeelde.

Välisriigis määratud ärikeeldude kohaldamise tingimusi ja tagajärgi Eestis reguleerib PankrS § 91 lõige 5, millest tulenevalt kohaldatakse hetkel Eestis vaid Soome ärikeelde ning sedagi üksnes teatud tingimuste esinemisel. Nimelt selleks, et välisriigis määratud ärikeeld oleks Eestis kohaldatav, peab vastav välisriik olema kantud PankrS § 91 lõikes 5 viidatud riikide loetelusse (kuhu Soome ainsa riigina on kantud), lisaks saab tulenevalt PankrS § 91 lõikest 5 kohaldada välisriigis määratud ärikeelde Eestis üksnes tingimusel, et sellised keelud sarnanevad oma sisu ja eelduste poolest Eesti õiguse alusel määratavate ärikeeldudega ning on määratud kohtute poolt. Viimasele tingimustele vastavad analüüsitud riikide loetelust vaid Suurbritannias määratud keelud, ei vasta aga Malaisia ärikeelud ning tegelikult ka Soome ärikeelud, kui neid ei määrata Soome kohtu poolt. Informatsiooni selle kohta, et Eesti äri- või ettevõtluskeeldudega sarnaseid keelde nähtaks ette Ameerika Ühendriikide (Delaware) või Ukraina õigusega, käesoleva analüüsi autoritel leida ei õnnestunud.

E-residentsuse andmisele eelneva taustakontrolli tegemise raames on Eesti ametiasutustel teoreetiliselt võimalik saada infot Soomes, Malaisias ja Suurbritannias kohaldatud ärikeeldude kohta, kuid sellise info saamine ei ole takistustevaba – vajalikuks võib osutuda kas teatava tasu maksmine (Malaisia), enese välisriigi panga kaudu identifitseerimine (Soome) või välisriigi ametiasutusele kirjutamine (Suurbritannia).

Mis puutub võimalikke **äri- ja ettevõtluskeelu regulatsiooniga seotud riske**, mis e-residentsuse projekt endaga kaasa toob, siis on need riskid liigitatavad kaheks – vahetud riskid seoses käesoleva analüüsi peatükis 1.1. kirjeldatud muudatusega kaotada äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue ning kaudsed riskid seoses e-residentsuse projekti ning kavandatava muudatusega üldisemalt. E-residentsuse juurutamise raames väljapakutud muudatus kaotada äriühingu kohustuslik Eesti asukohanõue ei tekita vahetuid riske seoses Eestis kehtiva äri- või ettevõtluskeeldude regulatsiooniga, kuna äriühingu Eesti asukohanõude regulatsioon ei mõjuta kuidagi seda, kas ja millistel tingimustel kohaldatakse Eestis välisriigis määratud äri- või ettevõtluskeelde. Kuna aga analüüsi tellijate huviks on ilmselt teada, milliseid üldiseid riske seoses äri- ja ettevõtluskeeldudega võib e-residentsuse projekt kaasa tuua, selgitavad analüüsi autorid siiski järgnevalt ka kaudset riski, mille analüüsi peatükis 1.1. kirjeldatud muudatus endaga seoses äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsiooniga kaasa võib tuua. Nimelt soovitakse e-residentsuse projekti juurutada mh selleks, et suureneks välisriigi isikute huvi asutada Eestis äriühinguid. Sellise huvi suurenemisel on võimalik, et suureneb ka selliste isikute huvi, kellele on välisriigis määratud äri- või ettevõtluskeeld, kuivõrd sellised isikud ei saa tegeleda ettevõtlusega välisriigis ning otsivad seega võimalust tegutseda mõne muu riigi äriühingu vormis. Nagu nähtus eelnevast analüüsist ei ole Eesti registripidajal võimalik kiiresti (ja mõnede riikide puhul ilmselt üldse)⁶⁶ kontrollida seda,

⁶⁶ Analüüsi autorid mõnavad, et sellise väite näol on tegemist oletusega, kuid arvestades riikide rohkust maailmas, võib mõistlik isik ilmselt eeldada, et leidub riike, kust informatsiooni kättesaamine

kas välisriigis on sellise isiku suhtes kohaldatud äri- või ettevõtluskeeldu. Samuti ei võimalda kehtiv regulatsioon välisriikide (va Soome) ärikeelde Eestis kohaldada. Eelnev võib kaasa tuua selle, et Eesti äriühing saab sobivaks äritegevuse vormiks isikutele, kelle suhtes on välisriigis kohaldatud ärikeeldu (nt põhjusel, et selline isik on toime pannud süüteo, viinud äriühingu pankrotti vms). Eesti äriühingu kohustusliku asukohanõude kaotamine muudab selliste isikute jaoks Eesti äriühingu asutamise ilmselt oluliselt atraktiivsemaks. Seega suurendab Eestis registreeritud äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine kaudselt riski, et Eesti äriühingute abil hakkavad tegutsema isikud, kelle tegevust peaks Eesti riik siin asuvate võimalike võlausaldajate ja kolmandate isikute huvide kaitsmiseks takistama. Sellist riski ei maanda kuidagi ka e-residentsuse projekti juurutamise raames välja pakutud võimalus kaotada ära üksnes Eesti äriühingu juhatuse kohustuslik Eesti asukohanõue või alternatiivselt äriühingu enda Eesti asukohanõue.

äri- ja ettevõtluskeeldude kohta ei ole nii lihtne kui ingliskeelsest Suurbritanniast või lähinaabrist Soomest.

3. ÜHINGUÕIGUSLIK REGULATSIOON

Uuringu lähteülesandes on palutud analüüsida, miks on kehtiva ühinguõiguse kohaselt oluline, et äriühingu ja juhatuse asukoht oleks Eestis; millised ühinguõiguslikud riskid võivad kaasneda juhul, kui muuta kehtivaid põhimõtteid analüüsi punktis 1.1. kirjeldatud viisil; kuidas muutub olukord võrreldes kehtiva õigusega ning milliste võimalike riskidega peaksid teised aktsionärid/osanikud ja võlausaldajad arvestama. Analüüsi aluseks palutakse seejuures võtta: (1) äriühingu sisesuhted; (2) osaniku/aktsionäri ja äriühingu vahelised suhted ning (3) kolmandate isikute poolt ühingu sisestest probleemidest tulenevad nõuded ühingu vastu. Järgnevalt antakse vastused eelnevalt viidatud uurimisküsimustele, kuid kuna analüüsi koostajad ei näe ühtegi viisi, kuidas Eesti äriühingute asukohanõude kaotamise ühinguõiguslikud riskid erineksid gruppide (1), (2) ja (3) puhul, on neid gruppe järgnevas analüüsis käsitletud koos, va kui mingi grupi osas esinevad spetsiifilised riskid.

3.1. Äriühingu ja selle juhatuse Eesti asukoha vajalikkus kehtiva ühinguõiguse regulatsiooni järgi

Nagu käesoleva analüüsi peatükis 1.2. selgitatud, ei saa Eesti registripidaja takistada seda, et Eestis registreeritud äriühingu juhatuse liikmed elavad, töötavad ja võtavad äriühinguga seotud otsuseid vastu välisriigis, tingimusel, et nad on äriühingu põhikirjas märkinud, et äriühingu (või äriühingu juhatuse) õiguslikuks asukohaks on Eesti. Isegi, kui äriühingu asukoht Eestis on üksnes formaalne ning tegelikult juhitakse äriühingut faktiliselt välisriigist, kaasnevad äriühingu Eesti kohustusliku asukohanõudega äriühingu suhtes siiski kindlad ühinguõiguslikud tagajärjed, millel peatutakse järgmistes lõikudes. Seejuures hinnatakse, kas need tagajärjed õigustavad regulatsiooni, mille järgi peab Eesti äriühingul ilmingimata olema Eestis õigusliku tähendusega asukoht või juhatuse asukoht.

Esiteks toob äriühingu, sh äriühingu juhatuse õiguslik asukoht Eestis kehtiva õiguse kohaselt kaasa selle, et äriühing on Eestis registrisse kandmise ning seal hoidmise kõlbulik. Seega loetakse Eesti riigi silmis äriühingud nõ Eesti enda äriühinguteks üksnes juhul, kui nende õiguslik asukoht, sh juhatuse asukoht on Eestis. Eelnevat tulenevalt on äriühingu Eesti asukoha nõue esmajoones vajalik nõ õigusselguse tagamiseks, kuivõrd kõikidel asjaosalistel (riigil, registrisse kantud äriühingul endal, sellise äriühingu aktsionäridel või osanikel, kolmandatel isikutel, sh võlausaldajatel) on selge, et Eesti äriühing nõ asub Eestis.

Teiseks toob Eesti asukoha määramine Eestis äriühingu ja sellega seotud isikute jaoks kaasa mitmeid ÄS-st tulenevaid kohustusi Eestis teatud viisil tegutseda. Seeläbi seotakse äriühing kehtiva regulatsiooni kohaselt sageli faktiliselt Eesti territooriumiga. Nimelt näevad mitmed ÄS-i sätted ette teatud toimingute tegemise osaühingu või aktsiaseltsi asukohas (st juhatuse asukohas). Need sätted on järgmised:

- ÄS § 215 lõike 3 järgi peavad osaühingu likvideerijad esitama osaühingu asukohas kõigile osanikele tutvumiseks lõppbilansi ja vara jaotusplaani, sarnane norm aktsiaseltsi kohta sisaldub ÄS § 378 lõikes 3.
- ÄS § 295 kohaselt viiakse aktsiaseltsi üldkoosolek läbi aktsiaseltsi asukohas, kuid seda siiski üksnes juhul, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti.

- ÄS § 304 lõige 3 nõuab aktsiaseltsi üldkoosoleku protokollil väljapanemist aktsiaseltsi asukohas, kuigi seda võib sama sätte kohaselt teha ka aktsiaseltsi kodulehel.
- Vähemusaktsionäridele kuuluvate aktsiate ülevõtmist otsustavale üldkoosolekule eelnevalt peab juhatus just aktsiaseltsi asukohas esitama aktsionäridele tutvumiseks ÄS § 363⁵ lõikes 1 viidatud dokumendid.
- ÄS § 378 lõike 3 järgi peavad aktsiaseltsi likvideerijad lõppbilansi ja vara jaotusplaani esitama aktsiaseltsi asukohas tutvumiseks kõigile aktsionäridele ja teatama sellest aktsionäridele, kellel on nimelised aktsiad.
- ÄS § 419 lõike 1 kohaselt peab ühineva aktsiaseltsi juhatus esitama enne ühinemist otsustavat üldkoosolekut aktsiaseltsi asukohas aktsionäridele tutvumiseks sättes viidatud dokumendid. Sarnane säte aktsiaseltsi jagunemise kohta sisaldub ÄS § 463 lõikes 1 ning ümberkujundamise kohta ÄS § 496 lõikes 1 ja ÄS § 502 lõikes 1.

Loetelus toodud normide kitsamaks eesmärgiks on asjaosaliste (osanike ja aktsionäride, sh väikeaktsionäride) huvide tagamine. Näiteks tagavad viidatud normid seda, et osanikud/aktsionärid saaksid soovi korral tutvuda äriühingu kohta käivate oluliste dokumentidega ning ei peaks (ÄS §-st 295 tulenevalt aktsiaseltsi puhul) minema üldkoosolekul osalemiseks välisriiki. Kui eelmistes sätetes viidatud dokumente oleks võimalik osanikele ja aktsionäridele avaldada nt elektrooniliselt, kas äriregistri või mõne muu avaliku platvormi vahendusel, millele tagatakse (lähtudes vajadusest kaitsta ärisaladust) juurdepääs üksnes Eestis registreeritud äriühingu osanikele ja aktsionäridele, ei oleks äriühingu asukoha nõude säilitamine Eestis lähtudes osanike/aktsionäride kaitse eesmärgist iseenesest vajalik. Ka aktsionäride kaitse nõ välisriiki sõitmise eest ei tohiks olla piisavaks põhjenduseks seaduse muutmatajätmisele, kuna kehtiva regulatsiooni kohaselt peavad osad aktsionärid (st need, kes elavad välisriigis või nende esindajad) sõitma üldkoosolekul osalemiseks nagunii välisriiki (st Eestisse) ning kuna ÄS § 295 kohaselt saab juba praegu põhikirjaga näha ette, et äriühingu üldkoosolekut ei peeta äriühingu asukohas (st mh Eestis).

Lisaks osanike/aktsionäride kaitse eesmärgile on loetelus toodud normide üldisemaks eesmärgiks siduda äriühing faktiliselt Eesti territooriumiga, sundides isikuid piltlikult öeldes Eestis viibima ning äriühingut faktiliselt Eestis tegutsema. Selline nn faktilise seose tagamise huvist kantud eesmärk ei tohiks aga olla piisavaks põhjuseks äriühingu Eesti asukoha nõude olemasolule, kuivõrd võib praktikas saada pigem takistuseks Eestisse investeringute saabumisele. Omaette küsimus on aga see, kas faktiliselt välisriigist juhitava Eesti äriühingu asutamise võimaluse pakkumine välisriigi isikutele Eestisse üldse investeringuid tooks.⁶⁷

3.2. Äriühingu Eesti asukoha kaotamisega kaasnevad ühinguõiguslikud riskid, sh riskid aktsionäride/osanike ja võlausaldajate jaoks

Eelmises punktis läbiviidud analüüsist nähtub, et peamiseks ühinguõiguslikuks riskiks, mis võib

---

⁶⁷ Analüüsi autoritele teadaolevalt ei olnud 21.05.2015 seisuga läbi viidud ühtegi uuringut selle kohta, mil määral tooks Eesti riigile tulusid (nt maksutuluseid) e-residentsuse raames ettenähtud muudatus kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõude.

kaasneda Eesti äriühingu Eesti asukoha kaotamisega, on võimalus, et äriühingu osanikud/aktsionärid ei saa tutvuda äriühingu vajalike dokumentidega (vt eelmises punktis toodud loetelu sätetest, mis erinevate dokumentide väljapanemist reguleerivad). Sellise riski realiseerumist aitaks vältida riikliku platvormi loomine, mille kaudu peavad Eestis registreeritud äriühingute esindajad asjakohaseid dokumente osanikele/aktsionäridele avaldama. Riski ei tohiks maandada regulatsiooniga, mille kohaselt kohustatakse kohustatud isikuid asjakohaseid dokumente osanikele/aktsionäridele nt elektrooniliselt või kirja teel saatma, sest sellisel viisil saatmine ei taga, et huvitatud isikud saavad vastava info tegelikkuses õigeaegselt kätte.

Eestis oleva asukohanõude kaotamine toob kaasa ka ühinguõigusliku riski, et Eestis elavad/asuvad aktsionärid peavad üldkoosolekul osalemiseks sõitma välisriiki. Kuna aga kehtiv AS § 295 näeb juba praegu nagunii ette võimaluse näha põhikirjaga ette, et aktsiaseltsi üldkoosolek viiakse läbi mujal kui äriühingu asukohas, ei tohiks see risk olla takistuseks äriühingute Eesti asukohanõude kaotamisele.

3.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest

Arvestades kehtivat ühinguõiguslikku regulatsiooni on Eesti äriühingu Eesti asukohanõue vajalik kolmel põhjusel: esiteks laiemalt õigusselguse huvides, et asjaosalistel oleks selge, kus äriühing nõ asub; teiseks selleks, et kaitsta äriühingus osanikke/aktsionäre, et nad ei peaks teatud informatsiooni saamiseks või toimingute tegemiseks välisriiki sõitma; kolmandaks selleks, et siduda Eesti äriühingud faktiliselt tihedamalt Eestiga.

Mis puutub **ühinguõiguse regulatsiooniga seotud riske** mille Eestis registreeritud äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine endaga kaasa võib tuua, siis on peamiseks vahetuks riskiks võimalus, et Eestis asuvatel äriühingu osanikel/aktsionäridel võib sellise muudatuse tagajärjel olla raskem äriühingu tegevuses osaleda. Sellise riski tekkimist mõjutaks eelkõige Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude (vs kohustusliku juhatuse asukohanõude) kaotamine, kuna ühendavaks seoseks ühinguõiguslike normide kontekstis on just Eesti äriühingu enda asukoht. Kuna aga ka kehtiva regulatsiooni kohaselt võib äriühingu tegevuses osalemine olla raskendatud välisriigis asuvate osanike/aktsionäride jaoks ning kuna ka kehtiva regulatsiooni tingimustes on võimalik, et Eestis asuvatel osanikel/aktsionäridel ei ole võimalik vajaliku informatsiooniga alati Eestis tutvuda, ei pea käesoleva analüüsi autorid sellist vahetut riski oluliseks. Ühinguõiguslikuks kaudseks riskiks, mille Eesti äriühingute Eesti asukohanõude kaotamine endaga kaasa võib tuua, on võimalus, et juhul, kui kaotatakse ära ühinguõiguslikud reeglid, mis seovad äriühingu nõ faktiliselt Eestiga, väheneb ka äriühingutega seotud isikute huvi Eestis faktiliselt äritegevusega tegeleda. See võib omakorda vähendada Eesti riigi võimalikke tulusid ettevõtlusega seotud maksude näol.

4. TAHEAVALDUSTE KÄTTETOIMETAMISE REGULATSIOON

Uuringu lähteülesande kohaselt palutakse analüüsis kirjeldada, millal loetakse kehtiva õiguse kohaselt tahteavaldus kehtivaks ja millal kättesaaduks, millised on võimalused tahteavalduste tegemiseks, kasutades kaasaegset kommunikatsioonitehnoloogiat ja sidevahendeid ning kuidas mõjutab käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1 pakutud muudatus, millega soovitakse kaotada Eesti äriühingu kohustuslikku Eesti asukohanõuet, äriühingutega seotud tahteavalduste kättesaamist, sh milliste riskidega tuleb seejuures arvestada. Järgnevalt antakse vastused eelnevalt viidatud küsimustele.

4.1. Eestis kehtiv regulatsioon äriühingutega seotud tahteavalduste kättetoimetamise kohta

Tahteavalduse kehtivust reguleerib kitsamalt TsÜS § 69 lõige 1, mille järgi kindlale isikule suunatud tahteavaldus muutub kehtivaks kättesaamisega, kindlale isikule suunamata tahteavaldus muutub aga kehtivaks tahte väljendamisega. Laiemas tähenduses võiks tahteavalduse kehtivuse küsimusteks pidada ka seda, kas tahteavaldus on tehtud seadusega nõutud vormis ning kas isik, kes tahteavalduse tegi, oli suuteline tahteavaldust tegema. Tahteavalduste vormi osas näeb TsÜS § 68 lõige 1 ette, et tahteavalduse võib teha mis tahes viisil, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti. Mis puutub tahteavalduse tegija suutlikkust tahteavaldust teha, siis võib selline suutlikkus olla piiratud eelkõige seetõttu, et isik ei suuda oma tahet väljendada (nt kui tegemist on piiratud teovõimega isikuga, kuigi ka piiratud teovõimega isikud võivad põhimõtteliselt olla suutelised tahteavaldusi tegema.⁶⁸)

Tahteavalduste kättetoimetamist, sh kättetoimetamist juriidilistele isikutele, reguleerivad Eesti õiguses eelkõige TsÜS §-d 69-75. Kuivõrd neid reegleid on Eesti õiguskirjanduses põhjalikult juba käsitletud,⁶⁹ kirjeldatakse lähtudes käesoleva analüüsi üldesmärgist järgnevalt üksnes neid tahteavalduste kättetoimetamise reegleid, mis võivad olla olulised Eesti äriühingute puhul, mille on asutanud Eesti e-residendid ning millel ei ole Eestis asukohta. Seejuures eristatakse tahteavalduste kättetoimetamist välisriigis elavatele ning Eesti äriühingu asutanud Eesti e-residentidele ning tahteavalduste kättetoimetamist Eestis registreeritud juriidilistele isikutele, mille on asutanud Eesti e-residendid.

- **Tahteavalduste kättetoimetamine välisriigis elavatele Eesti e-residentidele** - välisriigis elava isiku puhul võib problemaatilisim olla tahteavalduste kättetoimetamise tehniline pool. TsÜS § 69 lõikes 1 sisalduva üldreegli kohaselt on tahteavaldus kätte saadud, kui see on tahteavalduse saajale isiklikult teatavaks tehtud. Eemalviibijale tehtud tahteavaldus loetakse

⁶⁸ Selle kohta annab tunnistust ka asjaolu, et TsÜS § 10-11 näeb ette eriregulatsiooni piiratud teovõimega isiku poolt tehtud tehingute kohta.

⁶⁹ Tahteavalduste kättetoimetamise regulatsiooni kohta loe huvi korral lähemalt: P.Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 226-241; P.Varul. Tahteavaldus ja selle tegemine. – Juridica VII/2010, lk 497-507.

kättesaaduks, kui see on jõudnud tahteavalduse saaja elu- või asukohta ja tal on mõistlik võimalus sellega tutvuda. Mõistagi saab välisriigis asuvatele isikutele tahteavalduste tegemisel kasutada tänapäevaseid kommunikatsioonivahendeid ja –tehnoloogiat (nt e-mail, Skype jne) tingimusel, et sellisel viisil võib tahteavaldust teha.⁷⁰ Ei ole iseenesest vahet, kas tahteavalduse saaja on Eesti e-resident või lihtsalt välisriigis elav isik. Siiski tasub tähelepanu juhtida asjaolule, et juhul, kui tahteavaldus tehakse juriidilise isiku poolt nt tema aktsionäriks või osaühingule, kes ei ela Eestis, ei pruugi sellise tahteavalduse kättetoimetamisele üldse Eesti õigus kohalduda. Tahteavaldusi tehakse peamiselt tehingute sõlmimiseks,⁷¹ juhul, kui Eesti äriühing teeb tehingu oma aktsionäri/osanikuga või kui tehing tehakse osanike/aktsionäride vahel, kellest osad elavad väljaspool Eestit, suureneb tõenäosus, et sellisele tehingule sh tehinguga seotud tahteavalduste tegemisele tuleb kohaldada Eesti õiguse asemel välisriigi õigust. Juriidilise isikuga seotud lepingutele kohalduva õiguse määramise kohta vt lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 5.1.2.

- **Tahteavalduste kättetoimetamine Eestis registreeritud juriidilistele isikutele, mille on asutanud Eesti e-residendid** - Eestis kehtiva tahteavalduste kättetoimetamise regulatsiooni kohaselt võib juriidilise isiku asukoht omada tähendust lugemaks juriidilisele isikule saadetud tahteavaldus kättesaaduks. Nimelt loetakse TsÜS § 69 lõike 2 teise lause kohaselt eemalviibijale tehtud tahteavaldus mh kättesaaduks, kui see on jõudnud tahteavalduse saaja asukohta ja tal on olnud mõistlik võimalus sellega tutvuda. Lisaks loetakse TsÜS § 69 lõikest 3 tulenevalt juhul, kui tahteavalduse saaja tegevuskohta ei ole võimalik kindlaks teha või kui tal puudub tegevuskoht, tahteavaldus kättesaaduks mh, kui see on jõudnud tahteavalduse saaja asukohta ja tal on olnud mõistlik võimalus sellega tutvuda. Juriidilise isiku “asukohaks” nende sätete tähenduses loetakse TsÜS § 29 lõikest 1 tulenevalt reeglina⁷² juriidilise isiku juhatuse või seda asendava organi asukohta, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.⁷³ Selline juriidilise isiku juhatuse asukoht määratakse lähtudes põhimõtetest, mida kirjeldati käesoleva analüüsi peatükis 1.2. Lõpetuseks tasub märkida, et Eestis registreeritud äriühingutele on võimalik tahteavaldusi kätte toimetada ka ÄS § 63¹ korras, kuid sellise viisi kasutamisel ei toimetata tahteavaldust kätte äriühingu enda “asukohta”, vaid äriühingu poolt määratud isiku aadressile.

⁷⁰ TsÜS § 68 lg 1 kohaselt võib tahteavalduse teha mis tahes viisil, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti. Näiteks, kui seadus näeb ette teatud tehingu jaoks kohustusliku notariaalse vormi, tuleks tehingu tegemiseks vajalik otsene tahteavaldus teha notari ees otsese tahteavaldusena TsÜS § 68 lg 2 tähenduses.

⁷¹ Näiteks TsÜS-s paikneb tahteavalduste regulatsioon just tehinguid reguleerivas 4. Osas. Samas võib tahteavalduste tegemist esineda ka muudes tsiviilõiguse valdkonnas. Näiteks teeb Eesti õiguse kohaselt tahteavalduse ka isik, kes otsustab midagi ära visata st asjast loobuda. Sellisel puhul ei pruugi tegemist olla kinkega (tehinguga), vaid lihtsalt nõ asja ära viskamisega. Nimelt loetakse AÕS § 96 lõike 3 järgi asi peremehetuks mh juhul, kui omanik on valduse lõpetanud omandist loobumise “tahtega”.

⁷² Täisühingute, usaldusühingute, sihtasutuste ja mittetulundusühingute kohta käivate erireeglite kohta vt lähemalt käesoleva analüüsi p 1.2.

⁷³ Selliste erandite kohta ning äriühingu juhatuse asukoha määramise kohta vt lähemalt käesoleva analüüsi p 1.2.

4.2. Äriühingu Eesti asukoha kaotamisega kaasnevad ja tahteavalduste kättetoimetamisega seotud riskid

Tahteavalduste kättetoimetamise regulatsiooniga seotud riskid, mis võivad kaasneda käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatusega, millega soovitakse kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue, on liigitatavad vahetuteks ja kaudseteks riskideks.

Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamisega seonduv vahetu risk seisneb võimaluses, et Eestis registreeritud äriühingutele tahteavaldusi tegevatel isikutel võib Eesti materiaalõiguse kohaselt olla keerulisem sellistele äriühingutele Eestis tahteavaldusi kätte toimetada. Seda põhjusel, et juriidilise isiku asukohta kasutatakse TsÜS § 69 lõigete 2 ja 3 tähenduses ühe võimaliku kohana, kuhu saab juriidilisele isikule suunatud tahteavaldusi saata. Seejuures loetakse selliseks asukohaks TsÜS § 29 lõike 1 kohaselt juriidilise isiku juhatuse asukohta, mis määratakse lähtudes käesoleva analüüsi alapeatükis 1.2 kirjeldatud põhimõtetest st mis õiguslikust vaatepunktist saab asuda vaid Eestis. Eestis hetkel kehtivad reeglid sunnivad seega sisuliselt Eesti äriühingut omama Eestis asukohta (sh juhatuse asukohta), kuhu saab äriühingule tahteavaldusi kätte toimetada.

Teoreetiliselt oleks riski, et äriühingule võib olla raskem tahteavaldusi Eestis kätte toimetada, võimalik maandada nõ kohustusliku (kuid soovi korral fiktiivse) juhatuse asukoha aadressi määramisega Eestis. On aga küsitav, kas Eesti riik peaks ilmtingimata tagama, et äriühingule saaks tahteavaldust kätte toimetada ilmtingimata just Eestis. Kuivõrd Eesti lepinguõigus (sh tahteavalduste tegemise regulatsioon) võib kohalduda ka kaasustes, kus üks lepingupooltest omab asukohta välisriigis,⁷⁴ kohalduks TsÜS § 69 lõiked 2 ja 3 praktikas vajadusel ka nt situatsioonides, kus tahteavalduse adressaadiks olev juriidiline isik asub välisriigis. Sellisel juhul ei määrataks TsÜS § 69 lõigete 2 ja 3 tähenduses tahteavalduse saaja asukohta mitte TsÜS § 29 lõike 1 kohaselt juhatuse asukoha järgi, vaid vaadataks, kuidas määratakse tahteavalduse saaja asukohta välisriigi juriidilisele isikule kohalduva õiguse alusel; selliselt määratud asukohaks võib olla ka välisriigis paiknev koht. Ka Eestis registreeritud äriühingutele tahteavalduste kättetoimetamisel peaks olulisem olema mitte eesmärk, et tahteavaldus toimetatakse kätte just Eestis, vaid pigem eesmärk, et tahteavaldusega saaks selle saaja tutvuda ning et tahteavalduse tegijal oleks võimalik tahteavaldust teha.

Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamisega seonduv kaudne risk seisneb võimaluses, et Eesti äriühingutele võib olla üldiselt raskem (st mitte vaid Eestis) tahteavaldusi kätte toimetada ning äriühingutel omakorda võib olla raskem tahteavaldustega tutvuda. Tahteavalduse tegemise reeglite eesmärgiks on üldistatult tagada, et tahteavalduse saanud isikul oleks võimalik tahteavaldusega tutvuda ning et tahteavaldust tegeval isikul oleks võimalik teisele poolele tahteavaldust teha (sh tugineda sellele, et tahteavalduse on selle saaja tõepoolest kätte saanud). Tahteavalduse tegemise regulatsioon peaks lähtuma mingist ühendavast seosest, mis selliseid eesmärgi saavutada aitab. Äriühingu asukoht on seejuures iseenesest sobivaks ühendavaks seoseks tingimusel, et äriühingu õiguslik asukoht langeb kokku kohaga, kust ühingut faktiliselt juhitakse. Selline regulatsioon kaitseb kõige paremini mõlemat osapoolt – tahteavalduse saajat ja

⁷⁴ Kohalduva õiguse määramise reeglite kohta Eesti äriühingutega seotud vaidlustes vt lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 5.1.

tahteavalduse tegijat. Kui seadusandja otsustab kaotada äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude (või kohustusliku juhatuse asukohanõude), võib see kaasa tuua selle, et äriühingu faktilise tegutsemise koht ning äriühingu õiguslik (registrijärgne) asukoht erinevad üksteisest suurema tõenäosusega, kui seda võimaldab kehtiv regulatsioon. Tahteavalduse tegemise reeglite kontekstis peaks seadusandja (või kohtud) sellisel juhul otsustama, millist neist kohtadest (st kas registrijärgsed asukohta või faktilise juhtimise kohta) peetakse ühendava seosena olulisemaks, lugemaks Eesti äriühingule tehtud tahteavaldus kättetoimetatuks. Kitsalt tahteavalduse tegemise reeglite kontekstis oleks soovitatav, et Eesti äriühingu õiguslik asukoht ja faktiline asukoht langeksid kokku, et kaitsta paremini tahteavalduse tegija ning saaja huve (eelduslikult on tahteavalduse saaja huvides, et tahteavaldus toimetataks faktilise tegutsemise kohta, tahteavalduse tegija huvides aga see, et tal oleks teada kindel registrist nähtuv koht, kuhu tahteavaldus äriühingule kätte toimetada). Kuigi ka kehtiva regulatsiooni kohaselt on võimalik, et Eestis registreeritud äriühingut ei juhita faktiliselt Eestist (st et Eesti äriühing ei pruugi tegelikkuses tema Eesti asukohta toimetatud tahteavaldusega tutvuda), ei peaks seadusandja äriühingu õigusliku ja faktilise asukoha lahutamist täiendavalt soodustama, kaitsmaks kõikide asjaosaliste st tahteavalduse saaja ning tegija huve.

4.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest

Eestis kehtiv ja tahteavalduste kohta käiv regulatsioon paikneb TsÜS-s, mis näeb mh ette võimaluse toimetada Eesti äriühingule tahteavaldus kätte tema (õiguslikus) asukohas, mis saab asuda vaid Eestis. Muuhulgas on võimalik Eesti äriühingule tahteavaldusi kätte toimetada, kasutades selleks kaasaegset kommunikatsioonitehnoloogiat ja sidevahendeid.

Tahteavalduste tegemise regulatsiooniga seotud riskid on liigitatavad vahetuteks ja kaudseteks riskideks. Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamisega seonduv vahetu risk seisneb võimaluses, et Eestis registreeritud äriühingutele tahteavaldusi tegevatel isikutel võib Eesti materiaalõiguse kohaselt olla keerulisem sellistele äriühingutele Eestis tahteavaldusi kätte toimetada. Sellist riski ei pea käesoleva analüüsi autorid aga kuigi oluliseks, kuivõrd tahteavalduse kättetoimetamise võimaluse tagamine Eestis ei ole väärtus omaette – oluline on võimaldada tahteavalduse saajal tahteavaldusega tutvuda ning tahteavalduse tegijal tahteavaldust teha. Oluline on aga Eesti äriühingu asukohanõude kaotamisega seotud kaudne risk, mille järgi võib Eesti äriühingu faktilise ning õigusliku asukoha lahutamine vähendada tahteavalduse tegemises osalevate isikute (st saaja ja tegija) õiguskindlust. Sellise lahutamise korral peaks seadusandja või kohtud otsustama, milline võimalikest asukohtadest (st faktiline või registrijärgne asukoht) peaks ühendava seosena olema kasutatav tahteavalduse tegemise reeglite kontekstis. Kuna õiguslik asukoht kaitseb eelkõige tahteavalduse tegija huve, faktiline asukoht aga tahteavalduse saaja huve, tooks selliste kohtade lahutamise soodustamine kaasa riski, et kellegi huvid saavad kahjustada. Seega on kitsalt tahteavalduste regulatsiooni arvestades soovitatav, et seadusandja ei soodustaks täiendavalt Eestis registreeritud äriühingu registrijärgse ning faktilise asukoha lahutamist. Eesti äriühingu kohustusliku Eesti juhatuse asukohanõude kaotamine sellist võimalust aga ilmselgelt soodustaks.

5. RAHVUSVAHELISE ERAÕIGUSE REGULATSIOON

Uuringu lähteülesandes palutakse analüüsida, kas ja millisel juhul kaasneb analüüsi punktis 1.1 välja pakutud muudatusega risk, et Eesti õiguse asemel tuleb Eestis registreeritud äriühingu suhtes kohaldada välisriigi õigust (sh pankrotimenetluses) ning kuidas mõjutab punktis 1.1 väljapakutud muudatus tulevikus Eesti ühingute tunnustamist välisriikides st kas asjaolu, et äriühing on Eestis registreeritud, on piisav, et teised riigid sellist äriühingut tunnustaksid. Justiitsministeerium on täiendavalt analüüsi aluseks palunud võtta: (1) äriühingu sisesuhted; (2) osaniku/aktsionäri ja äriühingu vahelised suhted ning (3) kolmandate isikute poolt ühingu sisestest probleemidest tulenevad nõuded ühingu vastu. Järgnevalt antakse vastused eelnevalt viidatud uurimisküsimustele, kuid kuna analüüsi koostajad ei näe ühtegi viisi, kuidas Eesti äriühingute asukohanõude kaotamise rahvusvahelise eraõiguse riskid erineksid gruppide (1), (2) ja (3) puhul, on neid gruppe järgnevas analüüsis käsitletud reeglina koos, va kui mingi grupi osas esinevad spetsiifilised riskid.

5.1. Eestis kehtiv regulatsioon äriühingute suhtes kohalduva õiguse määramise kohta

Juriidilise isiku suhtes kohalduva õiguse määramisel tuleb kõigepealt kindlaks teha, kas tegemist on juriidilise isiku enda suhtes kohalduva õiguse määramise küsimusega või küsimusega, kuidas määrata kohalduvat õigust õigussuhtele, mille pooleks on juriidiline isik või tema osanikud/aktsionärid. Eelnevast tulenevalt selgitatakse järgnevalt kitsamalt juriidilise isiku enda suhtes kohalduva õiguse määramise regulatsioon (st lihtsustatult öeldes seda, millise õiguse alusel toimub välisriigi isikute nõ "tunnustamine" Eestis ning milliseid isikuid loetakse nõ Eesti äriühinguteks) ning juriidilise isikuga seotud õigussuhtele (lepingutele, lepinguväliste võlasuhtele) kohalduva õiguse määramise regulatsiooni. Vastamaks uuringu lähteülesandes püstitatud küsimustele, selgitatakse lõpetuseks seda, kuidas toimub kohalduva õiguse määramine e-residendi või tema poolt asutatud juriidilise isiku pankrotimenetluses ning kuidas määraaksid Eestis registreeritud juriidilistele isikutele kohalduvat õigust välisriigi kohtud (st kuidas toimub Eesti äriühingute nõ "tunnustamine" välisriikides).

5.1.1. Juriidilisele isikule kohalduv õigus

Juriidilisele isikule kohalduva õiguse kindlaksmääramise reeglid paiknevad Eesti õiguses REÕS-s ning nn õigusabilepingutes, mille Eesti on sõlminud Vene Föderatsiooniga,⁷⁵ Ukraina,⁷⁶ Poola⁷⁷ ning

⁷⁵ Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. – RT II 1993, 16, 27

⁷⁶ Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades. – RT II 1995, 13/14, 63

⁷⁷ Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil- töö- ning kriminaalasjades. RT II 1999, 4, 22.

Läti-Leeduga.⁷⁸ Kuna viimaste kohaldamisala on äärmiselt kitsas⁷⁹ ning kuna need lepingud lähtuvad juriidilisele isikule kohalduva õiguse määramisel REÕS-ga sarnastest põhimõtetest,⁸⁰ ei käsitleta neid lepinguid käesolevas analüüsis eraldi, va Ukrainat puudutavas osas (vt selle kohta käesoleva analüüsi alapeatükki 5.2.4).

Lisaks REÕS-i ning õigusabilepingute regulatsioonile võib tulevikus Eesti ametiasutustel olla vajalik kohaldada ka Euroopa Liidu reegleid äriühingutele kohalduva õiguse määramise kohta. Selliseid ühtlustatud reegleid hetkel veel olemas ei ole, kuigi soovi selliste reeglite kehtestamiseks on Euroopa Liidu tasandil juba väljendatud.⁸¹ Küll aga on olemas rida Euroopa Kohtu lahendeid, milles on tegeletud äriühingute piiriülese liikumise problemaatikaga Euroopa Liidus. Sellised lahendid on käsitletud äriühingu asukoha muutmise seotud materiaalõiguslike ja menetluslike ühinguõiguse reeglite koosõla EL õigusega, mitte aga juriidilisele isikule kohalduva õiguse määramise rahvusvahelise eraõiguse reeglite kui selliste koosõla EL õigusega. Näiteks:

- *Daily Mail*⁸² lahendis leidis Euroopa Kohus, et EL õigus ei anna äriühingule, mis on ühes liikmesriigis asutatud ja kus selline äriühing omab registreeritud asukohta, õigust viia oma faktilise juhtimise kohta teise liikmesriiki.
- *Centros*⁸³ lahendis leidis Euroopa Kohus, et EL õigusega on vastuolus liikmesriigi keeldumine kandmast registrisse teise liikmesriigi õiguse kohaselt loodud ja seal asukohta omava, kuid majandustegevusega reaalselt mitte tegeleva äriühingu filiaali, kui filiaali loomise eesmärgiks on võimaldada sellisel äriühingul viia oma majandustegevus läbi riigis, kus filiaal luuakse, vältides seal äriühingu asutamist ja hoides niiviisi kõrvale sealsete äriühingu asutamise nõuete täitmisest, mis on miinimumkapitali sissemakse tegemise osas rangemad.

⁷⁸ Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. RT II 1993, 6, 5.

⁷⁹ Üldstatult öeldes peaksid õigusabilepingud tulenevalt nende esimestest sätetest ning neis viidatud eesmärkidest kohaldama vaid kaasustes, kus Eesti ametiasutuste poole on pöördunud õigusabilepingute partnerriikide juriidilised isikud või kodanikud, lisaks saab õigusabilepingutes sisalduvaid juriidilise isiku suhtes kohalduva õiguse määramise reegleid tulenevalt nende reeglite sõnastusest kasutada vaid sellistele äriühingutele kohalduva õiguse määramise osas, mis on konkreetse õigusabilepingu partnerriigi territooriumil asutatud. Vt õigusabilepingute kohaldamisala kohta lähemalt: M.Torga. Õigusabilepingute kohaldamine tsiviilvaidluste lahendamisel Eesti kohtutes. Riigikohus. Kohtute aastaraamat 2012, lk 76-81.

⁸⁰ Näiteks Eesti-Vene õigusabilepingu art 22 lg 2 kohaselt määratakse juriidilise isiku õigusvõime selle lepingupoole seaduse kohaselt, kelle territooriumil see isik on moodustatud. REÕS lähtub üldreeglina samuti nõ asutamisriigi põhimõttest.

⁸¹ Nimelt on Euroopa Komisjon kuulutanud välja avaliku pakkumise viimaks läbi uuringut liikmesriikide rahvusvahelise eraõiguse reeglite kohta eesmärgiga harmoniseerida tulevikus äriühingutele kohalduva õiguse määramise reegleid EL tasandil. Vt: Study on the law applicable to companies with the aim of a possible harmonisation of conflict of laws rules on the matter. Lähem info avaliku pakkumise kohta on kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/contracts/2014_267126_en.htm (21.05.2015). Hetkel ei ole veel avaldatud ühtegi projekti vms selliste reeglite kohta.

⁸² *The Queen v H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc*. Case 81/87, ECR 1988, 05483.

⁸³ *Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*. Case C-212/97, ECR 1999, I-01459.

- *Überseering*⁸⁴ lahendis leidis Euroopa Kohus, et EL õigusega on vastuolus liikmesriigi menetlusõiguslikud reeglid, millega ei võimaldata tsiviilõigusliku vaidlusega kohtusse pöörduda teises EL riigis asutatud äriühingul, mis on oma tegevuse toonud vaidlusalused reeglid kehtestanud liikmesriiki.
- *Inspire Art Ltd*⁸⁵ lahendis leidis Euroopa Kohus, et EL õigusega on vastuolus liikmesriikide ühinguõiguslik reeglistik, millega pannakse teises EL riigis asutatud äriühingule teatud kohustused (nt seonduvalt kapitali miinimumnõuete ja äriühingu juhtorganite liikmete vastutusega) filiaali asutamisel.
- *Cartesio*⁸⁶ lahendis leidis Euroopa Kohus, et EL õigus ei takista liikmesriikidel kehtestamast ühinguõiguslikke norme, mille kohaselt liikmesriigis asutatud äriühing ei või oma asukohta viia teise liikmesriiki ning samal ajal jääda asutamise liikmesriigi äriühinguks.
- *Jne.*⁸⁷

Eelnevalt viidatud Euroopa Kohtu lahendid on käsitletud äriühingute piiriülese liikumisega seotud probleeme ning sellist liikumisvabadust takistavate ühinguõiguslike materiaal- ning menetlusreeglite kooskõla EL õigusega, mitte aga rahvusvahelise eraõiguse reeglite kui selliste kooskõla EL õigusega. Kuigi Eesti õiguskirjanduses on avaldatud arvamust, justkui peaks Eesti ametiasutused Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt kohaldama teiste liikmesriikide ühingutele nende asutamisriigi õigust ning seda ilma REÕS-s sisalduvaid piiranguid arvestamata,⁸⁸ ei mõjuta sellised kohtulahendid tegelikult Eestis kehtivate rahvusvahelise eraõiguse reeglite kui selliste kehtivust või kohaldamist Eesti ametiasutuste poolt;⁸⁹ samuti ei oleks õige öelda, et mõni REÕS-s sisalduv säte on “vastuolus” EL õigusega. Sarnaselt ei saa väita justkui oleks Eestis registreeritud äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine “vastuolus” Euroopa Liidu õiguse või Euroopa Kohtu praktikaga.

---

⁸⁴ *Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*. Case C-208/00, ECR 2002, I-09919.

⁸⁵ *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v Inspire Art Ltd*. Case C-167/01, ECR 2003, I-10155.

⁸⁶ *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt*. Case C-210/06, ECR 2008, I-09641.

⁸⁷ Vt äriühingute piiriülese liikumise temaatikat puudutavate Euroopa Kohtu lahendite kohta ülevaadet eesti keeles: Külliki Feldman. Ühingute piiriülene liikumine Euroopa Liidus. *Juridica* 2015/II, lk 113, 128-132.

⁸⁸ Või kasutades viidatud allika autori enda sõnu: “tuleks sellistele isikutele REÕS § 14 lõike 2 asemel ‘kohaldada’ euroopaõiguslikku inkorporatsiooniteooriat” (Külliki Feldman. Ühingute piiriülene liikumine Euroopa Liidus. *Juridica* 2015/II, lk 113, 136). Ilmselt on viidatud allika autor pidanud siiski silmas seda, et sellistele äriühingutele kohalduva õiguse määramisel tuleks jätta kohaldamata REÕS § 14 lõikes 2 sisalduv reegel.

⁸⁹ Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt võib küll olla vajalik mõnel juhul jätta Eesti materiaalõiguslik või menetlusõiguslik ühinguõiguse reeglistik vastuolu tõttu EL õigusega kohaldamata, selline vajadus ei tähenda aga seda, et REÕS § 14 lg-s 2 sisalduv regulatsioon juriidilisele isikule kohalduva õiguse kohta oleks iseenesest vastuolus EL õigusega. Lisaks tuleks silmas pidada, et REÕS § 14 lg 2 alusel määratud õigusega reguleeritakse mh küsimusi (nt küsimust juriidilise isiku vastutusest), mis sõltuvalt kaasusest ei pruugi üldse seonduda äriühingute asutamise või isikute vaba liikumisega EL-s st mille puhul Euroopa Kohtu praktika ei pruugi asjakohaseks osutada.

REÕS-s reguleerib juriidilisele isikule kohalduva õiguse määramist § 14 ning seda ilmselt⁹⁰ koostoimes REÕS §-ga 6. REÕS § 14 lõike 1 kohaselt kohaldatakse juriidilisele isikule selle riigi õigust, mille kohaselt ta on asutatud. Sama sätte teise lõike kohaselt juhul, kui juriidilist isikut juhitakse tegelikult Eestist või tema põhitegevus toimub Eestis, kohaldatakse juriidilisele isikule Eesti õigust. Seega kohaldataks Eesti kohtute ja muude ametiasutuste poolt tulevikus ka juhul, kui seadusandja otsustab kaotada ära Eestis registreeritud äriühingute puhul Eesti asukoha nõude, selliste isikute suhtes ikkagi Eesti (ühingu)õigust, kuivõrd tegemist on jätkuvalt Eestis “asutatud” isikutega REÕS § 14 lõike 1 tähenduses. Pelgalt asjaolust, et Eestis registreeritud äriühingul ei ole enam Eestis Eesti õiguse tähenduses “asukohta”, ei saa tuletada, et selline äriühing ei oleks Eestis “asutatud” või et tegemist oleks Eesti rahvusvahelise eraõiguse kohaselt välisriigi äriühinguga, kuivõrd asutamine tähendabki Eesti vaatepunktist äriühingu registrisse kandmist. Kuivõrd REÕS § 14 viitab selliste isikute puhul Eesti õiguse juurde, ei ole vaja korrigeerida sellistele isikutele kohalduva õiguse määramist ka REÕS §-s 6 sisalduva nn *renvoi* reeglistikuga.

Juriidilisele isikule kohalduv õigus määrab eelkõige ära juriidilise isiku õigusliku olemuse (nt küsimuse, millist liiki juriidilise isikuga on tegemist), juriidilise isiku tekke ja lõppemise (nt millisest hetkest loetakse isik õigusvõimeliseks, millised on tingimused juriidilise isiku lõpetamiseks), juriidilise isiku õigusvõime (nt küsimuse, milliseid õiguseid ja kohustusi saab juriidiline isik kanda), juriidilise isiku nime ja ärinime (nt millised on nõuded juriidilise isiku nimele, kas nimes peab kajastuma teatud kindel lühend, nagu OÜ, AS vms), juriidilise isiku organid (nt kas aktsiaseltsil peab olema nõukogu), juriidilise isiku sisesuhted (nt millised on aktsionäride õigused äriühingu suhtes, mida saab juhatusele nõuda nõukogu), vastutuse juriidilise isiku kohustuste eest (nt kas osanik vastutab juriidilise isiku kohustuste eest oma isikliku varaga) ning juriidilise isiku seadusjärgse esinduse (nt millisest hetkest alates loetakse, et juhatuse liikmel on õigus juriidilist isikut esindada – kas alates registrisse kandmisest või temaga lepingu sõlmimisest). Kuna REÕS § 15 näeb ette avatud loetelu küsimustest, mis määratakse kindlaks juriidilisele isikule kohaldatava õiguse alusel, tuleks ka kõikide muude küsimuste puhul, mis on kvalifitseeritavad ühinguõiguslike küsimustena, kohalduv õigus määrata REÕS § 14 alusel. Näiteks tuleks juriidilise isiku asutamislepingu kehtivusele kohalduv õigus tulenevalt REÕS §-st 30 kindlaks määrata just REÕS § 14 alusel kindlaks määratud õiguse alusel ning sama õigus peaks ilmselt⁹¹ kohalduma ka juriidilise isiku organi otsuse kehtivuse küsimusele.

⁹⁰ Eesti õiguskirjanduses on siiski avaldatud ka arvamust, et REÕS § 6 (st edasiviite ja tagasisaate ehk nn *renvoi* regulatsioon) äriühingule kohalduva õiguse määramisel (lähtudes seadusandja oletatavast soovist) kasutatav olla ei tohiks. Vt: I. Nurmela. Arengud Eesti rahvusvahelises eraõiguses. Uus rahvusvahelise eraõiguse seadus. *Juridica* 2002/VII, lk 467, 471. Sellist järeldust REÕS § 6 enese sõnastus siiski ei toeta.

⁹¹ REÕS § 15 lõike 15 sõnastusest lähtudes võib see küsimus siiski olla kvalifitseeritav ka lepinguõigusliku küsimusena, millele tuleks kohalduv õigus määrata (sõltuvalt vastava lepingu sõlmimise ajast) kas REÕS 6. osa, 1. peatüki, 1. jao (st “Üldsätted ja lepingud”) sätete või Eesti kohtutes ja ametiasutustes kehtiva mõne muu kohalduva õiguse määramist reguleeriva õigusakti, nt vana TsÜS (1994), alusel. Vana TsÜS (1994) vt: Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I 1994, 53, 889. Vaieldav on, kas juriidilise isiku organi otsuse kehtivuse küsimusele kui lepinguõiguslikule küsimusele saab kohalduvat õigust määrata nn Rooma konventsiooni ja Rooma I määruse alusel, kuivõrd need instrumendid välistavad ühinguõiguslikud küsimused oma kohaldamisalast ning vastava Euroopa Kohtu seisukoha puudumise tõttu ei ole üheselt selge, kas sellised välistused hõlmavad ka juriidilise isiku organi otsuse kehtivuse küsimusi või on tegemist lepinguõiguslike küsimustega, mis Rooma I määruse ja Rooma konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvad. Vt vastavate välistuste kohta Rooma I määruse art 1(2)f ning Rooma

Lisaks juriidilisele isikule endale kohalduvale õigusele, võib juriidiliste isikutega seotud vaidluses olla vajalik kohalduvat õigust määrata mitmetele muudele küsimustele, mis juriidilise isiku tegutsemisega seonduvad. Näiteks võib olla vajalik määrata kohalduvat õigust juriidilise isiku poolt sõlmitud tehingutele, juriidilise isiku või tema juhatuse liikme poolt toime pandud deliktile, juriidilise isiku poolt tehtud tahteavalduse kehtivusele ja kättesaamisele jms. Selliste küsimuste puhul võib äriühingu asukoht osutada ühendavaks seoseks, mille alusel kohalduvat õigust kindlaks määrata. Järgnevalt on toodud näiteid peamistest õigusvaldkondadest, milles juriidilise isiku asukohta või sellega sarnaseid mõisteid ühendava seosena kasutatakse, sh leiab selgitamist, kas vastavate ühendavate seoste kindlaksmääramine võib muutuda, kui Eestis registreeritud äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue kaotatakse.

5.1.2. Juriidilise isikuga seotud lepingutele (sh tahteavalduste tegemisele) kohalduv õigus

Eesti kohtutes reguleerivad lepingutele (sõltuvalt konkreetse lepingu sõlmimise ajast ja lepingupoolteks olevatest isikutest) kohalduva õiguse määramist rida õigusakte, alustades rahvusvahelistest lepingutest ja EL määrustest ning lõpetades riigisiseste õigusaktidega.⁹² Üldistatult öeldes kohaldatakse nende õigusaktide kohaselt lepingutele üldreeglina poolte valitud õigust, selle puudumisel aga lepingule iseloomuliku kohustuse täitja elukoha/asukoha või mõne muu sarnase ühendava seose (nt hariliku viibimiskoha) alusel kindlaks määratud riigi õigust. Lepingute puhul, mis on sõlmitud tarbijatega, kohaldatakse üldistatult öeldes reeglina sellise lepingu poolte vahel kokkulepitud õigust, kuid seda üksnes ulatuses, milles selline õigus annab suurema või samaväärse kaitse tarbijale tema hariliku viibimiskoha riigi õigusega; kokkuleppe puudumisel kohalduvas õiguses kohaldatakse tarbijaga sõlmitud lepingutele tarbija hariliku viibimiskoha riigi õigust.

Lepingutele kohalduva õiguse määramise õigusaktidest, mida Eesti ametiasutused peavad kohaldama, on olulisimad nn Rooma I määrus⁹³ ja Rooma konventsioon,⁹⁴ mis kasutavad lepingutele kohalduva õiguse määramisel peamise ühendava seosena lepingule iseloomuliku kohustuse täitja hariliku viibimiskoha mõistet. Äriühingu harilikuks viibimiskohaks loetakse seejuures kohta, kust äriühingut juhitakse (*place of central administration, Ort der Hauptverwaltung*). Rooma I määruse eesti keelses versioonis on äriühingu juhtimise koha asemel

---

konventsiooni art 1(2)e. Rooma I määrus: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 593/2008, 17. juuni 2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I). ELT L 177, 04.07.2008, lk 6-16. Rooma konventsioon: Lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse konventsioon. ELT C 334, 30.12.2005, lk 1-27. Rooma I määruse ja Rooma konventsiooni vahekorra kohta vt lähemalt: M.Torga. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. – Juridica V/2014, lk 406, 409.

⁹² Ülevaadet selliste õigusaktide ning nende vahekorra kohta vt: M.Torga. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. – Juridica V/2014, lk 409-411.

⁹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 593/2008, 17. juuni 2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I). ELT L 177, 04.07.2008, lk 6-16.

⁹⁴ Lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse konventsioon. ELT C 334, 30.12.2005, lk 1-27.

seejuures millegipärast viidatud äriühingu “peakontori asukohale”,⁹⁵ mis viitaks justkui sellele, et juriidilise isiku juhatuse põhikirjajärgne asukoht peaks, selleks, et isikul oleks Eestis harilik viibimiskoht, asuma Eestis. Tegelikult loetakse aga Rooma I määruse tähenduses juriidilise isiku harilikuks viibimiskohaks kohta, kus äriühingu juhatuse asub ning kus võetakse vastu äriühingu juhtimist puudutavaid otsuseid st tegemist ei ole üksnes registrijärgse asukoha või registrijärgse juhatuse asukohaga või kohaga, kus toimub äriühingu majandustegevus, vaid pigem nõ faktilise juhtimise kohaga⁹⁶ (näiteks, kus peetakse juhatuse koosolekuid, kus määratakse äriühingu põhilised tegevussuunad, kus peetakse äriühingu üldkoosolekuid, kus sõlmitakse peamised äriühinguga seotud lepingud jne).⁹⁷

Kuna hetkel ei suuda Eesti registripidaja tagada seda, et juhatuse asukoht oleks faktiliselt Eestis st et Eestis võetaks vastu äriühingu juhtimist puudutavaid otsuseid, ei muudaks Eesti äriühingute Eesti asukoha nõude kaotamine ÄS § 22 lõikest 1 ja TsÜS § 29 lõikest 1 tulenevalt iseenesest seda, kuidas määratakse selliste äriühingute poolt sõlmitud lepingutele kohalduvat õigust Rooma I määruse alusel. Küll aga loob TsÜS § 29 lõike 1 alusel juhatuse asukoha märkimine Eestis ilmselt eelduse selleks, et äriühingu hariliku viibimiskoha riigiks Rooma I määruse tähenduses peetakse Eestit. See kaitseb kohtumenetluses äriühingu suhtes vaidluse teist poolt, kuivõrd äriühing peaks tõendama, et vaatamata Eestis õigusliku asukoha olemasolule, juhatakse äriühingut faktiliselt välisriigis. Ilmselt peaks kohalduva õiguse määramise normide puhul aga lähtuma eelkõige lepingule iseloomuliku kohustuse täitja huvide kaitsest mitte sellise täitja suhtes lepingu teiseks pooleks oleva isiku huvidest, mistõttu võiks seadusandja, arvestades (kitsalt) Rooma I määru sisalduvat regulatsiooni, pigem kaaluda äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamist või (pigem hoopis), meetmete võtmist, tagamaks efektiivsemalt, et Eestis registreeritud äriühinguid ka faktiliselt Eestist juhatakse.

5.1.3. Juriidilise isikuga seotud lepinguväliste kohustustele kohalduv õigus

Äriühingud, mis on Eestis registreeritud, võivad toime panna delikte, neile võidakse tekitada lepingulist kahju, nad võivad alusetult rikastuda, äriühingu osanikel/aktsionäridel või kolmandatel isikutel võib tekkida vajadus esitada äriühingule lepinguväline nõue dokumendiga tutvumiseks⁹⁸ jne. Kõikide selliste lepinguväliste võlasuhete puhul võib tekkida vajadus määrata sellistele

⁹⁵ Vt: Rooma I määrus art 19(1). Mõneti erineva reegli kohta vt Rooma konventsiooni art 4(2) teist lauset, mis peab peamiseks ühendavaks seoseks juriidilise isiku põhitegevuse toimumise kohta või juriidilise isiku tegevuskohta.

⁹⁶ Huvi korral loe lähemalt: G.-P. Calliess. *Rome Regulations Commentary on the European Rules of the Conflict of Laws*. The Netherlands: Wolters Kluwer 2010, lk 309-311.

⁹⁷ Just selliseid kriteeriume on osad autorid tuletanud Euroopa Kohtu praktikast, mis siiski Rooma I määruse hariliku viibimiskoha kohta ei ole käinud. Vt: R. Plender, M. Wilderspin. *The European Private International Law of Obligations*. Third edition. London: Thomson Reuters 2009, lk 78-79.

⁹⁸ Sellise Eesti materiaalõiguses tuntud nn dokumendiga tutvumise (võlaõigusseaduse (VÕS) § 1015) nõude kvalifitseerimine lepinguvälise kohustuse nõudena Eestis kehtivate rahvusvahelise eraõiguse õigusaktide kontekstis on siiski vaieldav, kuivõrd sellist instituuti Eestis kehtivad rahvusvahelise eraõiguse õigusaktid sõnaselgelt ei reguleeri. Võlaõigusseadust vt: RT I 2001, 81, 487; RT I, 29.06.2014, 109.

õigussuhetele kohalduvat õigust, kui vaidlusel on mingi seos välisriigiga, näiteks, kui äriühing, kes sellises suhtes osaleb, on küll registreeritud Eestis, kuid teda juhitakse välisriigis e-residendi poolt.

Sarnaselt lepingutele kohalduva õiguse määramisega, reguleerivad Eesti kohtutes ka lepinguvälisele kohustusele kohalduva õiguse määramist väga erinevat liiki õigusaktid,⁹⁹ millest olulisim on nn Rooma II määrus. See määrus kasutab sarnaselt Rooma I määrusele ühe ühendava seosena juriidilise isiku hariliku viibimiskoha õigust, mida tuleks tõlgendada samamoodi¹⁰⁰ nagu Rooma I määruse kontekstis st juriidilise isiku harilikuks viibimiskohaks tuleks pidada juriidilise isiku faktilist juhtimise kohta mitte registrijärgset juhtimise kohta/asukohta. Sarnaselt Rooma I määrusele kasutatakse ka Rooma II määruuses isiku harilikku viibimiskohta kui ühendavat seost selleks, et isik saaks paremini ette näha õigust, mida lepinguvälisele õigussuhetele kohaldatakse. Näiteks kohaldatakse Rooma II määruse artikli 4 lõike 2 kohaselt juhul, kui väidetavalt vastutava isiku ja kannatanu harilik viibimiskoht on kahju tekkimise ajal samas riigis, kõnealuse riigi õigust. Selle normi eesmärgiks on, et kahju hüvitamisele kohaldatav õigus oleks kõige paremini ettenähtav nii väidetavalt kahju tekitanud isikule kui ka kahju kannatanud isikule. Kuna eelduslikult saab juriidiline isik kõige paremini ette näha just selle riigi lepinguvälise võlasuhete õigust, millega ta on tihedamalt seotud (st kust teda faktiliselt juhitakse), oleks Rooma II määruse regulatsiooni arvestades Eesti äriühingute huvide kaitsmiseks soovituslik, et seadusandja ei võimaldaks Eesti äriühingul asuda Eestis üksnes nõ registrikande poolest, vaid nõuaks Eestis faktilist tegutsemist. Sellisel juhul ei saa sellisel isikul endal ning temaga õigussuhetesse astumatel isikutel tekkida kahtlust küsimuses, millise riigi õigust võimalikule pooltevahelisele lepinguvälisele võlasuhetele kohaldatakse, kui asjakohased kohalduva õiguse määramise reeglid kasutavad ühendava seosena kohalduva õiguse määramisel äriühingu hariliku viibimiskoha mõistet.

Arvestades eelpooltoodud regulatsiooni, mille kohaselt kasutatakse kohalduva õiguse määramise õigusaktide kontekstis ühe ühendava seosena juriidilise isiku harilikku viibimiskoha (mis viitab määruste tähenduses pigem juriidilise isiku faktilise juhtimise kohale kui õiguslikule asukohale) mõistet, suureneb juhul, kui Eesti äriühingute Eesti asukohanõue seadusest kaotatakse, tõenäosus, et selliste äriühingutega seotud asjaoludele kohaldub Eesti kohtutes välisriigi õigus. Nimelt on Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamisel tõenäolisem, et Eestis registreerivad äriühingu isikud, kes ei kavatse faktiliselt Eestis äriühingut juhtida. See toob omakorda kaasa võimaluse, et Eesti kohtutesse jõuavad tõenäolisemalt vaidlused, mille osalisteks on küll Eestis registreeritud, kuid faktiliselt välisriigis harilikku viibimiskohta omavad äriühingud. Kuna äriühingu harilikku viibimiskohta kasutatakse lepingulistes ja lepinguvälistes vaidlustes ühendava seosena, võib see omakorda kaasa tuua selle, et Eesti kohtud peavad tõenäolisemalt kohaldama sellistes Eesti äriühingutega seotud vaidlustes välisriigi õigust. See tõstab omakorda Eesti kohtute ja muude ametiasutuste töökoormust, kuivõrd REÕS § 2 lõike 1 kohaselt tuleb välisriigi õigust kohaldada juhul, kui see kuulub seaduse, välislepingu või tehingu kohaselt kohaldamisele, sõltumata sellest, kas selle kohaldamist taotletakse või mitte st Eesti kohtud ja muud ametiasutused peavad välisriigi õigust kohaldama nõ *ex officio* omal algatusel, kui see on kohalduva õiguse määramise reeglite järgi vajalik.

⁹⁹ Ülevaadet selliste õigustaktide ja nende vahekorra kohta vt: M.Torga. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. – *Juridica* V/2014, lk 406, 411-412.

¹⁰⁰ Vt selle kohta Rooma II määruse art 23(1).

5.1.4. Juriidilise isiku pankrotimenetluses kohalduv õigus

Et vastata ammendavalt uuringu lähteülesandes püstitatud küsimustele, selgitatakse lõpetuseks ka seda, kas Eesti äriühingu suhtes, millel ei ole Eestis asukohta, on Eestis läbiviidavas pankrotimenetluses võimalik kohaldada välisriigi õigust. Pankrotimenetlus viiakse Eestis alati läbi PankrS-s ette nähtud korras. PankrS on oma olemuselt menetlusõigust reguleeriv õigusakt ning Eesti kohus kohaldab tsiviilasjades üksnes Eesti tsiviilkohtumenetluse norme, nagu nähtub TsMS § 8 lõikest 1. Sama põhimõte tuleneb maksejõuetusmenetluse määruse artiklist 4(1).

Teatud materiaalõiguslike küsimuste suhtes võib aga ka pankrotimenetluse käigus olla vajalik kohaldada välisriigi materiaalõigust. Näiteks selleks, et määrata kindlaks, kas PankrS § 116 lõike 1 alusel on võimalik esitada tagasivõitmise nõude tagasivõidetava tehingu või toimingute teinud isiku üldõigusjärglase vastu, võib olla vajalik määrata kohalduvat õigust (ja kohaldada selle tulemusel välisriigi õigust) nt pärimisele kui üldõigusjärgluse tekkimise võimalikule alusele; lisaks võib välisriigi õiguse kohaldamine olla vajalik määramaks kindlaks, kas PankrS § 116 lõike 1 tähenduses esineb üldse tehing, mida tagasi võita soovitakse. Kui Eestis algatatakse pankrotimenetlus äriühingu suhtes, kelle osanikud/aktsionärid ning võlausaldajad on kolmandas riigis, kasvab tõenäosus, et selliste materiaallõiguslike eeldusküsimuste lahendamiseks peab Eesti kohus välisriigi õigust kohaldama. Omaette küsimus on aga see, kas Eesti äriühingute suhtes, kellel puudub Eestis asukoht, saab Eestis üldse pankrotimenetlust algatada. Selle kohta vt lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 6.1.

5.2. Välisriikides kehtiv regulatsioon äriühingute suhtes kohalduva õiguse määramise kohta

Lähtudes analüüsi lähteülesandest selgitatakse järgnevalt, kuidas toimuks Eestis registreeritud äriühingute, mille asukoht ei ole Eestis, tunnustamine välisriikides. Selleks selgitatakse lähemalt Soomes, Suurbritannias, Ameerika Ühendriikides (Delaware), Ukrainas ja Malaisias kehtivat regulatsiooni välisriigi äriühingute tunnustamise kohta ning selgitatakse, kas viidatud riigid lähtuvad äriühingute tunnustamisel nn äriühingute inkorporatsiooni (asutamise) või juhtimise teooriast.

Üldistatult öeldes on inkorporatsiooni (asutamise) või juhtimise teooriate erinevus järgnev: juhul, kui mingi välisriik lähtub äriühingute tunnustamisel nõ inkorporatsiooni (asutamise) teooriast, loeb välisriik Eestis registreeritud äriühingu Eesti äriühinguks põhjusel, et äriühing on asutatud Eestis. Kui aga välisriik lähtub nõ juhtimise teooriast,¹⁰¹ loeb selline välisriik Eestis registreeritud äriühingu välisriigi äriühinguks, kui sellist äriühingut juhitakse faktiliselt välisriigist.

¹⁰¹ Näiteks on selliseks riigiks Saksamaa, kus äriühingule kohalduv õigus määratakse üldistatult öeldes selle riigi õiguse alusel, kus on äriühingu tegelik juhtumise koht (nn *Sitztheorie*). Saksa rahvusvahelise eraõiguse seadus (*EGBGB*) siiski äriühingule kohalduva õiguse määramise reegleid ei sisalda, mistõttu on selline teooria välja arendatud kaasusepõhiselt kohtupraktika pinnalt.

Eestis hetkel kehtiv regulatsioon on suunatud sellele, et Eesti äriühinguid juhitaks ka faktiliselt Eestist st et Eesti äriühingu registreerimiskoht ja faktilise juhtimise koht langeksid kokku. Seega peaks (vähemalt teoreetiliselt ning arvestades Eestis hetkel kehtivat regulatsiooni) välisriigid tunnustama Eestis registreeritud äriühinguid alati Eesti äriühingutena. Juhul, kui seadusandja otsustab aga kaotada äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude (st olemuslikult juhatuse asukohanõude), võib see kaas tuua võimaluse, et osade välisriikide silmis, mis nähtuvad nõ juhtimise teooriast, ei loeta Eesti äriühingut enam õigusvõimeliseks; loetakse Eesti äriühing hoopis teist liiki ühinguks, kui selline äriühing on Eesti õiguse alusel; kohaldatakse Eesti äriühingu suhtes äriühingu jaoks ootamatut ühinguõiguslikku vastutuse regulatsiooni vms. Sellised tagajärjed sõltuvad täpsemalt siiski konkreetse riigi rahvusvahelise eraõiguse reeglitest.

5.2.1. Soome

Soomes puudub eraldi rahvusvahelise eraõiguse seadus, kodifitseeritud on vaid mõned rahvusvahelise eraõiguse valdkonnad, nagu pärimine, abielu ning lepingud. Eelnevast tulenevalt on Soome rahvusvahelise eraõiguse reeglid juriidiliste isikute kohta veel välja arendamata. Lisaks puudub Soome ja Eesti vahel ka rahvusvaheline leping, milles sisalduksid ühtlustatud reeglid äriühingutele kohalduva õiguse määramise kohta.

Õiguskirjanduse¹⁰² pinnalt saab siiski järeldada, et Soome lähtuks Eesti äriühingute nõ tunnustamisel inkorporatsiooniteooriast. Soome ametiasutused tunnustaksid seega Soomes elava Eesti e-residenti poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingut ilmselt Eesti äriühinguna ning lähtuksid sellise äriühingu vormi, vastutuse jms küsimuste osas Eestis kehtivatest põhimõtetest ning seda olenemata sellest, kas sellist äriühingut juhitakse faktiliselt Soomest või mitte. Seega ei tooks vähemalt Soome osas seadusandja soov kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue ilmselt endaga kaasa mingeid olulisi muudatusi.

5.2.2. Suurbritannia

Sarnaselt Soomele puudub ka Suurbritannias eraldi rahvusvahelise eraõiguse seadus, mh ei ole Suurbritannia seadusandja pidanud vajalikuks kehtestada ka muude õigusaktide raames äriühingule kohalduva õiguse määramise reegleid seaduse tasandil. Küll aga võib Suurbritannias kehtivast ühinguõiguslikust regulatsioonist kaudselt tuletada, et Suurbritannia seadusandja lähtub välismaiste äriühingute tunnustamisel nõ inkorporatsiooniteooriast. Näiteks Suurbritannia välisriikide äriühingute reeglistiku (*The Overseas Companies Regulations 2009*)¹⁰³ punkti 6(1) alusel peab välisriigi äriühing Suurbritannias filiaali asutamise korral Suurbritannia ametiasutustele mh edastama info oma ühinguõigusliku vormi ning asukohariigi registrikoodi kohta st tegemist on asjaoludega, mida Suurbritannia ametiasutused ei hakka välismaise äriühingu nõ faktilise juhtimise koha õiguse alusel eraldi kindlaks määrama. Ka õiguskirjandusest nähtub, et Suurbritannia kohtud

¹⁰² S. Rammeloo. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press 2001, lk 33.

¹⁰³ Inglise keeles kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2009/9780111479476/contents> (21.05.2015).

lähtuksid välisriigi äriühingute tunnustamisel nõ inkorporatsiooniteooriast¹⁰⁴ st Suurbritannia tunnustaks Suurbritannias elava Eesti e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingut sarnaselt Soomele Eesti äriühinguna ning seda sõltumata sellest, kas seadusandja otsustab kaotada selliste äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude.

Lõpetuseks olgu märgitud, et Eesti ei ole Suurbritannia Ühendkuningriigiga sõlminud rahvusvahelist lepingut, mis sisaldaks ühtseid reegleid äriühingutele kohalduva õiguse määramise kohta. Kahe riigi vahel kehtib küll nõ investeeringute soodustamise ja kaitse leping,¹⁰⁵ kuid kaheldav on, kas sellise lepingu alusel saab nõuda Eesti äriühingu suhtes Eesti õiguse kohaldamist Suurbritannia ametiasutuste poolt (st Eesti äriühingu nõ eraõiguslikku tunnustamist Suurbritannias).¹⁰⁶

5.2.3. Ameerika Ühendriigid (Delaware)

Sarnaselt Soomele ja Suurbritanniale puudub ka Ameerika Ühendriikides (Delawares) nõ eraldi rahvusvahelise eraõiguse seadus, milles sisalduksid reeglid välisriigi äriühingute tunnustamise kohta. Olemas on küll Eesti-Ameerika vaheline investeeringute soodustamise leping,¹⁰⁷ kuid sarnaselt Eesti-Suurbritannia lepingule on kaheldav, kas selle lepingu alusel saab nõuda Eesti äriühingu suhtes Eesti õiguse kohaldamist Ameerika Ühendriikide (Delaware) ametiasutuste poolt (st Eesti äriühingu nõ eraõiguslikku tunnustamist Ameerika Ühendriikides).¹⁰⁸ Õiguskirjandusest lähtuvalt lähtub Delaware sarnaselt Soomele ja Suurbritanniale nõ inkorporatsiooniteooriast¹⁰⁹ st tunnustaksid Delaware kohtud Delaware's elava Eesti e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingut ilmselt Eesti äriühinguna ning seda olenemata sellest, kas Eesti seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude.

¹⁰⁴ S. Rammeloo. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press 2001, lk 33.

¹⁰⁵ Eesti Vabariigi Valitsuse ja Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriigi Valitsuse vaheline investeeringute soodustamise ja kaitse leping. RT II 1994, 30, 132.

¹⁰⁶ Sellise võimaluse võiks teoreetiliselt tuletada Eesti ja Suurbritannia vahelise lepingu art-st 2(2), mille järgi antakse kummagi lepingupoole kompaniidele igal ajal õiglane ja erapooletu käsitlus ja neil on täielik kaitse ja julgeolek teise lepingupoole territooriumil. Lepingu art 1(d) kohaselt tähendab lepingu tähenduses "kompanii" korporatsioone, firmasid ja assotsiatsioone, mis on ühinenud või moodustatud vastavalt kehtivatele seadustele, mis on jõus lepingupoole mis tahes osas või mis tahes territooriumil, millele leping laieneb.

¹⁰⁷ Eesti Vabariigi Valitsuse ja Ameerika Ühendriikide Valitsuse vaheline investeeringute soodustamise ja vastastikuse kaitse leping. RT II 1994, 20, 62.

¹⁰⁸ Teoreetiliselt võiks sellise võimaluse tuletada lepingu art-st I(1)b ja II(1), kuid analüüsi autoritele teadaolevalt ei ole vähemalt Eesti kohtud niiviisi sellist lepingut kunagi tõlgendanud.

¹⁰⁹ R. R. Drudy. *The Regulation and Recognition of Foreign Corporations: Responses to the 'Delaware Syndrome'*. *The Cambridge Law Journal*, Vol 57, Issue 1 1998, lk 4. (21.05.2015).

5.2.4. Ukraina

Ukraina lähtub sarnaselt Soomele, Suurbritannia Ühendkuningriigile ja Delaware'le Eesti äriühingute tunnustamisel nõu inkorporatsiooniteooriast st tunnustaks Ukrainas elava e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingut Eesti äriühinguna. See on tuletatav Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 22 lõikest 2, mille järgi määratakse juriidilise isiku õigusvõime selle lepingupoolse seadusandlusega, kelle territooriumil ta on moodustatud. Seega määraksid Ukraina kohtud ilmselt Eesti äriühingu suhtes kohalduva õiguse Eesti õiguse alusel ning seda olenemata sellest, kas seadusandja otsustab ära kaotada Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude.

5.2.5. Malaisia

Sarnaselt Soomele, Suurbritanniale ning Ameerika Ühendriikidele (Delaware) puudub ka Malaisias eraldi rahvusvahelise eraõiguse seadus, mis reguleeriks mh äriühingute suhtes kohalduva õiguse määramist. Nähtuvalt Malaisia äriühingute seadusest (*The Companies Act 1965*)¹¹⁰ võib siiski järeldada, et Malaisia lähtuks välismaiste äriühingute nõu tunnustamisel sarnaselt eelnevalt käsitletud riikidele inkorporatsiooniteooriast. Nimelt loetakse välismaiseks äriühinguks Malaisia äriühingute seaduse 4(1) kohaselt ühinguid, korporatsioone, ühendusi või muid nõu kehasid, mis on väljaspool Malaisiat asutatud (inkorporeeritud). Seega võib eeldada, et Malaisia ametiasutused lähtuksid Eesti äriühingute tunnustamisel Malaisias samadest põhimõtetest, millest lähtuksid eelnevalt käsitletud riikide ametiasutused.

5.3. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest

Analüüsi punktis 1.1 kirjeldatud muudatus kaotada Eesti äriühingute kohustuslik asukohanõue, ei muuda Eestis kehtivate ning kitsalt juriidilisi isikuid käsitlevate rahvusvahelise eraõiguse reeglite kohaldamist, kuna Eesti ametiasutused kohaldaksid ka kavandatava muudatuse sisseviimisel Eesti õiguskorda REÕS § 14 lõikest 1 tulenevalt Eesti äriühingute suhtes jätkuvalt alati Eesti materiaalõigust. Muudatusega kaasneb aga **rahvusvahelise eraõiguse regulatsiooniga seotud risk**, et riigid, mis lähtuvad äriühingute tunnustamisel nõu juhtimisteooriast, ei tunnusta välisriigist faktiliselt juhitavat Eesti äriühingut enam Eesti äriühinguna, mistõttu on soovituslik, et seadusandja ei soodustaks Eesti äriühingute nõu õigusliku ja faktilise juhtimise koha lahutamist (selles osas ei ole ka vahet, kas kaotatakse ära vaid juhatuse kohustuslik Eesti asukohanõue või nii äriühingu enda kui ka selle juhatuse kohustuslik asukohanõue).

Lisaks juriidilisele isikule endale kohalduva õiguse määramise rahvusvahelise eraõiguse reeglitele võib kavandatav muudatus mõjutada nende rahvusvahelise eraõiguse reeglite kohaldamist Eesti kohtutes, mis tegelevad õigussuhetega, millesse juriidilised isikud võivad astuda (nt lepingute ning lepinguväliste võlasuhetega). Kaotades ära Eesti äriühingute kohustusliku asukohanõude, suurendab seadusandja tõenäosust, et Eesti kohtud peavad selliste isikutega seotud vaidlustes kohaldama välisriigi õigust. See võib omakorda Eesti kohtute ja ametiasutuste jaoks kaasa tuua

¹¹⁰ *Companies Act 1965*. Inglise keeles kättesaadav: <https://www.ssm.com.my/acts/fscommand/CompaniesAct.htm> (21.05.2015).

lisakulutusi, mis seonduvad välisriigi õiguse kindlakstegemisega. Lisaks on välisriigi õiguse sisu kindlakstegemine olla Eesti ametiasutuste jaoks keeruline, mistõttu ei ole rahvusvahelise eraõiguse vaatepunktist asjaosaliste huvide tagamiseks soovitatav, et seadusandja soodustaks Eesti äriühingute faktilise ja tegeliku juhtimise koha lahutamist.

6. TSIVIILKOHTUMENETLUSE REGULATSIOON

6.1. Kohtualluvuse kontrollimise regulatsioon

Uuringu lähteülesande kohaselt on vaja analüüsida, kas Eesti riigil on võimalik tagada igaühe õigust tõhusale menetlusele juhul, kui Eestis oleks võimalik asutada ja juhtida äriühinguid Eestis asukohta määratlemata (sh nii formaalse asukohata kui ka faktilise sidemeta). Selleks tuleb analüüsida kirjeldada, kuidas toimub kehtiva õiguse alusel kohtualluvuse kontrollimine olukordades, kus kostjaks on välisriigis asukohta omav välismaalane; täpsemini, kelle asukohaks on Soome, Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid, Malaisia ja Ukraina ning lähtuda õigusinstrumentidest, mis reguleerivad kohtualluvuse küsimusi vastavate riikidega piiriüleses situatsioonis. Seejuures tuleb justiitsministeeriumi soovi kohaselt kohtualluvuse kontrollimise kirjeldamisel võtta arvesse: (1) ühingusisesed osanike/aktsionäride vahelised vaidlused; (2) osaniku/aktsionäri ja ühingu vahelised vaidlused; (3) kolmandate isikute ühingu sisestest probleemidest tulenevad nõuded ühingu vastu; (4) pankrotimenetlus. Seejuures tuleb analüüsida, kas ja kuidas muutub olukord võrreldes kehtiva õigusega käesoleva analüüsi punktis 1.1 välja toodud muudatuste kehtestamisel ning milliste potentsiaalsete riskidega tuleb seejuures arvestada. Analüüsida tuleb, mis kaasneb sellega, kui võlausaldaja peab oma õiguseid välisriigi kohtus maksma panema. Lisaks, tuleb analüüsida, kas asukohta määratlemine, mis põhineb vaid asjaolul, et äriühing on kantud Eestis registrisse, kuid ei oma mitte mingit faktilist sidet Eestiga, sobib kokku EL õigusega. Järgnevalt antakse vastused eelnevalt viidatud küsimustele.

Kuna Justiitsministeerium on soovinud, et eristataks situatsioone, kus kostja on pärit eelnevalt viidatud riikidest, on järgmistes alajaotustes seda tellija soovile vastu tulles püütud maksimaalselt teha. Lähtudes aga käesoleva analüüsi eesmärgist ei oma analüüsi teostajate hinnangul tähtsust see, millisest riigist on pärit kostja, vaid pigem see, millistel tingimustel ja kus on võimalik hageda Eesti äriühingut, millel ei ole Eestis asukohta. Eelnevast tulenevalt on järgnevas analüüsis põhitähelepanu pööratud küsimusele, millistel tingimustel saab e-residentide poolt Eestis registreeritud äriühingut Eestis hageda ning mitte sellele, millistel tingimustel saab Eestis teatud välisriikidest pärit kostjaid abstraktselt hageda. Lisaks ei oma analüüsi koostajate hinnangul ka tähtsust eelmises lõigus viidatud gruppide (1), (2) ja (3) eristamine, kuna selliste isikute puhul kehtivad samasugused kohtualluvuse kontrollimise reeglid, küll aga on eristatud erinevaid kohtualluvuse kontrollimise aluseid, mis tegelevad kitsalt äriühingu nõ sisesuhetest tulenevate vaidluste lahendamise ja üldisemalt võlausaldajate-võlgnike vaheliste vaidlustega (arvestades siiski, et ka osanik/aktsionär ja ühing ise võivad sõltuvalt vaidluse iseloomust olla käsitletav nõ võlausaldajatena). Eri riikide kohta käivate alapeatükkide raames on justiitsministeeriumi soovile vastu tulles üldistatult kirjeldatud ka sellistes riikides kehtivaid kohtualluvuse kontrollimise reegleid, kuid analüüsi koostajad juhivad siiski justiitsministeeriumi tähelepanu asjaolule, et käesoleva analüüsi peatükis 1.1. kirjeldatud muudatus ei mõjutaks välisriigi kohtutes kohtualluvuse reeglite kohaldamist – selline muudatus võiks üksnes mõjutada välisriikides kehtivate rahvusvahelise eraõiguse reeglite kohaldamist, mida käsitleti analüüsi eelmises peatükis.

Analüüsi lõpus on justiitsministeeriumi soovile vastu tulles eraldi alapeatükis selgitatud kohtualluvuse kontrollimist pankrotiasjades, kuid seejuures ei ole lähtutud justiitsministeeriumi soovist võtta sellise analüüsi aluseks kostja asukoht. Seda põhjusel, et selliste vaidluste puhul ei

ole tähtsust, millisest riigist on pärit menetluse asjaosalised – kohtualluvuse kontrollimine toimub Eesti kohtutes alati sama õigusakti st maksejõuetusmenetluse määruse alusel.

6.1.1. Soome kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Soome kohtutes

Juhul, kui **Eesti kohtusse jõudvas õigusvaidluses on kostjaks Soomes elav füüsiline isik või Soome äriühing**, lähtub Eesti kohus selliste ühingutega seotud vaidlustes¹¹¹ kohtualluvuse kontrollimisel üldreeglina nn Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrusest.¹¹² Juhul aga, kui Soomes elava füüsilise isiku puhul on samaaegselt tegemist Vene või Ukraina kodanikuga või kui hageja näol on tegemist Vene või Ukraina kodaniku või äriühinguga, määratakse selliste Soome kostjate suhtes kohtualluvus Eesti kohtus (vastavalt) Eesti-Vene õigusabilepingu ning Eesti-Ukraina õigusabilepingu alusel. Järgnevalt selgitatakse ühingutega seotud vaidlustes kohtualluvuse kontrollimise regulatsiooni Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse ning õigusabilepingute alusel. Õigusabilepinguid käsitletakse seejuures Eesti-Ukraina õigusabilepingu näitel, mis on sõnastatud peaaegu analoogselt Eesti-Vene õigusabilepinguga. Lõpetuseks selgitatakse ka riigisisese kohtualluvuse kontrollimist kaasustes, kus Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse või õigusabilepingute järgi allub vaidlus Eesti kohtutele.

- **Kohtualluvuse kontrollimine Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel**¹¹³ – Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse kontekstis on (lähtudes käesoleva analüüsi eesmärgist) olulisimad need sätted, mis reguleerivad kitsamalt kohtualluvuse kontrollimist ühinguõiguslikes vaidlustes ning kohtualluvuse kontrollimist äriühingute (sh e-residentide poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingute) hagemisel muudes tsiviilasjades (nt lepingu- või deliktiõiguslikes vaidlustes) kohtualluvuse kontrollimise nõ üldreegli järgi.
- **Ühinguõiguslikes vaidlustes** kohtualluvuse kontrollimist reguleerib Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikkel 24(2). Ühinguõiguslikeks vaidlusteks selle sätte tähenduses on menetlused, mille esemeks on äriühingute, muude juriidiliste isikute või füüsiliste isikute ühenduste asutamise või lõpetamise õiguspärasus või õigusvõime puudumine või nende organite otsuste kehtivus. Näiteks kuuluks selle loetelu hulka osaniku poolt osaühingu vastu

¹¹¹ Ühingutega seotud vaidluste all peetakse siinjuures silmas kitsalt ühinguõiguslikke vaidlusi (nt äriühingu juhatuse otsuse kehtivuse üle käivat vaidlust, vaidlust üldkoosoleku otsuse kehtivuse üle vms) ning lepingulisi ja deliktiõiguslikke vaidlusi, kuivõrd sellised vaidlused võivad kõige tõenäolisemalt äriühingute tegevusega seonduda. Teoreetiliselt võivad ühingud osaleda küll ka muudes tsiviilvaidlustes (nt võib äriühing juhul, kui talle on midagi pärandatud, olla osaliseks isegi pärimisvaidluses), kuid lähtudes käesoleva analüüsi eesmärgist sellistel vaidlustel lähemalt ei peatuta. Huvi korral teistes tsiviilõiguse valdkondades kohtualluvuse kontrollimise kohta Eesti kohtutes vt: M.Torga. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. – Juridica III/2013, lk 192-200.

¹¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades. – ELT L 351, 20.12.2012, lk 1–32.

¹¹³ Lähemalt Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel kohtualluvuse kontrollimise kohta vt nt: M.Torga. Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus: kas põhjalik muutus Eesti rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses? – Juridica IV/2014, lk 304, 309-311. U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law. 2nd revised edition. Sellier European Law Publishers 2012, lk 76-620.

esitatud hagi osaühingu juhatuse otsuse kehtivuse vaidlustamiseks või aktsionäri poolt aktsiaseltsi vastu esitatud hagi üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamiseks. Ka aktsionäride omavahelised hagid, mis seonduvad äriühingu asutamisega, kuuluvad Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) kohaldamisalasse.

- Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikkel 24(2) näeb ühinguõiguslikes vaidlustes ette erandliku (st ainuvõimalikule kohtule viitava) kohtualluvuse reegli selle riigi kohtute kasuks, kus on äriühingu, juriidilise isiku või ühenduse asukoht, kusjuures asukoha kindlaksmääramiseks selle sätte tähenduses peab kohus tulenevalt Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) sõnastusest kohaldama enda rahvusvahelise eraõiguse reegleid (st Eesti puhul REÕS-i). Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) eesti keelses versioonis sisalduvasse sõnasse “asukoht” tuleks aga suhtuda ettevaatlikult. On küsitav, kas Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) mõtteks on see, et kohus peaks hakkama määrama enda rahvusvahelise eraõiguse reeglite alusel juriidilise isiku “asukoha” paiknemist mingis riigis.¹¹⁴ Pigem on selle sätte mõtteks, et kohus peaks enda rahvusvahelise eraõiguse reeglite alusel kindlaks tegema, kas tegemist on tema riigi äriühinguga.¹¹⁵ Seega tuleks asukoha kindlakstegemiseks ilmselt vaadata, kas REÕS § 14 tähenduses on konkreetse äriühingu näol tegemist Eesti äriühinguga st kas tema suhtes kohaldub Eesti materiaalõigus. Kuna Eesti e-residentide poolt asutatud ja Eestis registreeritud, kuid faktiliselt välisriigist juhitud äriühinguid loetakse REÕS § 14 lõike 1 alusel Eesti äriühinguteks, saaks selliste äriühingutega seotud ühinguõiguslikke vaidlusi seega Eesti kohtutes lahendada, mis võib olulisel määral tõsta Eesti kohtute töökoormust sõltuvalt sellest, kui suur huvi on Eesti e-residentidel Eestis äriühingute registreerimise vastu. Kuna hetkel puudub Euroopa Kohtu seisukoht Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklis 24(2) sisalduva sõna “asukoht” tõlgendamise kohta,¹¹⁶ võib Eesti kohtutel tekkida kiusatus määrata REÕS alusel mitte lihtsalt äriühingule kohalduvat õigust, vaid ka seda, kas äriühingul on asukoht Eestis st korrigeerida REÕS § 14 lõike 1 regulatsiooni TsÜS § 29 lõikega 1. See võib omakorda viia õiguslikult huvitava, kuid praktikute jaoks keerulise probleemi. Nimelt juhul, kui seadusandja otsustab ära kaotada regulatsiooni, mille kohaselt peab äriühingul olema Eestis asukoht, võib tekkida olukord, kus Eestis registreeritud äriühingul ei ole Eesti rahvusvahelise eraõiguse vaatepunktist (st REÕS § 14 lõike 1 korrigeerituna TsÜS § 29 lõikega 1) Eestis asukohta. Sellisel juhul ei saa sellist äriühingut ühinguõiguslikes vaidlustes Eesti kohtus hageda (nt ei pruugi Eesti kohtusse saada pöörduda osanikud, kes soovivad vaidlustada juhatuse otsust või

¹¹⁴ Nagu käesolevas analüüsis juba selgitatud (vt p 1.2.), ei ole Eesti rahvusvahelises eraõiguses reeglit juriidilise isiku “asukoha” kindlakstegemiseks. Arusaamatus on siin ilmselt tekkinud tänu Eesti õiguse/eesti keele eripäraga. Eesti juristide jaoks on loomulik rääkida äriühingule kohalduvast õigusest ja “Eesti äriühingust”, samas kui nt inglise juristi jaoks võiks olla “*English company*” arusaamatu sõnaühend. Äriühing, millel on Suurbritannias asukoht (*company with a seat in the UK*) võib inglise juristi jaoks tähendada sama, mis Eesti juristi jaoks “Inglise äriühing”, millele “kohaldub Inglise õigus”.

¹¹⁵ Sellele viitab sõna “asukoht” vaste inglise keelses versioonist st “*seat*”, mis erineb Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse tähenduses äriühingu “alalisest asukohast” (*domicile*), põhikirjajärgsest asukohast (*statutory seat*), juhatuse asukohast (*central administration*) ja peamisest äritegevuse kohast (*principal place of business*). Vt vrld: Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse art 63.

¹¹⁶ Vt aga nt Saksa Ülemkohtu seisukohta, mis näib toetavat loogikat, et äriühingu “asukoha” kindlaksmääramine selle sätte tähenduses, tähendab Eesti juristi jaoks hoopis äriühingule kohalduva õiguse kindlaksmääramist: *Bundesgerichtshof*. NJW 2011, 3372, p 12-13.

üldkoosoleku otsust). Kas sellised isikud saavad oma nõudega pöörduda välisriigi (kust Eesti äriühingut juhitakse) kohtusse, sõltub sellest, milline on kohtualluvuse kontrollimise regulatsioon vastavas välisriigis, kuhu hagi esitada soovitakse. Ei ole välistatud, et asjakohane välisriik ei luba Eestis registreeritud äriühingutega seotud nõu ühinguõiguslike vaidlustega enda kohtute poole pöörduda (nt põhjusel, et välisriigis kehtib sarnaselt Eestiga Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikkel 24(2), mille tähenduses loeb välisriik äriühingu Eesti äriühinguks), mistõttu võib äriühingu osanik/aktsionär sellisel juhul jääda ilma efektiivsest õiguskaitsest. **Kokkuvõtlikult võib Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikliga 24(2) seoses järeldada, et õigusselguse huvides, oleks parem, kui kohustuslikku Eesti asukoha nõuet Eestis registreeritud äriühingute puhul ära ei kaotataks, tagamaks Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) ettenähtavat tõlgendamist kõikide asjaosaliste jaoks.**

- **Muude tsiviilasjade** osas näeb Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikkel 4(1) ette üldreegli, et sellistes vaidlustes saab kostjat (sh Eesti e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud, kuid välisriigist juhitud äriühingut) hageda riigis, kus on sellise kostja nõu alaline elukoht (domitsiil). Juriidiliste isikute puhul määratakse selliste isikute domitsiil kindlaks Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklis 63 sisalduva reegli kohaselt. Selle reegli järgi on äriühingu domitsiil seal, kus asub kas äriühingu põhikirjajärgne asukoht, juhatuse asukoht või peamine äritegevuse koht. Kui Eesti seadusandja kaotab nõude, et Eestis registreeritud äriühingutel peab olema Eestis põhikirjajärgne asukoht, toob see kaasa selle, et nt lepinguõiguslikes või deliktiõiguslikes vaidlustes ei saa selliseid äriühinguid Eesti kohtutes enam Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklis 4(1) sisalduva üldreegli järgi hageda, kui selliseid äriühinguid juhitakse faktiliselt välisriigist ja kui nad ei tegutse Eestis äritegevusega. Seega oleks võimalike võlausaldajate huve arvestades soovitatav, et Eesti äriühingu juhatuse asukoht või alternatiivselt põhikirjajärgne asukoht peaksid asuma Eestis, selleks et Eesti äriühinguid saaks Eesti kohtutes hageda.
- **Kohtualluvuse kontrollimine Eesti-Ukraina õigusabilepingu alusel** – vaidlustes, milles osalevad Vene või Ukraina kodanikud, tuleks Soomes elavaid või asuvaid kostjaid Eesti kohtus hageda õigusabilepingute järgi. Erisätet ühinguõiguslike vaidluste jaoks õigusabilepingud ei sisalda. Õigusabilepingutes sisalduva kohtualluvuse üldregulatsiooni järgi saab isikut hageda õigusabilepingu lepinguriigis, kus on kostja elukoht või kus asub juriidilise isiku haldusorgan, esindus või filiaal. Mida selline “asumine” Eestis õigusabilepingu kontekstis tähendab, ei ole üheselt selge, kuid ilmselgelt loob seni seadusega kehtestatud nõue, et Eesti äriühingu juhatuse peab asuma Eestis, Eesti kohtumenetluses eelduse selle kasuks, et sellise äriühingu juhatuse õigusabilepingute tähenduses tõesti Eestis “asub”. Seega on kehtiv regulatsioon praegu suunatud võlausaldajate, kes soovivad Eesti äriühingut hageda, kaitsmisele. Nt Eestis registreeritud äriühinguid, mille juhatuse asukoht ei ole Eestis, ei saaks Eesti-Ukraina õigusabilepingu artiklis 21(1) sisalduva üldreegli järgi Eestis hageda. Seega piiraks kavandatav Eesti äriühingu Eesti asukohanõude kaotamine oluliselt selliste äriühingute võlausaldajate õigust oma nõuet Eesti kohtus õigusabilepingute alusel maksma panna.
- **Riigisisese kohtualluvuse kontrollimine** – Juhul, kui vaidlus allub Eesti kohtule Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse või õigusabilepingute alusel ning kui neist õigusaktidest ei selgu, millise piirkonna kohtule vaidlus Eestis alluma peaks, määratakse riigisisene kohtualluvus kindlaks TsMS regulatsiooni alusel. Kui TsMS alusel ei ole riigisisest kohtualluvust võimalik kindlaks teha, lahendab asja tulenevalt TsMS § 72 lõikest 2 Harju Maakohus. Sellise situatsiooni näiteks võiks (juhul, kui analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatus Eesti

õigusesse sisse viiakse) olla juhtum, kus hagi esitatakse Eesti e-residendi poolt asutatud äriühingu vastu juhatuse otsuse kehtetuks tunnistamiseks, sellist äriühingut juhitakse aga välisriigist. Sellisel juhul alluks vaidlus Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) alusel Eesti kohtule, kuna tegemist on Eestis registreeritud äriühinguga, riigisest kohtualluvust ei ole aga võimalik kindlaks määrata, kuna äriühingul ei ole tulenevalt TsMS § 101 koostoimes TsÜS § 29 lõikest 1 Eestis asukohta. Sõltuvalt sellest, kui suur saab olema Eesti e-residentide huvi Eestis äriühingute asutamise vastu, mida tegelikult Eestist ei juhita, võib seega oluliselt kasvada Harju Maakohtu töökoormus võrreldes teiste Eesti kohtutega.

Justiitsministeerium on soovinud ka lühiülevaadet selle kohta, kuidas toimub **kohtualluvuse kontrollimine Soome kohtutes**. Juhul, kui Eesti äriühingut soovitakse hageda Soomes, lähtuks Soome kohus sarnaselt Eesti kohtule kohtualluvuse kontrollimisel üldreeglina¹¹⁷ Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrusest. Kohtualluvuse kontrollimise reeglid on Eesti ja Soome kohtutes seega üldjoontes samad. Arvestades käesoleva analüüsi põhieesmärki (st hinnata Eesti äriühingute Eesti asukohanõude kaotamise tähendust), on järgnevalt käsitletud võimalust, kuidas saaks Soome kohtus hageda Eesti e-residendi (kes elab Soomes) poolt asutatud Eesti äriühingut (st seda, kuidas kohaldaks Soome kohus sellisel juhul Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklit 4(1)) ning kas Soome kohtusse saab pöörduda sellise Eesti äriühinguga seotud asutamise- jms ühinguõiguslikes vaidlustes (st seda, kuidas kohaldaks Soome kohus Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklit 24(2) selliste Eesti äriühingute suhtes).

Juhul, kui Eesti seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude, saaks Eesti äriühingut tsiviil- ja kaubandusajades hageda Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 4(1) alusel Soomes, kui Soomes asub sellise äriühingu põhikirjajärgne asukoht, juhatuse asukoht või peamine äritegevuse koht. Eelnev ei tähenda, et sellist Eesti äriühingut ei saaks nt juhul, kui seda juhitakse faktiliselt Soomes asuva e-residentist juhatuse poolt, enam Eestis hageda. Seda aga siiski tingimusel, et äriühingu põhikirjajärgne asukoht või peamine äritegevuse asukoht jääb Eestisse. Sellisel juhul saab Eesti äriühingut hageda nii Eestis kui Soomes. Eelnevast tulenevalt on Eestis asuvate võimalike võlausaldajate huvide tagamiseks soovituslik, et seadusandja ei kaotaks ära mõlemat – nii äriühingu juhatuse Eesti asukohta kui äriühingu põhikirjajärgset Eesti asukohta, vaid jätaks vähemalt ühe neist Eestisse.

Juhul, kui tegemist on Eesti äriühinguga, millel ei ole Eestis asukohta (sh juhatuse asukohta), ei saa sellise äriühingu puhul Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) alusel Soome kohtu poole pöörduda. Seda põhjusel, et Soome rahvusvahelise eraõiguse reeglid lähtuvad äriühingute tunnustamisel nõo inkorporatsiooniteooriast. Seega ei saaks tulevikus Eestis registreeritud, kuid faktiliselt Soomest juhitud äriühingute asutamise või lõpetamise õiguspärasuse või õigusvõime puudumise või selliste äriühingute organite otsuste kehtivuse asjadega Soome kohtu poole pöörduda ning seda olenemata sellest, kas Eesti seadusandja otsustab kaotada ära üksnes ühe – kas Eesti äriühingute Eesti asukohanõude või Eesti äriühingute juhatuse Eesti asukohanõude. Selline lahendus kaitseb ilmselt kõige paremini võimalike avalduse esitajate ja äriühingu enda õiguskindlust, kuna kõik asjaosalised teavad, et selliste vaidluste puhul saab Eestis registreeritud

¹¹⁷ Juhul, kui Soome suhtes kehtivad Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse suhtes prioriteeti omavad välislepingud (nt Soome ja Venemaa vahel sõlmitud õigusabileping), mis kuuluvad Eesti äriühingutest kostjatega seotud vaidlustes kohaldamisele, lähtuksid Soome kohtud kohtualluvuse kontrollimisel selliste välislepingute sätetest.

äriühingute puhul tulla vaid Eesti kohtusse. Seega ei muudaks kavandatav muudatus Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) kohaldamist Soome kohtute poolt.

6.1.2. Suurbritannia kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Suurbritannia kohtutes

Juhul, kui **Eesti kohtusse jõudvas õigusvaidluses on kostjaks Suurbritannias elav füüsiline isik või Suurbritannia äriühing**, toimub kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtus samal viisil, nagu Soomes elavate füüsiliste isikute või Soome äriühingute puhul (vt selle kohta lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 6.1.1.).

Soome kohta käivas alapeatükis (st analüüsi alapeatükis 6.1.1.) toodule sarnased põhimõtted kehtivad ka juhul, kui **kohtualluvust kontrolliks Suurbritannia kohus**. Seda põhjusel, et Suurbritannia on sarnaselt Soomele seotud Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrusega.

6.1.3. Ameerika Ühendriikide (Delaware) kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Ameerika Ühendriikide (Delaware) kohtutes

Juhul, kui **Eesti kohtusse jõudvas õigusvaidluses on kostjaks Ameerika Ühendriikides (Delaware) elav füüsiline isik või Ameerika Ühendriikide (Delaware) äriühing**, lähtub Eesti kohus kohtualluvuse kontrollimisel üldreeglina TsMS regulatsioonist, arvestades siiski Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklis 6 sisalduvaid piiranguid¹¹⁸ ning õigusabilepingutest tulenevaid erireegleid. St juhul, kui selliste kostjatega peetavas menetluses on mõni menetlusosalistest Vene või Ukraina kodanik või Vene või Ukraina äriühing, tuleb kohtualluvuse kontrollimisel lähtuda (vastavalt) kas Vene või Ukraina õigusabilepingust. Õigusabilepingutes sisalduva kohtualluvuse regulatsiooni kohta vt lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 6.1.1.

Sarnaselt Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrusele võivad ka TsMS puhul seoses Eesti e-residentide poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingute ning nendega seotud isikute hagemisega oluliseks osutada eelkõige need kohtualluvuse kontrollimise sätted, mis käivad kitsamalt ühinguõiguslike vaidluste kohta ning sätted, mis näevad ette äriühingute hagemise üldregulatsiooni.

Ühinguõiguslikes vaidlustes kohtualluvuse kontrollimist reguleerivad TsMS § 85 ning TsMS § 101. TsMS § 85 näeb ette valikulise kohtualluvuse sätte liikmelisusest või osalusest tulenevate ning juriidilise isiku liikme, osaniku või aktsionäri vastu esitatavate hagide jaoks. Sellise hagi võib liikmelisusel põhinev juriidiline isik, muu hulgas ka äriühing, või selle liige osanik või aktsionär esitada juriidilise isiku liikme, osaniku või aktsionäri vastu juriidilise isiku asukoha järgi. "Asukoht" viidatud sätte tähenduses määratakse kindlaks TsÜS § 29 alusel st lähtub sellest, kus asub äriühingu juhatus. Seega juhul, kui seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude või juhatuse Eestis asumise nõude, toob see kaasa selle, et Eestis registreeritud, kuid faktiliselt välisriigist juhitud äriühingute puhul ei saa sellised ühingu, selle

¹¹⁸ Näiteks saab sellest sättest tulenevalt tarbija esitada Ameerikas elava teenusepakkuja vastu tarbijalepingust tuleneva hagi, kui tarbija alaline elukoht on Eestis.

liikmed, osanikud või aktsionärid esitada liikmelisusest või osalusest tulenevaid hagisid juriidilise isiku liikme osaniku või aktsionäri vastu enam Eestis, kui äriühingu juhatuse Eestis ei asu. Siinjuures tuleb märkida, et kuigi ka hetkel kehtiva regulatsiooni tingimustes võib Eesti äriühingut nõ faktiliselt juhtida välisriigist, ei mõjuta selline võimalus siiski TsMS § 85 tõlgendamist, kuna kehtiva regulatsiooni tingimustes loetakse, et äriühingu juhatuse õigusliku tähendusega asukoht saab olla vaid Eestis.¹¹⁹ E-residentsuse projekti raames väljapakutud muudatus võib seega hakata piirama äriühingute võlausaldajate õiguskaitset, kui vastava vaidlusega ei saa pöörduda ka välisriigi kohtu poole (nt kui välisriigi kohtud lähtuvad kohtualluvuse normide formuleerimisel nõ äriühingute registreerimise kohast, mis on, arvestades seda, et enamik riike lähtub äriühingutega seotud normide formuleerimisel nõ inkorporatsiooniteooriast, küllaltki tõenäoline). Seega ei ole TsMS §-i 85 arvestades soovitatav, et seadusandja kaotaks ära Eesti äriühingute juhatuse kohustusliku Eesti asukohanõude. Vastasel korral võib selliste äriühingutega seotud võlausaldajatel olla raske (või isegi võimatu) oma nõudeid selliste äriühingute vastu maksma panna.

TsMS § 101 näeb ette erandliku kohtualluvuse aluse juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamise või tühisuse tuvastamise hagide jaoks. Selliseid hagisid saab viidatud sätte kohaselt Eestis esitada vaid juriidilise isiku asukoha järgi. Asukohta viidatud sätte tähenduses tuleks jällegi sisustada lähtudes TsÜS §-st 29, mis tähendab, et juhul, kui Eesti e-residendi poolt registreeritud Eesti äriühingut juhitakse faktiliselt välisriigist, ei saa ka selliste vaidluste puhul pärast analüüsi alapeatükis 1.1. viidatud muudatuse sisseviimist enam Eesti kohtute poole pöörduda, küll aga saab selliste vaidluste puhul Eesti kohtusse pöörduda praeguse regulatsiooni tingimustes ning seda vaatamata võimalusele, et faktiliselt võib ka täna äriühingut juhtida välisriigist. Ebatõenäoline on ka TsMS §-s 101 viidatud ning Eesti äriühingutega seotud nõ ühinguõiguslike vaidlustega välisriigi kohtu poole pöördumise võimalus, kuna enamik riike maailmas lähtub ühingutega seotud normide formuleerimisel (sh kohtualluvuse normide formuleerimisel) sarnaselt Eestiga nõ inkorporatsiooniteooriast. Seega ei ole ka TsMS §-s 101 sisalduvat regulatsiooni arvestades soovitatav, et seadusandja kaotaks ära Eestis registreeritud äriühingute Eesti asukohanõude (st sisuliselt õiguslikus tähenduses Eestis asuva juhatuse asukohanõude).

Muude tsiviilasjade osas näeb TsMS § 79 lõikes 1 sisalduv üldreegel ette, et juriidilise isiku vastu võib hagi esitada tema asukoha järgi, lisaks kasutatakse kostja (sh juriidilise isiku) “asukohta” ühendava seosena veel mitmetes teistes TsMS kohtualluvust reguleerivates sätetes.¹²⁰ “Asukoht” viidatud sätete tähenduses määratakse jällegi kindlaks TsÜS § 29 alusel. Seega juhul, kui seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude (sh juhatuse asukohanõude), toob see kaasa selle, et Eestis registreeritud, kuid faktiliselt välisriigist juhitud äriühinguid ei saa nt lepingulistest või deliktiõiguslikes vaidlustes Eesti kohtutes tulevikus enam TsMS § 79 lõikes 1 sisalduva üldreegli järgi hageda. Kui välisriigi kohus, kust juriidilist isikut faktiliselt juhitakse, lähtub kohtualluvuse määramisel aga kostjast juriidilise isiku registreerimise kohast, võib see kaasa tuua selle, et selliste isikute suhtes ei saa nende isikute võlausaldajad oma nõudeid tulevikus üheski kohtus maksma panna.

¹¹⁹ Vähemasti ei ole analüüsi autoritele teadaolevalt kordagi Eesti kohtupraktikas või õiguskirjanduses teistmoodi leitud.

¹²⁰ St: TsMS § 89, § 91 lg 1, § 97 lg 1, § 100, § 104 lg 2 ja 3, § 121.

Riigisisest kohtualluvust kontrollitakse Ameerika Ühendriikidest (Delaware'st) pärit kostjate puhul samadest põhimõtetest lähtudes, nagu Soomest pärit kostjate puhul. Vt selle kohta lähemalt käesoleva peatüki p 6.1.1.

Mis puutub **kohtualluvuse kontrollimise reegleid Ameerika Ühendriikide (Delaware) kohtus**, siis on sellised normid laiali erinevates Ameerika kohtulahendites, Ameerika föderaalreeglitest ja Delaware enda seadusandluses. Kohtualluvuse määramisel lähtutakse Delaware's (sarnaselt Ameerika Ühendriikidele tervikuna) üldistatult öeldes põhimõttest, et vaidlusel peab Delaware'ga olema mingi side (nn miinimumkontakti nõue),¹²¹ kusjuures välisriikide isikute hagemisvõimalused on küllaltki laiad.¹²² Näiteks Delaware tsiviilkoodeksi (*Delaware Code*) § 3104 punktist b tulenevalt saab Delaware kohtus hageda isikuid, kes panevad toime sama sätte punktis c loetletud tegusid. Sellisteks "tegudeks" loetakse nt äritegevusega tegelemist, teatud lepingute sõlmimist, delikti toimepanemist Delaware's, kinnisasja omamist või kasutamist Delaware's jne. Seega on nende reeglite alusel Eesti äriühingu hagemisel Delaware's esmatähtis see, kas selline äriühing Delaware's faktiliselt tegutseb (nt tegeleb äritegevusega).

Eraldi kohtualluvuse määramise reeglit nõ ühinguõiguslike vaidluste (nt äriühingu asutamise üle käiva vaidluse) käesoleva analüüsi autoritel Delaware seadusandlusest leida ei õnnestunud, kuid arvestades seda, et Delaware lähtub äriühingute tunnustamisel nõ inkorporatsiooniteooriast, võib eeldada, et Delaware kohtud lähtuksid sellisest põhimõttest ka kitsalt ühinguõiguslike vaidlustes kohtualluvuse kontrollimisel st jätaksid juhul, kui Delaware kohtusse jõuab vaidlus nt Eestis registreeritud äriühingu asutamise üle, sellise vaidluse ilmselt läbi vaatamata.

6.1.4. Ukraina kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Ukraina kohtutes

Juhul, kui **Eesti kohtusse jõudvas õigusvaidluses on kostjaks Ukrainas elav füüsiline isik**, kes ei ole Ukraina kodanik, toimub kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtus täpselt samal viisil, nagu Ameerika Ühendriikides (Delaware) elavate füüsiliste isikute puhul (vt selle kohta lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki p 6.1.3.). Juhul, **kui kostjaks on Ukraina äriühing**, tuleb kohtualluvuse kontrollimisel Eesti kohtutes lähtuda Eesti-Ukraina õigusabilepingu regulatsioonist (vt selle kohta lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 6.1.1.).

Mis puutub **kohtualluvuse kontrollimise reegleid Ukraina kohtus**, siis sisalduvad sellised reeglid Ukraina nõ tsiviilkohtumenetluse seadustikus¹²³ ja Ukraina välislepingutes. Kuna Ukraina ja Eesti Vabariik on sõlminud kahepoolse õigusabilepingu, millest tulenevalt peaksid Ukraina kohtud juhul, kui Ukrainas soovitakse hageda Eestis kodanikku või Eestis registreeritud äriühingut, lähtuma kohtualluvuse kontrollimisel üksnes sellest lepingust, ei ole Ukraina tsiviilkohtumenetluse seadustikus toodud reegleid käesolevas analüüsis lähemalt selgitatud.

¹²¹ See nn '*minimum contacts*' doktriin arendati välja Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu poolt, vt eelkõige: *Inernational Shoe Co. V. Washington*. 326 US 310 (1945), *Shaffer v Heitner*. 433 US 186 (1977).

¹²² Vt üldist selgitust kohtualluvuse määramise reeglite kohta Ameerika Ühendriikides üldiselt: S. C. Symeonides. *American Private International Law*. Kluwer Law International 2008, lk 23-41.

¹²³ 23.06.2005, N 2709-IV, OVU, 2005, N 29. Inglise keeles kättesaadav: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=187649 (21.05.2015).

Eesti-Ukraina õigusabileping ei sisalda erisätet ühinguõiguslike vaidluste jaoks, mistõttu lähtuks selliste vaidluste puhul Ukraina kohus ilmselt¹²⁴ õigusabilepingute üldregulatsioonist. Eesti-Ukraina õigusabilepingus sisalduva kohtualluvuse üldregulatsiooni järgi (artikkel 21(1)) saab isikut hageda õigusabilepingu lepinguriigis, kus on kostja elukoht või kus asub juriidilise isiku haldusorgan, esindus või filiaal. Mida selline “asumine” Eestis õigusabilepingu tähenduses Ukraina kohtu jaoks tähendaks situatsioonis, kus Eesti äriühingul ei pea Eestis enam asukohta sh juhatuse asukohta olema, ei ole üheselt selge. Ei ole välistatud, et Ukraina kohus määraks juhatuse “asukoha” nõ faktilisest kriteeriumist lähtudes, samas ei ole välistatud ka võimalus, et Ukraina kohus loeks tulenevat Eesti-Ukraina õigusabilepingu artiklis 22(2) sisalduvast kohalduva õiguse määramise reeglist Eestis registreeritud äriühingu juhatuse õiguslikuks asukohaks artikli 21(1) tähenduses koha, kus selline isik on asutatud st Eestis. Kehtiva regulatsiooni tingimustes, mille kohaselt peab Eesti äriühingu õigusliku tähendusega juhatuse asukoht olema Eestis, ei saa tulenevalt Eesti-Ukraina õigusabilepingu artiklis 21(1) toodud üldreeglist sellist Eesti äriühingut Ukrainas hageda, küll aga saaks sellist Eesti äriühingut hageda Eestis. Selline lahendus on ilmselt kõige paremini Eesti äriühingu enda jaoks ettenähtav, mistõttu ei ole segaduse tekitamise vältimiseks soovituslik Eesti äriühingu registreerimiskoha ning juhatuse õigusliku asukoha lahutamine.

6.1.5. Malaisia kostjad Eesti kohtutes ja kohtualluvuse kontrollimine Malaisia kohtutes

Juhul, kui **Eesti kohtusse jõudvas õigusvaidluses on kostjaks Malaisias elav füüsiline isik või Malaisia äriühing**, toimub kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtus samal viisil, nagu Ameerika Ühendriikides (Delaware) elavate füüsiliste isikute või Ameerika Ühendriikide (Delaware) äriühingute puhul (vt selle kohta lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 6.1.3.).

Mis puutub **kohtualluvuse kontrollimise reegleid Malaisia kohtus**, siis sisalduvad sellised reeglid erinevates kohtulahendites (sh Suurbritannia kohtulahendites, kuna Malaisia on kunagine Suurbritannia asumaa) ning Malaisia enda seadusandluses. Malaisias ei ole ühtset tsiviilkohtumenetluse seadustikku, milles oleks reguleeritud rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimist, sellised reeglid võivad sisalduda aga eriseadustes. Näiteks nõ kohtute seaduse (*Courts of Judicature Act*)¹²⁵ § 23 kohaselt alluvad Malaisia kohtule (*High Court*) mh vaidlused, mille puhul nõude alus tekkis või kostja või üks kostjatest elab või kui kostja äritegevuse asukoht (*place of business*) on sellise kohtu tööpiirkonnas. Seega saaks selle sätte alusel Eesti äriühingut, mille äritegevuse asukoht on Malaisias, hageda Malaisias. Kuna Malaisias kehtiv ühingutega seotud reeglistik näib aga üldreeglina nähtuvat nõ inkorporatsiooniteooriast, ei saaks Eestis registreeritud

¹²⁴ Käesoleva analüüsi autorid ei ole küll pädevad ennustamaks, mida Ukraina kohus teeks või ei teeks, kuid sellist oletust toetab asjaolu, et ka Ukraina tsiviilkohtumenetluse seadustik ei näe sarnaselt Eesti-Ukraina õigusabilepingule ette kohtualluvuse erireeglit kitsalt ühinguõiguslike vaidluste jaoks st Ukraina kohtul ei oleks ilmselt kiusatust täiendada õigusabilepingu sätteid selles osas enda riigisisese reeglistikuga.

¹²⁵ *Act 91 Courts of Judicature Act 1964*. Inglise keeles kättesaadav: <http://www.agc.gov.my/Akta/Vol.%202/Act%2091.pdf> (21.05.2015).

äriühingut ilmselt¹²⁶ kitsamalt ühinguõiguslikus vaidluses Malaisias hageda, vähemasti ei näi sellist võimalust toetavat Malaisia nõ kohtute seaduse reeglistik (*Courts of Judicature Act*) ega ka äriühingute seadus (*Companies Act*).¹²⁷

6.1.6. Kohtualluvuse kontrollimine maksejõuetusmenetluse asjades

Maksejõuetusasjades (sh pankroti-, kuid ilmselt¹²⁸ ka saneerimise- ja võlgade ümberkujundamise asjades) tuleb kohtualluvuse kontrollimisel Eesti kohtutes lähtuda maksejõuetusmenetluse määrusest, mis näeb artikli 3(1) esimeses lauses sisalduva üldreegli kohaselt ette, et vaidlus allub selle riigi kohtule, kus asub võlgniku nõ põhivuude kese. Sama sätte teise lause kohaselt eeldatakse, et äriühingu või muu juriidilise isiku puhul on tema põhivuude kese seal, kus asub tema registrijärgne asukoht, kuid tegemist on üksnes eeldusega, mille paikapidavust kohus peab maksejõuetusmenetluse asja lahendades vajadusel kontrollima. Äriühingu põhivuude kese maksejõuetusmenetluse määruse tähenduses võib (kuid ei pruugi) seega olla koht kus äriühing on registreeritud. Seega ei mõjuta käesoleva analüüsi punktis 1.1 viidatud muudatus iseenesest seda, kuidas kontrollitakse pankrotiasjades Eesti kohtutes kohtualluvust. Küll aga võib sellisel muudatusel olla kaudne mõju. Nimelt juhul, kui seadusandja otsustab Eesti äriühingute puhul kaotada ära selliste äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude, soodustab see võimalust, et selliseid äriühinguid juhitakse faktiliselt välisriigist, mis võib omakorda soodustada võimalust, et selliste äriühingute põhivuude kese maksejõuetusmenetluse määruse tähenduses on samuti välisriigis. Eelnev võib kahjustada Eesti äriühingu Eestis asuvaid võlausaldajaid, kuna muudab ebatõenäolisemaks võimaluse, et Eesti äriühingu pankrotiasja saab menetleda Eesti kohus. Eelnevast tulenevalt võib näiteks Maksu- ja Tolliametil olla tulevikus raskem oma nõudeid Eestis registreeritud, kuid faktiliselt välisriigist juhitud äriühingute suhtes maksma panna, kuna selliste äriühingute suhtes ei pruugi pankrotimenetlust saada maksejõuetusmenetluse määruse kohaselt Eestis läbi viia.

¹²⁶ "Ilmselt", kuna Malaisia kohtualluvuse reeglite kohta tõsikindlate järelduste tegemine ei ole käesoleva analüüsi koostajate pädevuses põhjusel, et neil puuduvad Eesti juristidena terviklikud teadmised Malaisia õigussüsteemist.

¹²⁷ *Companies Act 1965 Act 125.* Kätesaadav: <https://www.ssm.com.my/acts/fscommand/CompaniesAct.htm> (21.05.2015).

¹²⁸ Eesti saneerimismenetlust ja võlgade ümberkujundamise menetlust ei ole lisatud maksejõuetusmenetluse määruse Lisas A viidatud menetluste hulka, mille suhtes maksejõuetusmenetluse määrust kohaldatakse. Justiitsministeeriumi varasema seisukoha (Vt: Seletuskiri Vabariigi Valitsuse istungi päevakorrapunkti „Eesti seisukohad Euroopa Parlamendi ja nõukogu maksejõuetusmenetluse määruse eelnõu kohta“ juurde. Justiitsministeerium 2013, lk 6. Kätesaadav: [file:///C:/Users/kerstin.jyrgenson/Downloads/Seletuskiri%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kerstin.jyrgenson/Downloads/Seletuskiri%20(1).pdf)) (21.05.2015) järgi ei vasta nt saneerimismenetlus määruse tähenduses maksejõuetusmenetluse kriteeriumitele, kuid olemuslikult võib käesoleva analüüsi autorite arvates ka saneerimismenetluse ja võlgade ümberkujundamise menetluse näol olla tegemist määruse tähenduses maksejõuetusmenetlustega. Igal juhul ei ole välistatud, et saneerimismenetlus ja võlgade ümberkujundamise menetlus lisatakse määruses loetletud maksejõuetusmenetluste loetellu tulevikus.

6.1.7. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest

Eesti kohtutes reguleerivad rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimist välislingid (eelkõige nn õigusabilepingud), EL määrused (eelkõige nn Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus) ning TsMS. Nende õigusaktide kohaldamine sõltub sellest, millised isikud on konkreetse vaidluse poolteks ning millise vaidlusega on tegemist.

Eesti kohtutes ja välisriigi kohtutes kehtivaid kohtualluvuse kontrollimise reegleid arvestades on vaidlustes osalejate õiguskindluse tagamise huvides soovitatav, et seadusandja ei soodustaks Eesti äriühingute registreerimise koha lahutamist nende faktilise juhtimise kohast. Sellise lahutamisega võivad kaasned järgmised **kohtualluvuse kontrollimise regulatsiooniga seotud riskid**. Esiteks võib selline lahutamine muuta raskemini prognoositavaks selle, kas Eesti või välisriigi kohtud selliste äriühingutega seotud vaidlusi menetleks, teisalt võib selline lahutamine (eelkõige TsMS-s sisalduvaid kohtualluvuse reegleid arvestades) viia tulemuseni, kus Eesti äriühingut ei ole teatud vaidluste puhul võimalik hageda ei Eestis ega ka välisriigis. Selline lahendus võib oluliselt kahjustada Eesti äriühingutega õigussuhetesse astuvate isikute huve ning mõjuda halvasti Eesti äriühingute kuvandile välisriikides. Lõpetuseks võib selline lahutamine muuta keerulisemaks Eestis asuvate võlausaldajate (nt (läbi Maksu- ja Tolliameti) Eesti Vabariigi) nõuete maksmapanemise Eesti äriühingute pankrotimenetluses.

6.2. Menetlusedokumentide kättetoimetamise regulatsioon

Uuringu lähteülesande kohaselt tuleks analüüsis anda ülevaade kehtivast õigusest, mis reguleerib menetlusedokumentide kättetoimetamist, sh fakti, millal saab lugeda menetlusedokumendi kättetoimetatuks ning millised on menetlusedokumentide keelelisel nõuded. Lisaks tuleb analüüsida, kuidas mõjutab käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1 väljapakutud muudatus menetlusedokumentide kättetoimetamise tõhusust ja kiirust ning millised riskid võivad kaasned võrreldes kehtiva õigusega. Analüüsida tuleb, kas olukorras, mil isikul ei ole Eesti aadressi ja ta ei oleks kohustatud edaspidi määrama kontaktisikut menetlusedokumentide kättesaamiseks, on tagatud põhiseaduse (PS)¹²⁹ § 24 lõikes 2 sätestatud põhiõigus.¹³⁰ Lisaks peab analüüsis pöörama tähelepanu keeleaspektile ning analüüsida tuleb, millised riskid võivad kaasned eestikeelsete menetlusedokumentide kättetoimetamisel, ning kas ja kuidas on võimalik e-residentide suhtes ületada keelelisest aspektist tulenevaid probleeme. Analüüsida tuleb, kas ja kuidas oleks võimalik rakendada e-toimiku infosüsteemi kohtudokumentide kättetoimetamisel ning mis kaasneb

¹²⁹ RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 1.

¹³⁰ Sellele küsimusele ei ole analüüsi autorite arvates võimalik vastata. Esiteks juhivad analüüsi autori tähelepanu sellele, et tulenevalt lähteülesandes kirjeldatud seadusandja kavatsusest (vt analüüsi alapeatükki 1.1.), ei plaani seadusandja muuta ÄS § 63¹ lg-s 2 sisalduvat regulatsiooni st vabastada äriühingud kohustusest selles sättes kirjeldatud juhtudel nimetada isik, kellele saab Eestis asuvale aadressile menetlusedokumente kätte toimetada. Teiseks märgivad analüüsi autorid, et isegi, kui see muudatus Eesti õigusesse sisse viidaks, ei tähendaks see seda, et välisriigis asuvatele isikutele ei tuleks menetlusedokumente kätte toimetada muul viisil võrreldes kättetoimetamisega §-s 63¹ viidatud aadressile. St põhiõigust olla oma (Eesti) kohtuasja arutamise juures tuleb välisriigis elavale või asuvale isikutele mh läbi menetlusedokumentide kättetoimetamise regulatsiooni nagunii tagada, ÄS § 63¹ reguleerib lihtsalt ühte võimalikku viisi, kuidas menetlusedokumente äriühingule kätte toimetada saab.

sellega, kui võimaldada välismaalastele juurdepääs e-toimiku infosüsteemile. Muuhulgas tuleb analüüsida asjaolu, kas inglisekeelse toe lisamine infosüsteemile on piisav, võttes arvesse asjaolu, et e-residentsust võib taotleda igaüks olenemata keeleoskustest. Järgnevalt antakse vastused tõstatatud küsimustele. Lähtudes käesoleva analüüsi põhieesmärgist on seejuures tähelepanu pööratud eelkõige küsimusele, kuidas on kehtivat regulatsiooni arvestades võimalik menetlusdokumente kätte toimetada Eesti äriühingule, millel ei ole Eestis asukohta, ning sellise äriühinguga seotud isikutest e-residentidele.

6.2.1. Menetlusdokumentide kättetoimetamine Eestis ja välisriikides

Eestis kehtiv menetlusdokumentide kättetoimetamise regulatsioon paikneb Eesti välislepingutes, Euroopa dokumentide kättetoimetamise määruses¹³¹ ja TsMS 6. osas. Menetlusdokumendi kättetoimetamise mõistet on reguleeritud täpsemini TsMS §-s 306, sama sätte viimases lõikes on loetletud dokumendid, mis tuleb menetlusosalisele kätte toimetada. TsMS § 306 lõike 1 kohaselt on menetlusdokumendi kättetoimetamine dokumendi üleandmine saajale selliselt, et saajal oleks võimalik dokumendiga oma õiguste teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda.

Välisriigis asuvale isikule (sh Eesti e-residendile) ning Eesti äriühingule, millel ei ole Eestis asukohta, saab menetlusdokumentide Eestis kätte toimetada samadel põhimõtetel, nagu Eesti isikutele. Näiteks menetlusdokumentide kättetoimetamine isikutele elektrooniliselt (sh TsMS § 311¹ lõike 3 kohaselt infosüsteemis avamise läbi) toimub Eesti e-residentidele samas korras nagu igasugustele muudele menetlusosalistele. Menetlusdokumendi kättetoimetamise puhul välisriigis tuleb siiski arvestada (eelkõige)¹³² menetlusdokumendi välisriigis kättetoimetamise erireegleid, mis tulenevad TsMS §-st 316, Euroopa dokumentide kättetoimetamise määrusest, Haagi 1965 dokumentide kättetoimetamise konventsioonist¹³³ ja Eesti õigusabilepingutest, mille Eesti Vabariik on sõlminud Vene Föderatsiooni, Ukraina, Poola, Läti ja Leeduga. Eelkõige sisalduvad nendes õigusaktides sätted selle kohta, kuidas on võimalik menetlusdokumentide

¹³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1393/2007, 13. november 2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (dokumentide kättetoimetamine), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000. – ELT L 324, 10.12.2007, lk 79-120.

¹³² "Eelkõige", sest teoreetiliselt võib asjakohases välisriigis olla kehtestatud ka reegleid selle kohta, et välisriigi (nt Eesti) kohtulahendeid ei tunnustata, kui menetlusdokument toimetati saajale kätte elektrooniliselt. Käesoleva analüüsi autorid ei ole sellistest regulatsioonidest siiski teadlikud – olulisemaks peetakse mitte seda, mil viisil menetlusdokument kätte toimetatakse, vaid seda, et dokumendi saajal oleks olnud võimalik piisavalt aegsasti dokumendiga tutvuda. Näiteks Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse art-st 45(1)b tulenevalt saab kohtulahendi tunnustamisest keelduda, kui kohtuotsus on tehtud tagaselja ning kostjale ei toimetatud menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte piisavalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud ennast kaitsta, va juhul, kui ta ei algatanud kohtuotsuse vaidlustamise võimalust, kui tal oli selleks võimalust. Küsimust, mil viisil täpselt (nt kas elektrooniliselt, AS §-le 63¹ sarnanevate reeglite alusel vms) tuleb menetlusdokument kostjale kätte toimetada, Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus ei reguleeri – oluline on vaid see, et dokument toimetataks kostjale kätte "piisavalt aegsasti ja sellisel viisil, et kostja saab end kaitsta".

¹³³ Tsiviil- ja kaubandusajades kohtu- ja kohtuväliste dokumentide välisriikides kätteleandmise konventsioon. - RT II 1996, 1, 1.

kättetoimetamiseks teiste riikide ametiasutustelt abi paluda, millises vormis peavad olema vastavad taotlused, milliseid viise saab välisriigi ametiasutus kasutada välisriigi menetluskohustusi kätte toimetamisel jne. Lähtudes nende reeglite sisust, ei saa need reeglid kuidagi olla mõjutatud sellest, kas seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingute kohustusliku asukohanõude või mitte, mistõttu ei ole võimalik hinnata ka seda, kas Eesti äriühingu kohustusliku asukohanõude kaotamine on Euroopa Liidu reeglite ning välislepingutega nõ “kooskõlas”.

Välisriigis asuvaid isikuid silmas pidades on Eesti seadusandja ette näinud eriregulatsiooni, mis peaks mõneti leevendama vajadust sellistele isikutele välisriigis menetluskohustusi kätte toimetada. Nimelt võib AS § 63¹ lõike kohaselt ettevõtja lisaks oma aadressile esitada registripidajale ühe isiku Eesti aadressi, millele saab sellele isikule kätte toimetada ettevõtja menetluskohustusi ja ettevõtjale suunatud tahteavaldusi. Kolmandate isikute suhtes kehtib nimetatud isiku õigus võtta ettevõtja nimel vastu ettevõtja menetluskohustusi ja ettevõtjale suunatud tahteavaldusi vastavalt AS § 34 lõikes 2 sätestatule. Juhtudel, kui vähemalt poolte osahinguga, aktsiaseltsi või filiaali juhatuse liikmete elukoht ei ole Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsi Konföderatsioonis, peab osahing, aktsiaselts või välismaa äriühing tulenevalt AS § 63¹ teisest lõikest sellise isiku nimetama. Viidatud regulatsiooni ei mõjutaks kuidagi see, kui seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude. Siinkohal tasub aga tähelepanu juhtida ühele praktilisele probleemile, mis AS § 63¹ kohaldamisega seoses üles kerkida võib. Nimelt võib AS § 63¹ regulatsiooni nõ postkastifirmade puhul (mis on küll registreeringu poolest Eesti äriühingud, kuid millel puudub Eestis asukoht) olla lihtne kuritarvitada – piisab vaid kahe sellise äriühingu loomisest ja äriregistrile nende aadresside edastamisest. AS § 63¹ regulatsioon (mis ei näe ette, et nõ kontaktisikuks peab olema füüsiline isik) võimaldab sisuliselt seda, et üks äriühing võtab vastu teise äriühingu menetluskohustusi ja vastupidi. Sellist probleemi võiks praktikas aidata vältida see, kui menetluskohustuste Eestis vastuvõtjaks tuleb märkida nt Eesti advokaat või notar. Samas ei tagaks ka selliselt parandatud regulatsioon, et isikud tõepoolest neile suunatud menetluskohustused (nt kohtukutse) kätte saaks, mistõttu jääb välisriigis asuvate isikute puhul, kellele ei õnnestu välisriigis menetluskohustusi kätte toimetada, alati oht, et menetluskohustuste saajate suhtes tehakse nt tagaseljaotsus. Sellise ohu suurust ei mõjuta aga kuidagi seadusandja plaan kaotada ära Eestis registreeritud äriühingute kohustuslik asukohanõue või lubada isikutel saada Eesti e-residentsust.

Tulenevalt TsMS § 32 lõikest 1 toimub Eesti kohtumenetlus ja kohtu asjaajamine eesti keeles st ka Eesti kohtumenetluse käigus kätte toimetatavad dokumendid peavad olema eesti keeles, kuigi teistes Euroopa Liidu liikmesriikides asuval saajal võib teatud tingimustel tulenevalt Euroopa dokumentide kättetoimetamise määrusest olla õigus keelduda menetluskohustuste vastuvõtmisest.¹³⁴ See on ka ainus õiguslik tagajärg Eestis kehtiva õiguse kohaselt,¹³⁵ mis võib saabuda, kui menetluskohustus toimetatakse välisriigis asuval isikule kätte (eesti) keeles, millest

¹³⁴ Vt selle kohta lähemalt dokumentide kättetoimetamise määruse art 8. Õigus keelduda dokumendi vastuvõtmisest on saajal selle artikli järgi juhul, kui ta ei saa eesti keelest aru ning kui dokument ei ole selle Euroopa Liidu liikmesriigi (ühes) ametlikus keeles, mille kohtutelt pakus Eesti kohus abi menetluskohustuste kättetoimetamiseks.

¹³⁵ Lisaks võib sellisel juhul teoreetiliselt tekkida probleeme Eesti kohtulahendi välisriigis maksmapanemisega. Selline võimalus sõltub aga regulatsioonist, mis kehtib riigis, kus Eesti kohtulahendit maksmata panna soovitakse, ning ei mõjuta Eesti menetlusreeglite kohaldamist.

ta ei saa aru. Mõistagi on võimalik, et välisriigis asuv e-resident ei oska eesti keelt, kuid kehtiva õiguse kohaselt ei ole see aluseks, et lugeda menetluskohustus talle kui saajale mitte kättetoimetatuks. Menetluskohustuste kättetoimetamist nt inglise keeles ei saaks Eesti kohtumenetluses praktilistel põhjustel toimuda, kuna kõik kohtunikud ei pruugi inglise keelt osata, menetleja peab aga kättetoimetatavatest menetluskohustusdokumentidest alati ise aru saama.

See, kas ja kuidas on võimalik rakendada e-toimiku infosüsteemi kohtudokumentide kättetoimetamisel ning mis kaasneb sellega, kui võimaldada välismaalaste juurdepääs e-toimiku infosüsteemile, sõltub sellest, milline on suhtumus seda süsteemi hallata – õiguslikus mõttes ei ole vahet, kas menetluskohustusdokumente toimetatakse selle süsteemi vahendusel kätte äriühingule, millel on Eestis asukoht või Eesti äriühingule, millel ei ole Eestis asukohta; välisriigi kodanikule või Eesti e-residentist välisriigi kodanikule tingimisel, et menetluskohustusdokumendi kättetoimetamisel e-toimiku vahendusel järgitaks Eesti tsiviilkohtumenetluse reegleid.¹³⁶ Muuhulgas ei välista e-toimiku vahendusel menetluskohustusdokumentide kättetoimetamist Eestis kehtivad välislepingud ning ei välistaks ilmselt¹³⁷ ka Euroopa dokumentide kättetoimetamise määrus. Näiteks Euroopa dokumentide kättetoimetamise määruse artiklist 1 tulenevalt tuleb menetluskohustusdokument toimetada selle saajale kätte küll Euroopa dokumentide kättetoimetamise määruse alusel, kui saaja aadress on teada ning see asub Euroopa Liidus, kuid kuna määruse artikkel 14 võimaldab kohtul lisaks määruses sisalduvale üldregulatsioonile (mis võimaldab kasutada dokumendi kättetoimetamiseks teise liikmesriigi kohtu abi) toimetada dokument saajale kätte ka otse, kasutades selleks registreeritud posti, millega saaja kinnitab dokumendi kättesaamist, siis ei oleks määrusega ilmselt vastuolus ka dokumendi saatmine teises Euroopa Liidu liikmesriigis elavale isikule läbi süsteemi, mille alusel saaja kinnitab dokumendi kättesaamist, kui saaja isikusamasust on seejuures võimalik kontrollida. Euroopa dokumentide kättetoimetamise määruses viidatud menetluskohustusdokumendi postiga saatmise võimalusele sarnase võimaluse näeb ette ka Haagi 1965 dokumentide kättetoimetamise konventsiooni artikkel 10(1). Mis puutub Eesti õigusabilepinguid, siis puuduvad neis lepingutes normid, mis takistaksid dokumentide nõ otse (nt e-toimiku vahendusel) kättetoimetamist õigusabilepingu partnerriikides elavatele või asuvatele isikutele. Õigusabilepingutes sisalduvad küll reeglid kohtulahendite tunnustamisest keeldumise kohta, kuid sellised reeglid ei näe tunnustamisest keeldumise alusena ette asjaolu, et dokument toimetati menetlusosalisele kätte nõ otse st mitte õigusabilepingu partnerriigi ametiasutuse kaudu rahvusvahelise õigusabi osutamise korras.¹³⁸ Lõpetuseks märgivad analüüsi autorid justiitsministeeriumi püstitatud

¹³⁶ Justiitsministeeriumi lähteülesandest tulenevalt ei ole käesoleva analüüsi eesmärgiks anda hinnangut e-toimikule kui sellisele. Seetõttu võtavad käesoleva analüüsi autorid analüüsi aluseks eelduse, et menetluskohustusdokumentide kättetoimetamine e-toimiku vahendusel on põhimõtteliselt Eesti tsiviilkohtumenetluse reeglitega kooskõlas, kuid juhivad siiski tähelepanu sellele, et e-toimiku vahendusel menetluskohustusdokumentide kättetoimetamisel on praktikas esinenud mitmeid tehnilisi probleeme (nt dokumendid ei "avane", "kaovad süsteemist", e-toimik nõ "jookseb kinni" jms).

¹³⁷ "Ilmselt", kuna lõpliku tõlgenduse Euroopa dokumentide kättetoimetamise määrusele saab anda vaid Euroopa Kohus.

¹³⁸ Näiteks Eesti-Ukraina õigusabilepingu art 43(1) näeb Ukraina kohtu jaoks küll ette võimaluse keelduda Eesti kohtulahendi tunnustamisest, kui kostja ei võtnud Eesti menetlusest osa, kuna talle või tema volinikule ei toimetatud õigeaegselt ja "nõuetekohaselt" kätte kohtukutset. Õigusabilepingust ei tulene aga, et selline "nõuetekohasus" peaks tähendama, et dokument toimetatakse kätte just Eesti-Ukraina õigusabilepinguga võimaldatud riikidevahelise õigusabi korras. Ilmselt peab kättetoimetamine

küsimusele vastamiseks, et see, kas inglisekeelse toe lisamine e-toimiku infosüsteemile on (kasutades lähteülesandes olevat sõnastust) “piisav”, sõltub (isikute efektiivse õiguskaitse saavutamise vajadust arvestades) e-residentide keeleoskusest. Nagu eelnevalt selgitatud, peab menetlusedokumendi sisust alati aru saada menetleja, Eesti kohtunikonnalt ei saa aga inglise keele oskust menetlusedokumentide koostamise tasemel eeldada.

Kuivõrd TsMS 6. osa sätted ei kasuta äriühingu “asukohta” ühendava seosena dokumentide kättetoimetamise kontekstis,¹³⁹ ei mõjuta Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukoha kaotamine iseenesest Eestis kehtivat menetlusedokumentide kättetoimetamise regulatsiooni. Küll aga võib sõltuvalt Eesti e-residentide huvist asutada Eesti äriühinguid, selline muudatus mõjutada Eesti kohtute töökoormus sellistele äriühingutele ja nendega seotud isikutele menetlusedokumentide kättetoimetamisel. Nimelt juhul, kui seadusandja otsustab kaotada Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude, suureneb ilmselt huvi selliste äriühingute asutamise vastu neil isikutel, kes asuvad välisriigis. Seeläbi muutub ka tõenäolisemaks, et äriühingutega seotud vaidlustes on vaja kohtudokumente kätte toimetada isikutele, kes elavad või asuvad välisriigis. Selline kättetoimetamine on võrreldes riigisisese kättetoimetamisega kättetoimetamist korraldavatele ametiasutustele koormavam ja kulukam ning võib Eesti kohtus käivat menetlust venitada. Kirjeldatud puuduseid ei tohiks siiski üle tähtsustada, kuivõrd ka kehtiva regulatsiooni tingimustes on vajalik menetlusedokumente mõnikord kätte toimetada välisriigis ning, arvestades tsiviilvaidluste muutumist üha rahvusvahelisemaks, oleks naiivne arvata, et Eesti suudaks (või ka peaks) kuidagi oma riigisiseste reeglite abil menetlusedokumentide rahvusvahelist kättetoimetamist vältima. Eelnev ei kehti mõistagi nende kättetoimetamiste kohta, mis kaasneksid vaid üksnes välisriigist juhitud äriühingute arvu suurenemise kui sellisega (st täpsemini registrimenetlusega seotud¹⁴⁰ dokumentide kättetoimetamisega).

6.2.2. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest

Eestis kehtiv menetlusedokumentide kättetoimetamise regulatsioon sisaldub Eesti välislepingutes, Euroopa dokumentide kättetoimetamise määruses ja TsMS-s. Menetlusedokumentide kättetoimetamine välisriigis elavatele Eesti e-residentidele või Eesti e-residentide poolt asutatud äriühingutele toimub samasuguses korras, nagu menetlusedokumentide kättetoimetamine igasugustele teistele isikutele Eesti kohtumenetluses, mh oleks sellistele isikutele (sarnaselt igasugustele muudele isikutele) võimalik dokumente kätte toimetada e-toimiku vahendusel tingimusel, et selline kättetoimetamine vastab TsMS reeglitele. Menetlusedokumentide kättetoimetamist välisriigis asuvatele isikutele e-toimiku vahendusel Eestis kehtivad rahvusvahelised lepingud ja Euroopa kättetoimetamise määrus ilmselt ei takista. Küll aga ei saa Eesti kohtutelt nõuda menetlusedokumentide kättetoimetamist välisriigis elavatele või asuvatele isikutele muus kui eesti keeles.

---

selle sätte tähenduses vastama siiski Eesti kui menetluse asukohariigi tsiviilkohtumenetluse dokumentide kättetoimetamise nõuetele.

¹³⁹ Vrdl aga nt TsMS § 323, mis reguleerib menetlusedokumendi kättetoimetamist “äriruumis”.

¹⁴⁰ Näiteks peab registripidaja ÄS § 60 lg-st 1 tulenevalt teatud tingimuste esinemisel hoiatama osaühingut registrist kustutamise eest jms.

Menetlusedokumentide kättetoimetamise puhul ei ole vahet, kas Eesti äriühingul, millele dokument kätte toimetatakse, on Eestis asukoht või mitte, kuivõrd juriidilise isiku asukohta ei kasutata Eestis kehtivates menetlusedokumentide kättetoimetamist reguleerivates õigusnormides ühendava seosena. Eelnevast tulenevalt ei tekita käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatus vahetult mingeid **menetlusedokumentide kättetoimetamise regulatsiooniga seotud riske**. Kaudselt võib e-residentsuse projekt siiski kaasa tuua Eesti kohtute ja muude ametiasutuste töökoormuse kasvu, kui kasvab vajadus toimetada dokumente kätte välisriigis. Sellist ohtu ei tohiks ületähtsustada, kuna menetlusedokumentide välisriigis kättetoimetamise vajadust võib tsiviilvaidluste rahvusvahelisemaks muutumise tõttu nagnii ennustada. Eelnev ei puuduta siiski kitsamalt registrimenetlusega seotud menetlusedokumentide kättetoimetamist. Nimelt juhul, kui Eesti e-residentidega seotud äriühingud Eestis ei tegutse, Eestiga mingit faktilist seost ei oma ning seetõttu kunagi Eestis toimuvates tsiviilvaidlustes ei osale, võib sellistele isikutele ja nendega seotud isikutele siiski olla vajalik toimetada dokumente kätte seoses registrimenetlusega. See suurendab ilmselt oluliselt Eesti kohtute töökoormust võrreldes nõ tavapärase tsiviilvaidluste rahvusvahelisemaks muutumise situatsiooniga. Lõpetuseks võib e-residentsuse projekti edukus (sh suure arvu e-toimiku kasutajate lisandumine) mõjutada negatiivselt ka e-toimiku tehnilist toimimist, kuid seda võimalust ei ole käesoleva analüüsi autorid pädevad hindama.

6.3. Kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise regulatsioon

Uuringu lähteülesandes on palutud analüüsida, kuidas toimub Soome, Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide, Malaisia ja Ukraina kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Eestis, sh millistel juhtudel kaasneb oht, et Eestis ei tunnustataks nende riikide kohtulahendeid. Lisaks palutakse analüüsida, kuidas toimub Eesti kohtulahendite tunnustamine Soomes, Suurbritannias, Ameerika Ühendriikides, Malaisias ja Ukrainas, sh millistel juhtudel võib realiseeruda oht, et Eestis tehtud kohtulahendit vastavates riikides ei tunnustataks või täidetak. Mh palutakse analüüsida olukordi, kus asjas on tehtud tagaseljaotsus või menetlusedokument (menetlust alustav dokument) on saajale kätte toimetatud avalikult.

6.3.1. Soome kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Soomes

Kaubandus- ja tsiviilasjades tehtud kohtulahendite vastastikkust tunnustamist ja täitmist Euroopa Liidus (sh Soome ja Eesti vahel) reguleerib eelkõige¹⁴¹ nn Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus, mille kohaldamisalasse langevad mh ühinguõiguslikes, lepingulistest ja lepinguvälisest vaidlustest tehtud kohtulahendid. Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus näeb ette teistest EL liikmesriikidest pärit kohtulahendite tunnustamise ilma ühegi erimenetlusega, lisaks on selle määrusega kaotatud kohtulahendite täidetavaks tunnustamise (ehk nn *exequatur*) menetlus. Eelnev tähendab seda, et Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse kohaselt saab teistest EL riikidest pärit kohtulahendiga

¹⁴¹ Ülevaadet Euroopa Liidus kohtulahendite vastastikkust tunnustamist, täidetavaks tunnustamist ja täitmist reguleerivate Euroopa Liidu määruste kohta, vt: M. Torga. Välisriigi kohtulahendite ja muude täitedokumentide tunnustamine, täidetavaks tunnustamine ja täitmine Eestis. – *Juridica* 1/2015, lk 55, 63-64.

pöörduda otse Eesti täituri poole ilma vajaduseta sellist kohtulahendit eelnevalt Eesti kohtu poolt täidetavaks tunnistada. Kohus võib siiski juhul, kui välisriigi kohtulahendi täitmist on Eestis vaidlustatud, keelduda Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrusest tulenevatel tingimustel kohtulahendi Eestis täitmisest. Alused keeldumaks välisriigis (sh Soomes) tehtud kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest on loetletud Brüsseli I (uuesti sõnastatud määruse) artiklis 45 koostoimes artikliga 46. Neist käesoleva analüüsi eesmärke arvestades kõige olulisemad on alused keelduda välisriigi kohtulahendi tunnustamisest seoses puudustega kostjale dokumentide kättetoimetamisel (tagaseljaotsused) ning seoses välisriigi kohtu poolt ühinguõiguslike vaidlusi puudutavate kohtualluvuse sätete rikkumisega:

- **Tagaseljaotsused** - Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 45(1)(b) koostoimes artikliga 46 kohaselt on kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest keeldumise aluseks asjaolu, et kohtuotsus on tehtud tagaselja ning kostjale ei toimetatud menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte piisavalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui kostja ei algatanud kohtuotsuse vaidlustamise menetlust, kui tal oli selleks võimalus. Seega on Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel võimalik keelduda Eestis tunnustamast või täitmast mh Soomest pärit tagaseljaotsuseid, mille puhul ei toimetatud kostjale menetluse algatamist käsitlevat dokumenti kätte või toimetati kätte avalikult ilma, et kostja oleks tegelikkuses saanud dokumendiga tutvuda.
- **Ühinguõiguslike sätete rikkumine** - E-residentide poolt asutatud äriühingutega seoses võib Eesti kohtute jaoks aktuaalseks osutada ka võimalus keelduda teisest EL riigist (sh Soomest) pärit kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 45(1)(ii) koostoimes artikliga 24(2) alusel. Viidatud sätete järgi võib välisriigi kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest keelduda, kui välisriigi kohtulahendi tegemisel rikuti Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrusega ühinguõiguslike vaidluste jaoks ette nähtud erandliku kohtualluvuse reegleid. Näiteks võiks Eesti kohus keelduda Soome kohtulahendi tunnustamisest, kui Soome kohtus lahendati Soomes elava e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingu juhatuse otsuse kehtivuse küsimus. Sellise võimaluse esinemine praktikas on aga ebatõenäoline, kuivõrd Soome kohus lähtuks Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikli 24(2) alusel rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimisel sarnaselt Eestile nõrka inkorporatsiooniteooriast st tõenäoliselt sellist vaidlust üldse ei lahendaks.

Eesti kohtulahendite tunnustamine ja täitmine Soomes toimub sarnaselt Eestiga EL määruste, sh Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel. Seega saavad ka Soome kohtud keelduda Eesti kohtulahendite tunnustamisest ja täitmisest, kui Eestis toimetati Soomes elavale e-residendile menetlust algatav dokument kätte avalikult tingimusel, et on täidetud muud Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artiklis 45(1)(b) viidatud tingimused (nt et selline Soome e-resident on Eesti kohtulahendi Eestis edutult vaidlustanud).

6.3.2. Suurbritannia kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Suurbritannias

Kuivõrd Suurbritannia Ühendkuningriik on sarnaselt Soome Vabariigile Euroopa Liidu liikmesriigiks, kehtivad Suurbritannia kohtulahendite Eestis tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise osas täpselt samad põhimõtted, mis kehtivad Soome kohtulahendite Eestis tunnustamise ja täidetavaks

tunnistamise kohta. Samas korras toimub ka Eesti kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Suurbritannias.

6.3.3. Ameerika Ühendriikide (Delaware) kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Ameerika Ühendriikides (Delaware's)

Ameerika Ühendriikide (sh Delaware) kohtute poolt ühinguõiguslikes, lepinguõiguslikes ja lepinguvälistes vaidlustes¹⁴² tehtud kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine toimub Eesti kehtiva regulatsiooni kohaselt TsMS-s sätestatud korras. Ameerika Ühendriikide (Delaware) kohtulahendite tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest on võimalik keelduda, kui esineb mõni TsMS §-s 620 kirjeldatud alustest. Üheks selliseks aluseks on TsMS § 620 lõike 1 punkti 2 kohaselt alus, et kostja või muu võlgnik ei ole saanud oma õigusi mõistlikult kaitsta, eelkõige kui ta ei saanud kohtukutset või muud menetlust algatavat dokumenti kätte õigel ajal ja nõuetekohasel viisil, välja arvatud juhul, kui tal oli mõistlik võimalus kohtulahend vaidlustada ja ta seda ettenähtud tähtaja jooksul ei teinud. Seega on TsMS § 620 lõike 1 punkti 2 alusel põhimõtteliselt võimalik keelduda nõ tagaseljaotsuste tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest, mille puhul ei olnud kostjal võimalik end menetluses kaitsta.

Ameerika Ühendriigid tunnustavad ja täidavad välisriikide kohtulahendeid reeglina¹⁴³ lähtudes nõ vastastikususe põhimõttest välislepingute alusel. Eesti ei ole Ameerika Ühendriikidega sõlminud välislepingut kaubandusajades tehtud kohtuotsuste vastastikkuseks tunnustamiseks ja täidetavaks tunnustamiseks. Eelnevast tulenevalt võib Eesti kohtulahendite maksmapanemine Ameerika Ühendriikides (Delaware) olla raskendatud, kuivõrd Delaware kohtud hindaksid Eesti kohtulahendi tunnustamisel ja täidetavaks tunnustamisel seda, kas sarnast Delaware kohtulahendit tunnustatakse ja tunnustatakse täidetavaks Eestis. Kuidas Delaware kohtud seda täpselt teeksid, ei ole aga võimalik ennustada. Juhul, kui Eesti kohtulahend tehakse e-residendi suhtes, kes elab Delaware's võib seega tekkida oht, et kohtulahendi võlausaldaja ei saa oma nõuet sellise e-residendi vastu praktikas maksta panna. Eelnev ei kehti aga siiski nõ rahaliste kohtulahendite suhtes (st millega on mõistetud välja teatud rahasumma), kuna nende suhtes on Delaware koodeksiga (*Delaware Code*) kehtestatud erireeglid, mis sisalduvad koodeksi §-s 4803. Mh saaks nende reeglite kohaselt keelduda Eesti kohtulahendi tunnustamisest Delaware's, kui Eesti kohtul ei olnud nõ personaalset jurisdiktsiooni (*personal jurisdiction*) kostja suhtes st kui Eesti kohus oleks nt lahendanud vaidluse, mis Delawares kehtivate põhimõtete kohaselt ei oleks saanud Eesti kohtule alluda. Kuna Eestis registreeritud äriühingu loeks Delaware kohtud tulenevalt Delaware rahvusvahelise eraõiguse reeglitest aga alati Eesti äriühinguks, oleks Eesti kohtul Delaware õiguse tähenduses siiski ilmselt alati nõ personaalne jurisdiktsioon (*personal jurisdiction*)

¹⁴² Nt perekonnaõiguslikes vaidlustes tehtud lahendite tunnustamisele ja täidetavaks tunnustamisele Eestis võivad kohalduda ka erinevad Haagi konventsioonid, millega Ameerika Ühendriigid võivad olla liitunud. E-residentide poolt Eesti äriühingute asutamist need konventsioonid aga kuidagi ei puuduta. Huvi korral vt siiski lähemalt Eesti suhtes kehtivaid Haagi konventsioone ja nende liikmesriike Haagi Konverentsi koduleheküljelt: www.hcch.net (21.05.2015).

¹⁴³ Erinevates osariikides võib siiski kehtida erinev regulatsioon, mh ei pruugi kõik osariigid lähtuda kohtulahendite tunnustamisest nõ vastastikkuse põhimõttest. Vt selle kohta lähemalt: S. C. Symeonides. *American Private International Law*. Kluwer Law International 2008, lk 336.

Eesti äriühingu suhtes ning seda olenemata sellest, kas seadusandja otsustab Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude kaotada või mitte.

6.3.4. Ukraina kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Ukrainas

Ukrainas tehtud kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Eestis toimub Eesti-Ukraina õigusabilepingu alusel. Eesti-Ukraina õigusabileping räägib seejuures tunnustamise kõrval küll kohtulahendite “täitmiseks loa andmisest”,¹⁴⁴ kuid sellise loa andmise näol on olemuslikult tegemist kohtulahendi täidetavaks tunnustamise määruse tegemisega.

Eesti-Ukraina õigusabilepingust tulenevad alused välisriigi kohtulahendi tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest keeldumiseks on loetletud õigusabilepingu artiklis 43, mida täiendab artikkel 18. Kuivõrd tegemist on välislepinguga, mis omab PS §-st 123¹⁴⁵ tulenevalt prioriteeti riigisiseste seaduste ees, ei saa Eesti-Ukraina õigusabilepingus olevaid välisriigi kohtulahendite tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluseid nõ korrigeerida või täiendada TsMS §-s 620 sisalduvate välisriigi kohtulahendite tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest keeldumise alustega. Küsimustes, mida Eesti-Ukraina õigusabileping ei reguleeri (nt kaebeõigus, menetlustähtajad) tuleb Ukraina kohtulahendite Eestis tunnustamisel ja täidetavaks tunnustamisel siiski lähtuda just TsMS regulatsioonist.

Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikli 43 punktist 1 tulenevalt võib Eesti kohus Ukrainast pärit kohtulahendi tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keelduda juhul, kui taotluse algatanud isik või kostja asjas ei võtnud protsessist osa seetõttu, et talle või tema volinikule ei toimetatud õigeaegselt ja nõuetekohaselt kätte kohtukutset. Seega sisaldub Eesti-Ukraina õigusabilepingus alus keeldumaks Ukraina kohtute poolt tehtud nõ tagaseljaotsuste tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest, kui selliste otsuste tegemisele eelnevalt toimetati menetlusdokument kostjale kätte avalikult st talle ei toimetatud faktiliselt kätte kohtukutset. Küll aga ei saa kostja sellele alusele Eesti kohtumenetluses ilmselt tugineda siis, kui tal oli võimalik tagaseljaotsus Ukrainas vaidlustada ja ta seda ei teinud.¹⁴⁶

Ukraina kohtulahendi Eestis tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluseks on Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikli 43 punktist 2 tulenevalt veel ka asjaolu, et Eestis on samas õigusvaidluses samade poolte vahel juba varem langetatud jõustunud otsus või on Eesti kohus juba algatanud menetluse samas asjas, ning artikli 43 punktist 3 tulenevalt asjaolu, et vastavalt Eesti-Ukraina õigusabilepingu sätetele, neil juhtudel aga, mida ei ole Eesti-Ukraina õigusabilepinguga ette nähtud, Eesti seadusandluse kohaselt kuulub asi Eesti kohtute

¹⁴⁴ Vt nt Eesti-Ukraina õigusabilepingu art 41 ja 43.

¹⁴⁵ PS § 123 järgi juhul, kui Eesti seadused on vastuolus Riigikogu ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid. PS § 123 kohta lähemalt vt Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Ü. Madise jt (toim.). Kolmas, täiendatud väljaanne. Juura 2012, § 123, lk 2–14.

¹⁴⁶ Vähemasti on Riigikohus sellisele järeldusele jõudnud Eesti-Ukraina õigusabilepinguga sarnaneva Eesti-Vene õigusabilepingut analüüsides, vt: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.01.2011.a. määrus nr 3-2-1-141-10, p 12. Eesti-Vene õigusabileping vt: Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. – RT II 1993, 16, 27

ainupädevusse. Kuivõrd Eesti-Ukraina õigusabileping reguleerib üldiselt kõiki tsiviil- ja kaubandusasju, saab Eesti kohus keelduda viimasel alusel Ukraina kohtulahendit Eestis tunnustamast või täidetavaks tunnustamisest vaid juhul, kui rikutud on Eesti-Ukraina õigusabilepingus sisalduvaid erandliku kohtualluvuse sätteid. Selliseid sätteid ühinguõiguslike vaidluste jaoks Eesti-Ukraina õigusabileping ette ei näe. Ühinguõiguslike vaidluste puhul kehtib kohtualluvuse määramisel Eesti-Ukraina õigusabilepingu artiklis 21 lõikes 1 sisalduv (üldise) kohtualluvuse ning sama sätte lõikes 2 sisalduv kohtualluvuse kokkulepetega tegelev regulatsioon.

Üks alus keeldumaks Ukraina kohtulahendi tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest Eestis on Eesti-Ukraina õigusabilepingusse nõ veel sisse peidetud. Nimelt ei anta Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikli 18 kohaselt õigusabi (mis hõlmab lepingu artikli 3 kohaselt mh kohtulahendite tunnustamist ja täidetavaks tunnustamist) juhul, kui selle andmine võib tuua kahju järelpärimise saanud lepingupoole suveräänsusele või julgeolekule või kui see on vastuolus tema seadusandluse põhiprintsiipidega. Tegemist on lihtsustatult öeldes TsMS § 620 lõike 1 punktis 1 sisalduvale avaliku korra klausile sarnaneva kohtulahendite tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumise alusega. Ilmselt ei kuulu Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 18 kohaldamisele põhjusel, et kostjale ei toimetatud menetlust algatatud otsust kätte või põhjusel, et tema suhtes tehti tagaseljaotsus, kuivõrd sarnaste küsimustega tegeleb juba niigi Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 43 punkt 1.

Eesti kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Ukrainas toimub Eesti-Ukraina õigusabilepingu alusel, mh kehtivad seejuures samad põhimõtted keeldumaks välisriigi (st Eesti Vabariigi) kohtulahendite tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest Ukrainas, mis kehtivad juhul, kui õigusabilepingut kohaldaksid Eesti kohtud. Näiteks saavad Ukraina kohtud Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 43 punktist 1 tulenevalt keelduda Eesti kohtulahendi tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest juhul, kui kostjale ei toimetatud õigeaegselt ja nõuetekohaselt kätte menetlust algatavat dokumenti. Seega tuleks hilisemate vaidluste vältimiseks ja võlausaldajate efektiivse õiguskaitse saavutamiseks Eesti kohtumenetluses Ukraina kostjate¹⁴⁷ puhul tagada, et sellistele isikutele toimetatakse ka faktiliselt Eesti-Ukraina õigusabilepingu tähenduses nõ menetlust algatavad dokumendid (st ilmselt hagi ja kohtukutse) kätte.

6.3.5. Malaisia kohtulahendid Eestis ja Eesti kohtulahendid Malaisias

Malaisia kohtute poolt ühinguõiguslikes, lepinguõiguslikes ja lepinguvälistes vaidlustes tehtud kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Eestis toimub samas korras, nagu Ameerika Ühendriikide (sh Delaware) kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Eestis (vt selle kohta käesoleva analüüsi alapeatükki 6.3.3).

Sarnaselt Ameerika Ühendriikidele lähtub ka Malaisia välisriigi kohtulahendite tunnustamisel ja täidetavaks tunnustamisel nõ vastastikkuse põhimõttest. Välisriigi (nt Eesti) kohtulahendit tunnustatakse ja täidetakse Malaisias nn kohtulahendite vastastikkuse täitmise seaduse

¹⁴⁷ St isikute puhul, kelle suhtes eelduslikult võidakse soovida hiljem kohtulahendit Ukrainas täita. Sellisteks isikuteks võivad olla nt Ukraina kodanikud, Ukrainas elu- ja asukohta omavad isikud ja Ukrainas vara omavad isikud.

(*Reciprocal Enforcement of Judgments Act*)¹⁴⁸ alusel. Välisriigi kohtulahendit tunnustatakse ja täidetakse Malaisias tingimusel, et kohtulahend on eelnevalt Malaisias registreeritud. Selline registreerimine on aga võimalik vaid teatud riikidest pärit kohtulahendite puhul. Sellised riigid peavad olema kantud Malaisia kohtulahendite vastastikkuse täitmise seaduse lõpus olevasse Lisasse 1 (näiteks on sellisteks riikideks Suurbritannia Ühendkuningriik, Uus-Meremaa, Singapur ning India). Eestit viidatud nimekirjas ei ole, mistõttu Eesti kohtulahendeid Malaisias ka ei tunnustata ega täideta. Juhul, kui Eesti kohtulahend tehakse e-residendi suhtes, kes elab Eestis, tekib seega oht, et kohtulahendi võlausaldaja ei saa oma nõuet Malaisias elava e-residendi vastu praktikas hiljem maksma panna.

6.3.6. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest

Soome, Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide, Malaisia ja Ukraina kohtulahendite tunnustamine ja täidetavaks tunnustamine Eestis toimub Eesti välislepingutes (eelkõige õigusabilepingutes), EL määrustes (eelkõige nn Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruses) ning TsMS-s sätestatud korras. Eesti kohtulahendite tunnustamisel ja täidetavaks tunnustamisel Soomes, Suurbritannias ja Ukrainas lähtutakse väga üldistatult öeldes samasugustest põhimõtetest, millest lähtuvad nende riikide kohtulahendite tunnustamisel ja täidetavaks tunnustamisel Eestis ka Ameerika Ühendriikide (Delaware) ja Malaisia kohtulahendeid. Delaware tunnustab omakorda osasid Eesti kohtulahendeid, küll aga ei tunnusta Eesti kohtulahendeid Malaisia.

Käesoleva analüüsi alapunktis 1.1. kavandatud muudatus kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue ei tekita mingeid erilisi **riske seoses kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise regulatsiooniga**. Võimalus, et mingi välisriik jätab Eesti kohtulahendi tunnustamata või täidetavaks tunnustamata, sõltub pigem sellest, kas Eesti kohtumenetluses toimetati kohtumenetluse osalistele kätte menetlusdokumendid, mitte sellest, kas menetlusosaliseks olev Eestis registreeritud äriühing omab Eestis õiguslikus mõttes asukohta.

6.4. Tõendite kogumise regulatsioon

Tulenevalt justiitsministeeriumi koostatud lähteülesandest analüüsitakse käesolevas analüüsis ka seda, mil määral mõjutab analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatus kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue Eestis kehtivat tõendite kogumise regulatsiooni.

¹⁴⁸ Act 99 Reciprocal Enforcement of Judgements Act 1958. Inglise keeles kättesaadav: <http://www.agc.gov.my/Akta/Vol.%202/Act%2099.pdf> (21.05.2015).

6.4.1. Tõendite kogumine välisriigis ja tõendite kogumiseks rahvusvahelise ametiabi osutamine välisriikide asutustele

Välisriikidest tõendite kogumisel ja välisriikidele tõendite kogumiseks abi andmisel peaksid Eesti kohtud lähtuma (nt Soome ja Suurbritannia puhul) EL tõendite kogumise määrusest,¹⁴⁹ (nt Ameerika Ühendriikide sh Delaware puhul) Haagi 1970 tõendite kogumise konventsioonist,¹⁵⁰ Eesti õigusabilepingutest (nt Eesti-Ukraina õigusabilepingust Ukraina puhul) ning juhul, kui eelnevalt viidatud instrumentide kohaldamise eeldused ei ole täidetud, TsMS üldregulatsioonist, mille § 241 lõige 5 näeb mh ette võimaluse kasutada tõendite kogumisel Eesti Vabariiki välisriigis esindava saadiku või pädeva konsulaarametniku (nt Malaisias Eesti Vabariiki esindava aukonsuli¹⁵¹) abi.

Vaidlust ei ole ilmselt selle üle, et tänu Eestis registreeritud äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamisele võib äriühingu registreerimine muutuda atraktiivsemaks isikute jaoks, kes ei plaani Eestis faktiliselt äriühingu juhtimisega tegeleda. Eesti äriühingu, sh Eesti äriühingu juhatuse Eesti asukohanõude kaotamine suurendab seega võimalust, et Eesti kohtusse jõuavad vaidlused, milles kostjaks on isik, kellel ei ole faktilist sidet Eestiga. Eelnevast tulenevalt võib suurema tõenäosusega tekkida vajadus koguda tõendeid välisriigis ning vastata välisriigist tulnud abipalvetele tõendite kogumiseks. Seega toob Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine kaasa eelkõige kohtute (kuid ka Justiitsministeeriumi kui tõendite kogumise määruse ja Haagi 1970 tõendite kogumise konventsiooni kohase keskasutuse) töökoormuse kasvu ning välisriikides asuvate Eesti Vabariiki esindavate pädevate konsulaarametnike ning saadikute töökoormuse kasvu. Sellise riski suurust ei ole võimalik prognoosida, kuna ei ole veel üheselt selge, kui suur huvi nõ faktiliselt välisriigist juhitavate, kuid Eestis registreeritud äriühingute vastu e-residentsuse projekti elluviimise käigus tekib. Eelnevat riski ei tohiks siiski üle tähtsustada, kuna tsiviilvaidlused muutuvad ajapikku ka ilma e-residentsuse projektida üha rahvusvahelisemaks, mistõttu võib eeldada, et kohtute ja muude ametiasutuste töökoormus tänu vajadusele välisriigis tõendeid koguda nagunii kasvab.

6.4.2. Vahekokkuvõtte ja ülevaade võimalikest riskidest

Tõendite rahvusvahelist kogumist Eestis reguleerivad Eesti välislepingud, Euroopa tõendite kogumise määrus ning TsMS. Analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatus kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue ei mõjuta Eestis kehtivaid tõendite kogumise reegleid st ei tekita mingeid vahetuid **riske seoses tõendite kogumise regulatsiooniga**. Küll aga võib juhul, kui e-residentsuse projekt osutub edukaks, suureneda Eesti kohtute ja muude ametiasutuste töökoormus seoses vajadusega välisriikides tõendeid koguda või vastata välisriikidest saabunud tõendite kogumise abipalvetele.

¹⁴⁹ Nõukogu määrus (EÜ) nr 1206/2001, 28. mai 2001, liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades. - EÜT L 174, 27.06.2001, lk 1-24.

¹⁵⁰ Tsiviil- ja kaubandusajades välisriigis tõendite kogumise konventsioon. - RT II 1996, 1, 2.

¹⁵¹ Andmed Eesti Vabariigi aukonsuli kohta Kuala Lumpuris on leitavad Välisministeeriumi vastaval vörgulehel: http://vm.ee/et/riigid/malaisia?display=estonian_honorary_consuls (21.05.2015). Aukonsuli ülesannete kohta vt konsulaarseaduse (KonS) § 18: RT I 2009, 29, 175; RT I, 29.06.2014, 109.

6.5. Menetlusabi andmise regulatsioon

Järgnevalt analüüsitakse, kas Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine kehtivast õigusest suurendab Eesti riigi kohustust tagada menetlusosalistele menetlusabi andmine. Selleks analüüsitakse Eestis registrisse kantud juriidilise isikuga seotud Eesti e-residentidest füüsiliste isikutele (osanikud, aktsionärid, võlausaldajad) menetlusabi andmist ning seejärel Eestis registrisse kantud, kuid Eesti e-residendi poolt asutatud äriühingule endale menetlusabi andmist.

6.5.1. Menetlusabi andmine Eestis registreeritud äriühinguga seotud Eesti e-residentidest füüsilistele isikutele

Juhul, kui Eesti seadusandja otsustab kaotada äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude ning kui selline seadusemuudatus toob kaasa Eestis äriühingu registreerimise nõ atraktiivsuse kasvu välisriigist pärit isikute seas, kasvab ka tõenäosus, et välisriigist pärit e-residendid osalevad Eestis toimuvates kohtuvaidlustes. Kehtiva regulatsiooni kohaselt peab Eesti riik seejuures tagama teatud välisriikides elavatele või teatud välisriikide kodanikele menetlusabi andmise. Nimelt antakse tulenevalt TsMS § 182 lõike 1 esimesest lausest menetlusabi füüsilisest isikust menetlusosalisele, kelle elukoht on menetlusabi andmise avalduse esitamise ajal Eesti Vabariigis või mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis (nt Soomes või Suurbritannias) või kes on Eesti Vabariigi või mõne muu Euroopa Liidu liikmesriigi (nt Soome või Suurbritannia) kodanik. Muule füüsilisest isikust menetlusosalisele antakse sama sätte kolmanda lause kohaselt menetlusabi üksnes juhul, kui see tuleneb välislepingust (nt Ukraina ja Eesti Vabariigi vahel sõlmitud õigusabilepingust¹⁵² või nt Haagi 1980 kohtumenetluse lihtsustamise konventsioonist¹⁵³). Kõikide välisriikidega Eesti vastavat välislepingut sõlminud ei ole, näiteks Ameerika Ühendriikide ja Eesti Vabariigi ning Malaisia ja Eesti Vabariigi vahel selliseid lepinguid ei kehti. Menetlusabi antakse isikutele, kes langevad TsMS § 182 lõikes 1 viidatud isikutegrupi hulka, samadel tingimustel ja korras nagu Eestis elavatele Eesti kodanikelegi.

6.5.2. Menetlusabi andmine välisriigis elava või asuva Eesti e-residendi poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühingule

Kuivõrd Eesti e-residentide poolt asutatud ja Eestis registreeritud äriühinguid loetakse tulenevalt REÕS § 14 lõikest 1 Eesti äriühinguteks,¹⁵⁴ antakse neile menetlusabi samadel tingimustel ja korras, nagu nõ ka faktiliselt Eestis juhitavatele äriühingutelegi.¹⁵⁵ Seega ei too käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1 kirjeldatud seadusemuudatus iseenesest kaasa mingeid vahetuid õiguslikke riske

¹⁵² Kohustus anda Ukraina kodanikele menetlusabi on tuletatav Eesti-Ukraina õigusabilepingu art-st 16, mille järgi osutatakse lepingupoolte seadusandlusega ettenähtud juhtudel ühe lepingupoole kodanikele kohtutes ja muudes asutustes tasuta õigusabi ja tagatakse tasuta kohtumenetlus samadel alustel ja samade eelistega nagu selle lepingupoole kodanikelegi.

¹⁵³ Rahvusvahelise kohtumenetluse lihtsustamise konventsioon. RT II 1996, 1, 3.

¹⁵⁴ Vt selle kohta lähemalt käesoleva analüüsi alapeatükki 5.1.1.

¹⁵⁵ Juriidilisele isikule ja pankrotivõlgnikule menetlusabi andmise piirangute kohta vt TsMS § 183.

seoses menetlusabi andmise regulatsiooniga. Siiski tasub märkida, et piiriülese elemendiga vaidluste kasvuga seoses, mida nõ e-residentsuse sisseviimine endaga eelduslikult kaasa toob, võib täiendavalt prognoosida, et kasvab ka kohtute töökoormus menetlusabi taotluste lahendamisel menetlusabi andmiseks muus Euroopa Liidu liikmesriigis (TsMS § 192) ning menetlusabi andmise taotluste vahendamisel teistele Euroopa Liidu liikmesriikidele (TsMS § 193). Seda näiteks juhul, kui Eesti e-resident on pärit teisest Euroopa Liidu liikmesriigist ning tema poolt asutatud Eesti äriühinguga seotud isik soovib sellist e-residenti viimase elukohariigis hageda. Sellist kasvu ei tohiks jällegi üle tähtsustada, kuna tsiviilvaidluste rahvusvahelisemaks muutumise tingimustes võib sellist kasvu ennustada ka ilma e-residentsuse sisseviimiseta Eesti õiguskorda.

6.5.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest

Käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1 kirjeldatud muudatus, millega soovitakse kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue, ei too iseenesest kaasa mingeid täiendavaid vahetuid õiguslikke riske seoses Eestis kehtiva menetlusabi andmise regulatsiooniga. Küll aga võib juhul, kui e-residentsuse projekt osutub edukaks, suureneda vajadus anda välisriigis elavatele isikutele menetlusabi ning Eesti kohtute ja ametiasutuste töökoormus vastavate taotluste menetlemisel ning vahendamisel.

7. TÄITEMENETLUSE REGULATSIOON

Uuringu lähteülesande kohaselt tuleb analüüsida, kas ja kuidas on võimalik võlgniku elukohariigis ja vara asukohariigis viia läbi täitemenetlust juhul, kui isikul puudub (või ei ole teada) tema päritoluriigi isikukood ning äriregistrisse on kantud üksnes võlgniku välismaine aadress ja e-posti aadress. Analüüsida tuleb, kas ja kuidas on võimalik isik täitemenetluse läbiviimiseks identifitseerida, kas ja kuidas saavad Eesti võlausaldajate huvid kahjustada seetõttu, et olenemata kohtulahendi olemasolust, ei ole võimalik Eestis täitemenetlust läbi viia ning kas käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatus kaotada Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue võib oluliselt suurendada Eesti täiturite töökoormust. Järgnevalt antakse vastused neile küsimustele. Selleks kirjeldatakse kõigepealt Eesti täitemenetluse regulatsiooni st situatsiooni situatsioonides, kus täitemenetlus viiakse läbi Eestis, kuid võlgnik elab/asub välisriigis, ning seejärel selgitatakse, kuidas saab täitemenetlust läbi viia Eestis kui võlgniku elukohariigis. Tulles vastu justiitsministeeriumi täiendavale soovile, antakse analüüsis ka üldine ülevaade täitemenetluse läbiviimisest lähteülesandes viidatud riikides (st Soomes, Suurbritannias, Ukrainas, Ameerika Ühendriikides (Delaware) ning Malaisias). Seejuures arvestatakse probleemidega, mis võivad tekkida, kui neis riikides soovitakse täita Eesti kohtulahendit, kuid varasemas Eesti kohtumenetluses on e-resident identifitseeritud muul viisil, kui tema päritoluriigi isikukoodi kaudu.

7.1. Täitemenetlus Eestis kui võlgniku vara asukohariigis

Kehtiva täitemenetluse seadustiku¹⁵⁶ (TMS) § 4 lõike 1 kohaselt pöörab võlgniku varale sissenõude see Eesti kohtutäitur, kelle valdkonna eest vastutava ministri määrusega määratud tööpiirkonnas on võlgniku elu- või asukoht või kelle tööpiirkonnas asub võlgniku vara, kui TMS-st ei tulene teisiti.¹⁵⁷ Seega on võimalik, et Eesti täituri poole pööratakse täitemenetluse läbiviimiseks võlgnike suhtes, kes ei ela Eestis, kuid kellel on vara Eestis. Näiteks võib selline võlgnik olla Eesti e-resident, kes on Eestis registreeritud äriühingu osanik, aktsionär või juhatuse liige. Arvestades käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1. toodud ettepanekut, võib Eesti kohtutäituril tulevikus olla vajalik viia täitemenetlust läbi ka Eestis registreeritud äriühingu suhtes, millel puudub Eesti õiguse tähenduses Eesti asukoht, kuid millel on Eestis vara.

Täitemenetluse läbiviimine TMS § 4 lõike 1 alusel välisriigis elava või asuva isiku suhtes, tuginedes asjaolule, et sellise võlgniku vara asub Eestis, on täiturite jaoks problemaatiline kahel põhjusel. Esiteks võib olla keerulisem selliseid võlgnikke identifitseerida, teiseks võib olla keerulisem sellistele isikutele dokumente kätte toimetada.

- **Võlgnike identifitseerimine** - mis puutub Eesti e-residentide poolt asutatud Eesti äriühingute, millel puudub Eesti asukoht, identifitseerimist, siis ei tohiks see täiturite jaoks probleeme valmistada, kuivõrd Eestis registrisse kandmisel kantakse registrisse (sh e-residenti poolt asutatud) äriühingu ärinimi (ÄS § 7) ja kordumatu registrikood (ÄS § 42). Seda regulatsiooni ei ole põhjust muuta ka juhul, kui seadusandja otsustab kaotada äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude. Probleemaatilisem võib täituri jaoks olla aga identifitseerida välisriigis

¹⁵⁶ RT I 2005, 27, 198; RT I, 05.03.2015, 2.

¹⁵⁷ Erandid sellest põhimõttest kehtestavad TMS § 4 lõiked 2 ja 3.

elavaid või asuvaid võlgnikke, kes on Eestisse kantud äriühinguga seotud isikuteks. Siinjuures aitab riske maandada TMS § 23 lõike 2 punktis 2 sisalduv regulatsioon, mille järgi esitatakse täitmisavalduses kohtutäiturile kirjalikult sissenõudja poolt mh võlgniku isikukood või sünniaeg. Kuivõrd ka kehtiva regulatsiooni kohaselt on võimalik, et täitemenetlus viiakse läbi võlgniku suhtes, kes Eestis ei ela või kes Eesti isikukoodi ei oma, ei too e-residentsuse projekti elluviimine ses osas võrreldes kehtiva resolutsiooniga kaasa mingeid muudatusi.

- **Võlgnikele dokumentide kättetoimetamine** – Eesti kohtutäiturite jaoks võib tekitada probleeme ka välisriigis asuvatele isikutele täitemenetluse käigus dokumentide¹⁵⁸ kättetoimetamine. Näiteks peab täitur TMS § 24 kohaselt toimetama võlgnikule kätte täitmisteate. Täitur saab võlgniku elu- või asukoha aadressi, kuhu tuleks täitmisteade kätte toimetada, teada sissenõudja avaldusest (milles tuleb TMS § 23 lõike 2 punkti 2 kohaselt märkida mh võlgniku nimi, isikukood (või sünniaeg), elukoht ja sidevahendite numbrid, juriidilise isiku puhul registrikood, selle puudumise korral viide juriidilise isiku õiguslikule alusele, asukoht ja sidevahendite numbrid). Juhul, kui sissenõudja ei tea Eestis registreeritud juriidilise isikuga seotud füüsilisest isikust võlgniku elukohta välisriigis, on sellisele isikule dokumentide saatmine problemaatiline, kuna Eesti täituri käsutuses ei ole efektiivset mehhanismi, kuidas sellise välisriigis asuva isiku elu- või asukohta kindlaks teha. Samas on TMS § 24 lõike 5 kohaselt täituril õigus toimetada täitmisteade võlgnikule kätte Ametlike Teadaannete vahendusel.¹⁵⁹ Seega ei pea võlausaldaja jääma õiguskaitseta pelgalt seetõttu, et ta ei tea välisriigis asuva või elava võlgniku täpset aadressi. Riski, et täitur keeldub täitemenetlust alustamast põhjusel, et ta ei tea, kuhu välisriigis elavale võlgnikule täitmisteadet kätte toimetada, ning riski, et isikud ei oleks teadlikud nende suhtes Eestis alustatud täitemenetlusest, aitaks maandada see, kui Eestis registreeritud äriühingu juhatuse liikmed (ja võimalusel ka osanikud/aktsionärid) peaksid registreerimisel teatama registripidajale oma välisriigis asuva elu- või asukoha, millel nad kohustuvad nt posti vastu võtma, või sidekanali aadressi, millel nad kohustuvad täituri teateid vastu võtma. Selles osas võiks juhul, kui seadusandja otsustab kaotada ära Eesti äriühingute kohustusliku asukohanõude, täiendada ÄS § 62 lõiget 7, mis näeb ette loetelu isikutest, kes peavad esitama registripidajale oma aadressi ja elektronposti aadressi. Siinjuures võiks üheks lahenduseks olla riigipoolse avaliku platvormi loomine, mille kaudu on Eesti täituritel õigus välisriigis asuvatele ning Eestis registreeritud äriühingutele, nende juhatuse liikmetele ning osanikele/aktsionäridele elektrooniliselt teateid kätte toimetada. Eelnev ei mõjuta mõistagi kuidagi ÄS § 63¹ kohaldamist st täituri võimalust toimetada Eesti äriühingule dokumente kätte selles sättes viidatud aadressil.

Lisaks täitemenetluse käigus välisriigis asuvate võlgnikega tegelemisele võib Eesti kohtutäiturite jaoks välisriigis asuvate isikutega suhtlemine olla vajalik ka juhul, kui täitur peab välisriigis asuvale isikule kätte toimetama tahteavaldusi. Nimelt võib TsÜS § 69 lõike 5 kohaselt teisele isikule tahteavalduse teha ka kohtutäituri vahendusel TMS-s sätestatud korras, sellist tahteavalduste tegemist ja kohtutäituri ülesandeid selliste tahteavalduste kättetoimetamisel reguleerib TMS § 6 osa.

¹⁵⁸ Vt lähemalt TMS § 10 lõiget 1, mis näeb ette loetelu dokumentidest, mille täitur peab täitemenetluse käigus võlgnikule kätte toimetama.

¹⁵⁹ Ka muude dokumentide puhul saab tulenevalt TMS § 10 lõikest 2 kasutada vajadusel Ametlikes Teadaannetes avaldamist.

Juhul, kui kaotatakse ära Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue, suureneb tõenäosus, et Eesti äriühingute osanikeks/aktsionärideks saavad isikud, kes ei oma Eestis elu- või asukohta. Seega võib e-residentsuse projekti elluviimine teoreetiliselt suurendada Eesti täiturite töökoormust täitemenetluse läbiviimisel välisriigis asuvate isikute suhtes või välisriigis asuvatele isikutele tahteavalduste kättetoimetamisel. Mil määral täiturite töökoormus tänu kavandatavatele muudatustele suureneka võib, ei ole selge, kuivõrd ei ole selge, kui suur huvi on e-residentidel asutada Eesti äriühinguid, mida faktiliselt Eestist ei juhita. Mingeid muudatusi isikute identifitseerimises või neile dokumentide kättetoimetamises käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatus võrreldes kehtiva regulatsiooniga kaasa ei tooks, kuivõrd ka kehtiva regulatsiooni kohaselt peavad täiturid vajadusel täitemenetlust viima läbi isiku suhtes, kellel puudub Eestis elu- või asukoht.

7.2. Täitemenetlus välisriigis kui võlgniku elu- ja asukohariigis

TMS § 4 lõike 4 esimese lause kohaselt teeb Eesti täitur täitetoiminguid üksnes Eesti Vabariigi territooriumil. Seega peab võlausaldaja juhul, kui ta soovib täitemenetlust läbi viia võlgniku elu- või asukohariigis, mis ei ole Eesti, pöörduma vastava sooviga välisriigi täiteametniku poole, kes kasutab isiku tuvastamiseks ja tema elu- ja asukoha kindlakstegemiseks vastavas välisriigis olemasolevaid võimalusi.

Käesoleva analüüsi punktis 1.1 kirjeldatud äriühingu Eesti asukoha nõude kaotamine ei mõjutaks kuidagi TMS § 4 lõike 4 regulatsiooni kohaldamist. (Juriidilisest isikust) võlgniku Eesti asukoht on TMS § 4 lõike 1 kohaselt küll üheks nõ ühendavaks seoseks Eesti kohtutäiturite omavahelise tööjaotuse kindlakstegemiseks, kuid olulisem võlgniku Eesti asukohast on see, et võlgnikul oleks Eestis vara. Vastasel juhul ei ole täitemenetlust Eestis nagunii võimalik läbi viia. Seega võib juriidiliste isikute Eesti kohustusliku asukohanõude kaotamine küll raskendada juriidiliste isikute kui võlgnike täitemenetluseks pädeva Eesti kohtutäituri kindlaksmääramist, kuid arvestades TMS § 4 lõikes 1 sisalduvat regulatsiooni, mille järgi saab võlgniku varale sissenõude pöörata ka kohtutäitur, kelle tööpiirkonnas asub võlgniku vara, ei ole äriühingute Eesti asukoha nõude säilitamine kohtutäiturite riigisisese pädevuse kindlaksmääramise hõlbustamiseks iseenesest oluline.

Juhul, kui Eesti kohtumenetluses osalevad Eesti e-residendid, kes elavad välisriigis, tuleb nad Eesti kohtumenetluses identifitseerida, mh peab Eesti kohus kohtulahendis tulenevalt TsMS § 442 lõike 1 punktist 6 märkima selliste isikute nimed ja isikukoodid, kusjuures ei ole selge, kas märkida tuleks isiku välisriigi isikukood või Eesti e-residendi isikukood. Ilmselt oleks soovitatav, et kohtulahendisse märgitaks mõlemad, tagamaks seda, et Eesti kohtulahendit oleks hiljem võimalik täita nii Eestis kui ka e-residendi elukohariigis. Välisriigis elava Eesti e-residendi identifitseerimine Eesti kohtumenetluses üksnes Eesti isikukoodi kaudu on problemaatiline, kuna võib raskendada välisriigi täituril sellise isiku isikusamasuse kontrollimist. Kui võlgnik on Eesti registripidajale avaldanud oma elu- või asukoha aadressi, saab võlausaldaja seda teavet mõistagi välisriigi täiteametnikuga jagada, kuid selleks, et tagada, et välisriigi täiteametnik suudaks Eesti kohtulahendi võlgniku isikusamasust kontrollida, tuleks Eesti kohtulahendisse märkida välisriigis asuva võlgniku välisriigi isikukood (või alternatiivselt sellise isiku sünniaeg). Järgnevalt selgitatakse justiitsministeeriumi soovile vastu tulles üldistatult seda, kuidas toimub täitemenetlus

lähteanalüüsis viidatud riikides ning millist rolli võib seejuures märkida see, kui Eesti kohtulahendis on Eesti e-residendi puhul ära toodud vaid tema Eesti isikukood.

7.2.1. Täitemenetlus Soomes

Soome täitemenetluse regulatsioon sisaldub Soome täitemenetluse seaduses (*Ulosottokaari*).¹⁶⁰ Täitemenetlust Soomes viivad läbi Soome nn täitevametnikud, kelle nimekiri on leitav Soome vastavalt ametlikult võrgulehelt.¹⁶¹ Õige täitevametniku valimisel on võlausaldaja jaoks määravaks eelkõige võlgniku vara asukoht Soomes. Täiteavalduse võib Soome täiteametnikule esitada kas isiklikult, posti teel või elektrooniliselt, seejuures tuleb täiteavaldusele lisada Soome kohtulahend, millega Eesti kohtulahend tunnistati Soomes täidetavaks, va kui selline kohtulahend on Soome kohtulahendite registris elektrooniliselt avaldatud või kui Eesti kohtulahendit täidetakse Soomes ilma selle eelneva täidetavaks tunnistamiseta.¹⁶² Ülevaade võimalike riigilõivude kohta, mida tuleb Soomes läbiviidavas täitemenetluses tasuda, on avaldatud Soome täitevameti üldisel kodulehel.¹⁶³

Nagu nähtub Soome täitemenetluse seaduse § 2 lõikest 3, tuleb Soome täiteametnikule esitada mh võlgniku nimi ja (kui see on avaldajale teada) võlgniku personaalne isikukood või ettevõtte registreerimise kood, aadress ja telefoninumber. Seega oleks Soome regulatsiooni arvestades võlausaldajate huve arvestades soovituslik, et Soomes elavate e-residentide puhul identifitseeritakse sellised isikud Eesti kohtumenetluses nende Soome isikukoodi kaudu. Lisaks tuleb tähele panna, et enamike Eesti kohtulahendite täitmine Soomes toimuks Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel. Selle määruse lõppu on lisatud nõ Lisa 1, mille kohaselt peab Eesti kohus Soome täitevametniku jaoks väljastama Eesti kohtulahendi kohta käiva kinnituse, milles tuleb tulenevalt selle punktist 3.3. mh märkida kohtulahendi võlgniku sünniaeg ja sünnikoht. See peaks vähendama võimalust, et hilisemas täitemenetluses ei ole Soome täitevametnikul võimalik võlgnikku identifitseerida.

7.2.2. Täitemenetlus Suurbritannias

Tulenevalt Suurbritannia riigisisestest reeglitest st tsiviilasjades kohtualluvuse ja kohtulahendite seadusest (*Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982*)¹⁶⁴ tuleb välisriigi kohtulahend Suurbritannias selle täitmiseks Suurbritannia kohtu juures nõ registreerida, va kui välisriigi kohtulahend kuulub

¹⁶⁰ *Ulosottokaari*. 15.6.2007/705. Soome keeles kättesaadav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705> (21.05.2015). Inglise keeles kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2007/en20070705.pdf> (21.05.2015).

¹⁶¹ Vt: <http://www.oikeus.fi/ulosotto/en/index/yhteystiedot.html> (21.05.2015).

¹⁶² Nt on Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel võimalik Eesti kohtulahendeid Soomes täita ilma vajaduseta selliseid kohtulahendeid eelnevalt Soomes täidetavaks tunnistada. Kõik Eestis tehtud kohtulahenditest ei pruugi aga (sõltuvalt nende tegemise ajast või iseloomust) Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse kohaldamisalasse kuuluda.

¹⁶³ Vt: <http://www.oikeus.fi/ulosotto/en/index/ulosotto/ulosottomaksut.html> (21.05.2015).

¹⁶⁴ Vt: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/27/contents> (21.05.2015).

Suurbritannias vahetult täitmisele.¹⁶⁵ Kuna tulenevalt tsiviilasjades kohtualluvuse ja kohtulahendite seaduse §-st 4(1) on selliseks kohtuks kas nn *High Court* või *Court of Session*, täidab sellise kohtu lahendeid Suurbritannias täitevametnikuna nn *High Court Enforcement Officer*. Selliste täitevametnike nimekiri ja kontaktid on leitavad täitevametnike ametlikult võrgulehelt,¹⁶⁶ täitevametnike poolt läbiviidavat täitemenetlust reguleerib tribunalide, kohtute ja täitmise seadus (*Tribunals, Courts and Enforcement Act 2007*),¹⁶⁷ kuid see seadus on küllaltki üldist laadi, mistõttu lahendatakse täitemenetluse konkreetsemad küsimused (nt millised dokumendid tuleb täiteametnikule esitada) ilmselt täitmist läbiviiva ametniku poolt kaasuspõhiselt.

Sarnaselt Soomele toimub ka Suurbritannias enamike Eesti kohtulahendite täitmine Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel, millest tulenevalt peab Eesti kohus avaldaja taotlusel väljastama Eesti kohtulahendi kohta nõu kinnituse, milles märgitakse mh kohtulahendi võlgniku sünniaeg ja koht. Eelnevalt tulenevalt ei ole Eesti e-residentidest Eesti kohtulahendite võlgnike hilisem identifitseerimine Suurbritannia täitevametnike poolt ilmselt kuigivõrd problemaatiline.

7.2.3. Täitemenetlus Ameerika Ühendriikides (Delaware)

Delaware täitemenetluse reeglid sisalduvad Delaware koodeksis (*Delaware Code*) §-des 4901-5095, kuid need reeglid on üldist laadi ning jätavad mh lahtiseks küsimuse, kuidas võlgnikud Delaware's toimivas täitemenetluses identifitseeritakse. Ilmselt on tegemist seega küsimusega, mis lahendatakse nõu kaasuspõhiselt täitemenetlust läbiviiva isiku poolt.

Võlgnikelt võlgade sissenõudmiseks on võlausaldajal võimalik pöörduda erinevate Delawares tegutsevate nõu võlgade sissenõudmise juristide (*debt collection attorneys*) poole, kes kliendi soovil võlgnikult võlgu sisse nõuavad. Tegemist ei ole siiski täitemenetlust läbiviivate ametlike isikutega, vaid pigem inkassona tegutsevate eraisikutena, kelle kontaktid on internetist küllaltki lihtsasti leitavad. Riiklikuks täitemenetluseks pädevad isikud Delawares on nõu politseiametnikud (*Sheriffs*). Igal Delaware nõu maakonnal (*County*) st New Castle'l,¹⁶⁸ Kent'il¹⁶⁹ ja Sussex'il¹⁷⁰ on oma politseiametniku büroo (*Sheriff's Office*). Peamiseks viisiks, kuidas selline ametnik täitemenetluses tegutseb, on tulenevalt Delaware koodeksi (*Delaware Code*) §-st 2106 võlgniku vara müük.

¹⁶⁵ Nt on Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse alusel võimalik Eesti kohtulahendeid Suurbritannias täita ilma vajaduseta selliseid kohtulahenditeid eelnevalt Suurbritannia kohtu juures registreerida st sisuliselt täidetavaks tunnistada. Kõik Eestis tehtud kohtulahenditest ei pruugi aga (sõltuvalt nende tegemise ajast või iseloomust) Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse kohaldamisalasse kuuluda.

¹⁶⁶ Vt: <http://www.hceo.org.uk/members/authorised-members-directory.html> (21.05.2015).

¹⁶⁷ Vt: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/15/contents> (21.05.2015).

¹⁶⁸ Vt New Castle Sheriff's Office: <http://www.nccde.org/167/Sheriffs-Office> (21.05.2015).

¹⁶⁹ Vt Kent'i Sheriff's Office: <http://www.co.kent.de.us/sheriffs-office.aspx> (21.05.2015).

¹⁷⁰ Vt Sussex'i Sheriffs Office: <https://www.sussexcountyde.gov/sheriffs-office> (21.05.2015).

7.2.4. Täitemenetlus Ukrainas

Ukrainas läbiviidavat täitemenetlust reguleerib Ukraina täitemenetluse seadus (No 606-XIV, 21.04.1999),¹⁷¹ täitmist viib läbi Ukraina kohtutäitur. Tulenevalt Eesti-Ukraina õigusabilepingu artiklist 41(1) on Eesti kohtulahendi täitmiseks Ukrainas vaja, et Ukraina kohus oleks sellise lahendi eelnevalt Ukrainas täidetavaks tunnistamine või (kasutades õigusabilepingus kasutatud terminoloogiat) loa andnud Eesti kohtulahendi Ukrainas täitmiseks.

Ukraina täitemenetluse seaduse § 18 lõike 1 punkti 3 kohaselt peab täitedokumentidest nähtuma mh võlgniku nimi, aadress, isikukood (või passi number) või vajadusel sünniaeg. Seega oleks soovitatav, et Eesti kohtulahendites märgitakse Eesti e-residendi puhul, kes elab Ukrainas, sellise isiku Ukraina isikukood või alternatiivselt nende sünniaeg, et sellistelt isikutelt oleks võimalik Ukrainas ilma probleemideta võlgu sisse nõuda.

7.2.5. Täitemenetlus Malaisias

Nagu nähtub käesoleva analüüsi alapeatükist 6.3.5. ei tunnustata ega täideta Malaisias Eesti kohtulahendeid. Eelnevast tulenevalt ei ole ka võimalik, et Malaisia kohtutäitur peaks tegelema küsimusega, kuidas identifitseerida Eesti kohtulahendi võlgnikku, kes on Eesti kohtulahendis identifitseeritud vaid tema Eesti isikukoodi kaudu.

7.3. Vahekokkuvõte ja ülevaade võimalikest riskidest

Käesoleva analüüsi alapeatükis 1.1. kirjeldatud muudatuse sisseviimine Eesti õiguskorda st Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine ei tekita mingeid vahetult täitemenetluse regulatsiooniga seotud riske. Juhul, kui kaotatakse ära Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue, suureneb siiski tõenäosus, et Eesti äriühingute osanikeks/aktsionärideks saavad isikud, kes ei oma Eestis elu- või asukohta, mistõttu võib e-residentsuse projekti elluviimine teoreetiliselt suurendada Eesti täiturite töökoormust seoses välisriigis elavate või asuvate isikute suhtes täitemenetluse läbiviimisega Eestis asuva vara osas või seoses välisriigis elavatele või asuvatele isikutele tahteavalduste ja dokumentide kättetoimetamisega.

¹⁷¹ Ukraina keeles kättesaadav: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/606-14> (21.05.2015).

KOKKUVÕTE

Eestis hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt peab Eestis registreeritud äriühingul olema Eestis asukoht, mis tähendab mh seda, et Eesti äriühingu juhatuse asukoht peab (õiguslikus tähenduses) samuti asuma Eestis. E-residentsuse projektiga seoses plaanib Eesti seadusandja Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude (sh eelkõige juhatuse asukohanõude) ära kaotada. Sellise nõude kaotamine võib Eestis kehtivat tsiviil- ja kohtumenetlusregulatsiooni arvestades endaga kaasa tuua järgmiseid riske:

- **Äri- ja ettevõtluskeelu regulatsiooniga seotud riskid** on liigitatavad kaheks – vahetud riskid seoses muudatusega kaotada äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue ning kaudsed riskid seoses e-residentsuse projekti ning kavandatava muudatusega üldisemalt. E-residentsuse juurutamise raames väljapakutud muudatus kaotada äriühingu kohustuslik Eesti asukohanõue ei tekita vahetuid riske seoses Eestis kehtiva äri- või ettevõtluskeeldude regulatsiooniga, kuna äriühingu Eesti asukohanõude regulatsioon ei mõjuta kuidagi seda, kas ja millistel tingimustel kohaldatakse Eestis välisriigis määratud äri- või ettevõtluskeelde. Kaudne risk, mille kavandatav muudatus endaga seoses äri- ja ettevõtluskeeldude regulatsiooniga kaasa võib tuua, seondub ilma faktilise sidemeta äriühingu atraktiivsuses isikute jaoks, kelle suhtes on välisriigis kohaldatud äri- või ettevõtluskeeldu. Nimelt soovitakse e-residentsuse projekti raames suurendada välisriigi isikute huvi Eesti äriühingute asutamise vastu. Sellise huvi suurenemisel on võimalik, et suureneb ka selliste isikute huvi, kellele on välisriigis määratud äri- või ettevõtluskeeld, kuivõrd sellised isikud ei saa tegeleda ettevõtlusega välisriigis ning otsivad seega võimalust tegutseda mõne muu riigi äriühingu vormis. Eesti registripidajal ei ole võimalik kiiresti (ja mõnede riikide puhul ilmselt üldse) kontrollida seda, kas välisriigis on sellise isiku suhtes kohaldatud äri- või ettevõtluskeeldu. Samuti ei võimalda kehtiv regulatsioon välisriikide (va Soome) ärikeelde Eestis kohaldada. Eelnev võib kaasa tuua selle, et Eesti äriühing saab sobivaks äritegevuse vormiks isikutele, kelle suhtes on välisriigis kohaldatud ärikeeldu (nt põhjusel, et selline isik on toime pannud süüteo, viinud äriühingu pankrotti vms). Eesti äriühingu kohustusliku asukohanõude kaotamine muudab selliste isikute jaoks Eesti äriühingu asutamise ilmselt oluliselt atraktiivsemaks. Seega suurendab Eestis registreeritud äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine kaudselt riski, et Eesti äriühingute abil hakkavad tegutsema isikud, kelle tegevust peaks Eesti riik siin asuvate võimalike võlausaldajate ja kolmandate isikute huvide kaitsmiseks takistama. Sellist riski ei maanda kuidagi ka e-residentsuse projekti juurutamise raames välja pakutud võimalus kaotada ära üksnes Eesti äriühingu juhatuse kohustuslik Eesti asukohanõue või alternatiivselt äriühingu enda Eesti asukohanõue.
- **Ühinguõiguse regulatsiooniga seotud riskidest** peamiseks vahetuks riskiks on võimalus, et Eestis asuvatel äriühingu osanikel/aktsionäridel võib sellise muudatuse tagajärjel olla raskem äriühingu tegevuses osaleda. Sellise riski tekkimist mõjutaks eelkõige Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude (vs kohustusliku juhatuse asukohanõude) kaotamine, kuna ühendavaks seoseks ühinguõiguslike normide kontekstis on just Eesti äriühingu enda asukoht. Kuna aga ka kehtiva regulatsiooni kohaselt võib äriühingu

tegevuses osalemine olla raskendatud välisriigis asuvate osanike/aktsionäride jaoks ning kuna ka kehtiva regulatsiooni tingimustes on võimalik, et Eestis asuvatel osanikel/aktsionäridel ei ole võimalik vajaliku informatsiooniga alati Eestis tutvuda, ei pea käesoleva analüüsi autorid sellist vahetut riski oluliseks. Ühinguõiguslikuks kaudseks riskiks, mille Eesti äriühingute Eesti asukohanõude kaotamine endaga kaasa võib tuua, on võimalus, et juhul, kui kaotatakse ära ühinguõiguslikud reeglid, mis seovad äriühingu nõ faktiliselt Eestiga, väheneb ka äriühingutega seotud isikute huvi Eestis faktiliselt äritegevusega tegeleda. See võib omakorda vähendada Eesti riigi võimalikke tulusid ettevõtlusega seotud maksude näol.

- **Tahteavalduste tegemise regulatsiooniga seotud riskid** on liigitatavad vahetuteks ja kaudseteks riskideks. Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamisega seonduv vahetu risk seisneb võimaluses, et Eestis registreeritud äriühingutele tahteavaldusi tegevatel isikutel võib Eesti materiaalsoo kohaselt olla keerulisem sellistele äriühingutele Eestis tahteavaldusi kätte toimetada. Sellist riski ei pea käesoleva analüüsi autorid aga kuigi oluliseks, kuivõrd tahteavalduse kättetoimetamise võimaluse tagamine Eestis ei ole väärtus omaette – oluline on võimaldada tahteavalduse saajal tahteavaldusega tutvuda ning tahteavalduse tegijal tahteavaldust teha. Oluline on aga Eesti äriühingu asukohanõude kaotamisega seotud kaudne risk, mille järgi võib Eesti äriühingu faktilise ning õigusliku asukoha lahutamise vähendada tahteavalduse tegemises osalevate isikute (st saaja ja tegija) õiguskindlust. Sellise lahutamise korral peaks seadusandja või kohtud otsustama, milline neist asukohtadest (st faktiline või registrijärgne asukoht) peaks ühendava seosena olema kasutatav tahteavalduse tegemise reeglite kontekstis. Kuna õiguslik asukoht kaitseb eelkõige tahteavalduse tegija huvi, faktiline asukoht aga tahteavalduse saaja huvi, tooks selliste kohtade lahutamise soodustamine kaasa riski, et kellegi huvid saavad kahjustada. Seega on kitsalt tahteavalduste regulatsiooni arvestades soovitatav, et seadusandja ei soodustaks täiendavalt Eestis registreeritud äriühingu registrijärgse ning faktilise asukoha lahutamist. Eesti äriühingu kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine sellist võimalust aga vaieldamatult soodustaks.
- **Rahvusvahelise eraõiguse reeglitega seotud riskidest** olulisimaks on võimaluses, et kavandatava muudatuse tõttu ei tunnusta Eesti äriühinguid enam riigid, mis lähtuvad äriühingute tunnustamisel nõ juhtimisteooriast. Lisaks võib muudatuse tagajärjel juriidiliste isikutega seotud (lepingulistest ja lepinguvälisest) vaidlustes olla vaidluse osaliste jaoks raskemini ennustatav, millise riigi õigust sellistes vaidlustes kohaldatakse, kuna õigussuhetes osalejate jaoks on ilmselt keerulisem ette nähta seda, millisest riigist äriühingut faktiliselt juhitakse võrreldes riigiga, kus äriühing on registreeritud. Seetõttu on soovituslik, et seadusandja ei soodustaks Eesti äriühingute nõ õigusliku ja faktilise juhtimise koha lahutamist (selles osas ei ole ka vahet, kas kaotatakse ära vaid juhatuse kohustuslik Eesti asukohanõue või nii äriühingu enda kui ka selle juhatuse kohustuslik asukohanõue). Kaotades ära Eesti äriühingute kohustusliku asukohanõude, suurendab seadusandja ka tõenäosust, et Eesti kohtud peavad selliste isikutega seotud vaidlustes kohaldama välisriigi õigust. See võib omakorda Eesti kohtute ja ametiasutuste jaoks kaasa tuua lisakulutusi, mis seonduvad välisriigi õiguse kindlakstegemisega.

- **Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimise regulatsiooniga seotud peamine risk** seisneb võimaluses, et Eesti äriühingut ei ole teatud vaidluste puhul võimalik hageda ei Eestis ega ka välisriigis. Selline võimalus võib oluliselt kahjustada Eesti äriühingutega õigussuhetesse astuvate isikute huve ning võib mõjuda halvasti Eesti äriühingute kuvandile välisriikides. Lisaks võib Eesti äriühingu (õigusliku tähendusega) juhatuse asukohta ja registreerimiskoha lahutamine muuta menetlusosaliste jaoks keerulisemaks prognoosimise, kas selliste äriühingutega seotud vaidlused alluksid Eesti või välisriigi kohtutele. Lõpetuseks võib selline lahutamine muuta keerulisemaks Eestis asuvate võlausaldajate (nt (läbi Maksu- ja Tolliamet) Eesti Vabariigi) nõuete maksmapanemise Eesti äriühingute pankrotimenetluses.
- **Menetlusdokumentide kättetoimetamise regulatsiooniga seotud riske** kavandata muudatus endaga vahetult kaasa ei tooks. Kaudselt võib e-residentsuse projekt siiski kaasa tuua Eesti kohtute ja muude ametiasutuste töökoormuse kasvu, kui kasvab vajadus toimetada dokumente kätte välisriigis. Sellist ohtu ei tohiks ületähtsustada, kuna menetlusdokumentide välisriigis kättetoimetamise vajadust võib tsiviilvaidluste rahvusvahelisemaks muutumise tõttu nuginii ennustada, kuid seda siiski ühe erandiga - kitsalt registrimenetlusega seotud menetlusdokumentide kättetoimetamist, mille äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude kaotamine endaga kaasa toob, sellise muudatuse puudumisel aset ei leiaks. Lisaks võib e-residentsuse projekti edukus (sh suure arvu e-toimiku kasutajate lisandumine) mõjutada ka e-toimiku tehnilist toimimist ning tekitada sellega seoses lisakulutusi.
- **Kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnistamise regulatsiooniga seotud riske** kavandata muudatus vahetult kaasa ei tooks, kuivõrd võimalus, et mingi välisriik jätab Eesti kohtulahendi tunnustamata või täidetavaks tunnistamata, sõltub pigem sellest, kas Eesti kohtumenetluses toimetati kohtumenetluse osalistele kätte menetlusdokumendid, mitte sellest, kas menetlusosaliseks olev Eestis registreeritud äriühing omab Eestis õiguslikus mõttes asukohta. Küll aga tuleks abstraktselt kõikide välisriikide kodanikele e-residentsuse andmisel arvestada, et kõik maailma riigid (nt Malaysia) Eesti kohtulahendeid üldse ei tunnusta. Kui sellistest riikidest pärit e-residendid asutavad Eesti äriühinguid, võib hiljem olla raske selliste isikute suhtes nõudeid maksta panna.
- **Tõendite kogumise regulatsiooniga seotud riske** kavandata muudatus vahetult kaasa ei tooks. Küll aga võib juhul, kui e-residentsuse projekt osutub edukaks, suurenedagi Eesti kohtute ja muude ametiasutuste töökoormus seoses vajadusega välisriikides tõendeid koguda või vastata välisriikidest saabunud tõendite kogumise abipalvetele. Sellist võimalust ei tohiks siiski ületähtsustada, kuivõrd töökoormuse kasv seoses rahvusvahelise tõendite kogumisega võib aset leida ka ilma e-residentsuse projekti olemasoluta.
- **Menetlusabi andmise regulatsiooniga seotud riske** kavandata muudatus vahetult kaasa ei tooks. Küll aga võib juhul, kui e-residentsuse projekt osutub edukaks, suurenedagi vajadus anda välisriigis elavatele isikutele menetlusabi ning Eesti kohtute ja ametiasutuste töökoormus vastavate taotluste menetlemisel ning vahendamisel. Ka sellist riski ei tohiks ületähtsustada, kuna rahvusvahelise iseloomuga tsiviilvaidluste kasvu võib ennustada ka kavandatavat seadusemuudatust arvestamata.

- **Täitemenetluse regulatsiooniga seotud riske** kavandatav muudatus vahetult kaasa ei tooks. Juhul, kui kaotatakse ära Eesti äriühingute kohustuslik Eesti asukohanõue, suureneb siiski tõenäosus, et Eesti äriühingute osanikeks/aktsionärideks saavad isikud, kes ei oma Eestis elu- või asukohta, mistõttu võib e-residentsuse projekti elluviimine teoreetiliselt suurendada Eesti täiturite töökoormust välisriigis elavate või asuvate isikute suhtes täitemenetluse läbiviimisega seoses või seoses välisriigis elavatele või asuvatele isikutele tahteavalduste kättetoimetamisega. Ühtlasi suureneks ilmselt ka võimalus, et täitemenetlust peab läbi viima välisriigis, kuna võlgniku vara ei asu Eestis, mis võib võlgniku Eestis asuvate võlausaldajate jaoks olla küllaltki keeruline.

Koondjärelalusena leiavad käesoleva analüüsi autorid, et Eesti äriühingute kohustusliku Eesti asukohanõude (sh ka lihtsalt Eestis asuva juhatuse asukohanõude) kaotamist tuleks vältida. Nii nagu e-residentsuse projekt võib Eestist luua maailmas positiivse kuvandi, võib Eesti äriühingu asukohanõude kaotamine ja sellele järgnev tung luua Eestis ettevõtteid, mida ei pruugi olla võimalik ühegi riigi kohtus hageda ning mida ei pruugi osad välisriigid üldse tunnustada, luua Eestist ka negatiivse kuvandi. Lisaks võib selline lahendus jätta õiguskaitseta selliste äriühingute võlausaldajad ning äriühingutega seotud isikud. Hetkel Eestis kehtiv regulatsioon, mis ei lahuta äriühingu registreerimiskohta selle juhatuse õigusliku tähendusega asukohast, kaitseb parimal viisil selliste äriühingutega õigussuhetesse astuvate isikute ning äriühinguga seotud asjaosaliste huve ning õigustatud ootusi seoses kohtualluvuse, kohalduva õiguse ning tahteavalduste ja menetlusdokumentide kättetoimetamise regulatsiooniga. Lõpetuseks ei ole käesoleva analüüsi autoritele teadaolevalt tehtud ühtegi uuringut selle kohta, et selliste äriühingute loomisega, millel puudub faktiline side Eestiga, kaasnevad tulud kaaluksid üles kulutusi, mida Eesti riik peaks tegema seoses suurenenud töökoormusega registrimenetluses, dokumentide kättetoimetamisega ning erinevate tsiviilkohtumenetlusega seotud infosüsteemide töös hoidmise ning nende turvalisuse tagamisega.